

Időn és tereken át

Tanulmányok az egyház életéről
és szolgálatáról

Szentendre 2013

A kötet megjelenését az Emberi Erőforrások Minisztériuma,
az Emberi Erőforrások Támogatáskezelő révén támogatta

Szerkesztette:

Mgr. Lévai Attila, PhD.

Lektorálta:

Doc. PhD. Molnár János

Prof. ThDr. Kocsev Miklós, PhD.

Kiadja:

Tillinger Péter Műhelye - Szentendre

Szöveggondozás és tördelés:

Tillinger Péter

1. kiadás

ISBN 978-963-89359-4-6

Készült Tillinger Péter műhelyében Szentendrén

Előszó

Az egyháznak küldetése van. Ezt nem a nagyképűség, hanem a ténszerűség kell velünk kimondassa, és ki is kell minél többször mondjuk, mivel lassan el kellene ismételtlen annak következnie, hogy az egyház szerepét és jelentőségét helyesen mérjék fel. Ebben lehet eszköz a teológiai tudomány, és annak művelői is. Hiszen ha jót és minőségit adunk a tudomány számára, az nem csak a teológia tudományát, de az egyházat is jobb megítélésbe állítja.

A Selye János Egyetem Református Teológiai Kara ebben az esztendőben is arra törekedett, hogy a lehető legintenzívebben gyakorolja a tudomány-művelést. Ennek egyik megnyilvánulási formáját e könyvben találja meg a kedves Olvasó. Igyekezzünk e tanulmánykötettel is láttatni, hogy a szent tudomány, a teológia, mint ahogyan az egyház is - időn és tereken át fejt ki hatását, és ad maradandó támpontokat a mindenkori ember számára.

Hisszük, hogy ezen tanulmányok sokak számára jelentenek majd meggazdagodást lelki és szellemi értelemben egyaránt.

Komárom, 2013. október hava

Lévai Attila
a kötet szerkesztője,
a Selye János Egyetem
Református Teológiai Karának
dékánja

Állam és egyház kapcsolata: modellek, alternatívák

Dr. Birkás Antal¹

Bevezetés

Tanulmányomban az állam és egyház kapcsolatának „valós” viszonyait elemzem.² Valós viszonyait abban az értelemben, hogy nem „eszmetörténeti”, politikai filozófiai, vagy éppen politikai teológiai szempontból közelítek a címben jelzettekhez – bár ott, ahol az szükséges, teszek ilyen jellegű „kitérőket”, már csak azért is, mivel ez a fajta megközelítés korántsem áll távol tőlem. Azaz, itt és most elsősorban arról írok, hogy ma, a 21. század elején milyen viszonyokat, modelleket és nemzeti sajátosságokat találunk Európában, elsősorban az Európai Unió országában.

Ennek megfelelően a dolgozatomban bevezető fejezetét követően – amelyben egy rövid teoretikus leírást adom az állam és egyház jogi-politológiai, illetve teológiai megközelítésének – a ma Európában megfigyelhető főbb modelleket mutatom be. A dolgozat második részében az egyes modellekhez kapcsolódóan néhány országot részletesebben is bemutatok.

A dolgozat az összehasonlítás „erejére” épít, arra a meggyőződésre, hogy az egyes példák jobban megérthetőek akkor, ha azokat más – hasonló jellegű, de mégis különböző – esetekkel vetjük össze. A második fejezet tulajdonképpen teljes egészében erre épít, ezt használja ki. Mindezt a dolgozatban érvényesített – az egyes ország-tanulmányoknál is figyelembevett – azonos szem-

---

¹ Dr. Birkás Antal, miniszteri főtanácsadó, politológus-teológus

² A címben – a szakirodalomhoz hasonlóan – egyház szerepel. Természetesen itt nem egy egyházzól van szó, hanem egyházakról! (Még hozzá nem teológiai értelemben, hanem „köznyelvi”, általános értelemben, a különböző vallási közösségeket, köztük a nem keresztény vallásokat is ideértve; teológiai értelemben természetesen csak egy egyház létezik, a tág értelemben vett Krisztusban hívők közössége.)

pontrendszer alapján. Az összehasonlítást szolgálják a függelékben található – rengeteg aprólékos és időigényes munkát megkövetelő – táblázatok is. Ezek többségét saját kutatómunka alapján készítettem el.

Az európai példák ismerete a saját helyzetünknek, a „magyar modellnek” a jobb megértését, az európai példák közötti elhelyezését segíti, amelynek a közvetlen munkám során is nagy hasznát vettem, veszem.

Végezetül, „túl” a gyakorlati hasznosíthatóság okain, a téma – az állam és egyház viszonya, a vallásszabadság kérdése – önmagában is rendkívül fontos. Sajnos – véleményem szerint –, a jelentőségéhez képest nem kap elég figyelmet.³ Ugyanakkor a vallásszabadság megléte, az állam semlegességének nem csak papíron létező valósága, legalább annyira fontos, mint sok más egyéb ügy jogi és társadalmi kérdése. Már csak ezért is érdemes – túl az aktualitáson és a vonatkozó ismeretek gyakorlati alkalmazhatóságán – ezt a területet, illetve ezzel összefüggésben állam és egyház kapcsolatának különböző európai modelljeit-példáit jobban szemügyre venni, alaposabban kikutatni. Tanulmányom e célkitűzéshez kíván hozzájárulni.

1. Teoretikus felvezető: állam és egyház fogalma – jogi-politológiai és teológiai megközelítés

Mielőtt a címben jelzettek részletes vizsgálatát adnám, fontosnak tartom állam és egyház fogalmának valamiféle fogalmi rögzítését. Előrebocsátom azonban, hogy – különösen is az egyház fogalmának az esetében – ez inkább „világi jellegű”, „világi” nézőpontból történő definícióalkotás lesz. Ennek az oka elsősorban az, hogy – például a magyar szabályozás esetében is – az állami egyházjog – a felekezeti, „belső” egyházjogtól eltérően – kénytelen a teljes vallási valóságot figyelembe venni, és ezáltal olyan közösségek jogállását is szabályozni, amelyek a hagyomá-

---

³ Mindazonáltal magyar viszonylatban az utóbbi évek e téren bekövetkezett változásai eredményeztek némi elmozdulást.

nyos keresztény látásban teológiai értelemben nem tekinthetőek egyháznak.⁴ Ez azonban a világi állam számára nem szempont, kénytelen a rendelkezésére álló eszközökkel e közösségek viszonyait is szabályozni. Azaz, a „semleges állam” esetében a szabályalkotás során más szempontok dominálnak.⁵ Ez a fajta látásmód részben igaz az állam fogalmának a meghatározásakor is, persze, számunkra mindazonáltal izgalmas lehet annak a kérdése, hogy a „hívő”, keresztény látás mit mondhat, ill. tanít az államról, a „világi felsőbbbségről”.

1.1 Az állam fogalma

1.1.1 Az állam fogalma – jogi-politológiai megközelítés

A részletes leírás helyett – ezeket bárki megtalálhatja a legtöbb jogi, vagy éppen politikatudományi „kézikönyvben” – azon vonásokat emelem ki, amelyeket az állam meghatározásakor én magam különösen is fontosnak tartok.⁶ Ezek pedig a következők:

---

⁴ Bár protestánsként használhatnám a „mi köreinkben” jobban elterjedt keresztényen kifejezést is akár, mégis, inkább a többünk által használt keresztényt használom. E megkülönböztetés más nyelveken teljességgel értelmezhetetlen: én magam sem kívánok „nyakaskodni” ez ügyben. Igaz, hozzáteszem, hogy a kifejezést mindig „krisztusi” („keresztény”) értelemben használom, hisz maga a kifejezés is ezt jelenti (a Szentírás tanúsága szerint az antiókhiai krisztushívőket nevezték először keresztényeknek).

⁵ A fent megemlített indok csupán egy a sok közül. A szabályozás szükségességét, ill. a dolgozatban alkalmazott „külső” szempont legitimitását más okok is magyarázzák (gazdasági, szervezési, de akár biztonságpolitikai szempontok stb.).

⁶ Magyar nyelven ezek közül néhány – a teljesség igénye nélkül: BAYER, József: A politikatudomány alapjai. Napvilág Kiadó. Budapest. 2000., HASKÓ, Katalin – HÜLVELY, István: Bevezetés a politikatudományba. Osiris Kiadó. Budapest. 2003., GALLAI, Sándor – TÖRÖK, Gábor: Politika és politikatudomány. Aula Kiadó. Budapest. 2005., BIHARI, Mihály – POKOL, Béla: Politológia. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest. 1998., GYURGYÁK, János: Mi a politika? Osiris Kiadó. Budapest. 2004., végezetül két jogi-államtudományi alapmunka, ill. tanulmány, VISEGRÁDY, Antal: Államtan. Dialóg Campus. Pécs. 2004., illetve GYÖRFI, Tamás – SZABÓ, Miklós: Az államok osztályo-

az együttélés legáltalánosabb kerete, identitás-vonatkozások, alávetettség kérdése, valamint a szuverenitás problematikája.

Az együttélés legáltalánosabb kerete, identitás-vonatkozások

Az állam – mint egyfajta kötelező, „kényszerű” tagságviszony rendszere – a benne élők számára az együttélés legáltalánosabb kerete, méghozzá olyan „valami”, amely egy sor kötelezettséget és jogot állapít meg az állampolgárai számára. Az állam – és hozzá kapcsolódóan az állampolgárság intézménye – olyan „valóság”, amely más „tagságoktól” és annak tartalmától eltérően kötelező rájuk nézve.

Másfelől, ez a fajta viszonyrendszer fontos az identitás szempontjából is: lehetőséget teremt az azonosulásra, egy adott közösséghez való tartozásra és annak megélésére.⁷ Az állam ebben az összefüggésben olyan (szolidaritási) közösség, amelyben a közösség egy személyek feletti – jog által is megragadható – entitásnak engedelmeskedik.

Alávetettség kérdése

A Thomas Hobbes-i őállapotól eltérően – ha egyáltalán feltelezhetünk bármi ilyen fajta „őállapotot” – az állam és az álta-

---

zása. In: SZABÓ, Miklós: Bevezetés a jog- és államtudományokba. Bíbor Kiadó. Miskolc. 2006.

⁷ Ezzel összefüggésben fontos az állampolgárság intézményének a megemlézése is. A „jogi jellegen” túl maga az állampolgárság érzelmi elemeket is magában foglal. Kifejezi az adott államhoz, de mindenekelőtt „annak nemzetéhez” való tartozást, a közös történelem, a nyelv, a kultúra, és a hagyományok, valamint az azonosságtudat kötődéseit. Fontos hangsúlyozni, hogy maga az intézmény nem kötődik az állam területén való tartózkodáshoz, mindazonáltal kétségtelen tény, hogy az ilyen esetekben az állam nem élhet/nem tud élni szuverén jogával, az állampolgár pedig – az esetek többségében – az állampolgárságból adódó jogaival. Természetesen az is igaz, hogy ilyen esetben az érzelmi kötődés is gyengébb. A magyar helyzet e tekintetbe is számos sajátosságát mutat, a trianoni szétszabdaltságnak „köszönhetően”.

la fenntartott jogrend – nem részletezve itt és most annak kérdését, hogy állam és jog között milyen viszony, időbeni sorrend stb. tételezhető – kétség kívül egyfajta biztonságot nyújthat a polgárainak – bár erre a 20. század számos alkalommal és kellő súllyal rácafoltt. Mégis, azt gondolom, hogy az állam és annak a tartós jogrendje teremthet olyan körülményeket, amelyek messze „civilizáltabbak”, emberiebbek ahhoz képest, mintha az emberek, vagy azok egy csoportja egyvalaki, vagy többek akaratának, „kénye-kedvének” lennének kiszolgáltatva. Sőt, azt hiszem, hogy helye van a „költői kérdés” feltevésének: vajon nem azért létezik-e az állam, mert az emberek inkább hajlandók annak engedelmeskedni, mások – konkrét személyek – hatalma helyett? Vajon az ember nem azért „találta-e ki” az államot (és a jogrendet), hogy ne egy valaki uralkodjon felettük, hanem valami állandóbb és kiszámíthatóbb? Politológiai nyelven megfogalmazva: nem arról van-e szó, hogy az emberek inkább „szavaznak” az uralomra, mint a hatalomra?

Azt hiszem, hogy ezek olyan kérdések, amelyeket fel kell tenni, annál is inkább, mert azoknak messzemenő összefüggései vannak, ill. lehetnek a joguralommal, a szuverenitással és az alkotmányossággal is. Ez utóbbiak közül lássuk végül a szuverenitást.⁸

A szuverenitás kérdése

Végezetül azt gondolom, hogy akkor, ha az állam mibenlétét kívánjuk jogi-politológiai oldalról meghatározni, beszélünk kell a szuverenitásról is.

Bár e fogalomról lehetne akár vallási megközelítésben is szólni, itt és most kimondottan „világi”, politikai szempontból teszem ezt. Mi a szuverenitás? Mit jelent az állam szuverenitása po-

---

⁸ A szuverenitás olyan vonás, amelyről az állam esetében mindenféleképpen beszélünk kell: ez az egyik leginkább védett, és a konfliktusok esetében védelmezett jellemző. Nélküle az állam értelmezhetetlen.

litikai, politikatudományi szempontból? Milyen jellemzői, jellemvonásai vannak?

A szuverenitás mindenekelőtt a tekintély és a hatalom egyesítő fogalma, olyan felségjog, amely a legfőbb hatalom gyakorlására utal, ill. azt fejezi ki. Azaz, a szuverenitás azt fejezi ki, hogy kinek, ill. kiknek van joga meghozni adott politikai közösségen belül a legvégső döntéseket.

A szuverenitás a legfőbb hatalmat jelenti. Milyen jellemzői vannak e szuverenitásnak? Lánczi András alapvetően a következő jellemvonásokat tartja fontosnak megemlíteni a szuverenitással összefüggésben:⁹

1. adott jogi-politikai hierarchiában mindig övé a végső döntés;
2. a hatalom általános, kiterjed minden cselekedetre, amely az adott politikai közösségen belül történik;
3. ez a hatalom öntörvényű (autonóm), azaz a szuverén – a legfőbb hatalom – független minden más hatalmi közegetől.¹⁰

Azaz, a szuverenitás mindig a hatalom legvégső és legmagasabb mozzanataira utal, arra, hogy ki is az „abszolút vezető” egy adott politikai közösségen belül.

1.1.2 Az állam fogalma – teológiai megközelítés

Teológiai oldalról – különösen is eszmetörténeti, ill. teológia-történeti távlatokban tekintve a dolgokat – egy egész disszertációra való terjedelemben lehetne írni az állam, ill. a „világi felsőbb-ség” mibenlétéről. E helyen én csak egyetlen egy dolgot tartok fontosnak rögzíteni: a legtöbb felekezet, ill. teológiai gondolkodó – alapvetően Pál leveleire alapozva – szükségszerűnek tartja a vi-

---

⁹ GALLAI, Sándor – TÖRÖK, Gábor: Politika és politikatudomány. Aula Kiadó. Budapest. 2005. 43. oldal

¹⁰ Ez utóbbi még akkor is így van, ha tudjuk jól – és erről maga Lánczi is beszél –, hogy a valóságban korlátozott külső és belső szuverenitásról beszélhetünk csupán.

lági felsőbbtség létét, sőt, annak Istentől rendelt voltát vallja. Ugyancsak a Római levelek alapján a neki való engedelmisséget tanítják.¹¹

A világi felsőbbtség léte különösen is Luthernál szükségszerű: a jelen világ viszonyai között az nélkülözhetetlen a rend fenntartása érdekében. Sőt – miként azt Luther vallja –, a világi felsőbbtség és annak törvényei – amit „némi leegyszerűsítéssel” az állammal azonosíthatunk – végső soron Isten uralmának az egyik eszköze, amelynek az ember engedelmisséggel tartozik. Ez a fajta gondolkodás az evangélikus hitvallásainkban is jól tükröződik. Melancthon – Luther „szellemi harcostársa” és kollégája a Wittembergi Egyetemen – is hasonlóan vélekedik az Ágostai Hitvallásban: a világi élet törvényes intézményei Isten jó alkotásai, és isteni eredetű intézmények, amelyekkel a keresztyén ember bátran élhet.¹²

Néhány további teológiai gondolat ezzel összefüggésben, elsősorban lutheri és kálvini oldalról:

Luther – miként azt már fentebb is említettem – a világi hatalom szükségszerűsége mellett foglal állást. A világi felsőségről című tanulmányában ekként ír: „Summa summarum: a dolognak a veleje ez: a kard hivatala magában véve helyes, isteni és szükséges intézmény, amely nem megvettetés, hanem félelmet, tiszte-

---

¹¹ Pál által a 13. rész 6. versében használt többes számú leitourgoi kifejezés (egyes számban leitourgosz) olyan tisztségviselő megnevezésre utal, amelyet alapvetően a templomi-papi szolgálattal kapcsolatban használtak. (Krisztust, mint igazi főpapot bemutató, a papi tisztség igazi betöltőjéről szóló részben is ezt a kifejezést használja Pál, Zsidókhöz írt levelének 8. rész, 2. versében). Nem kétséges, Pál az „Isten szolgálói ők a Te javadra” írásakor szakrális jelentéssel, jelentőséggel ruházta fel a világi tisztségviselőket.

¹² PRÓHLE, Károly: Az ágostai hitvallás. Harangszó. Győr. 1943. 20. oldal. A fentebbi részt természetesen tovább lehetne árnyalni, akár teológiai, akár eszmetörténeti dimenzióban, de erre a hely hiánya miatt – és a dolgozat eredeti célkitűzése miatt – e ponton nem tettem, teszek kísérletet. Egyetlen tanulmányra utalok csupán: KATUS, László: Az állam és az egyház. In: Rubicon, 2009. 11. szám. 26-31 oldalak. Ebben a néhány oldalban Katus kiváló elemzését adja állam és egyház kapcsolatának, ill. a teológia államfelfogásának.

letet és engedelmességet kíván, mert különben a bosszúnak a megállója lesz, mint azt Pál apostol mondja (Pál levele a Rómaiakhoz 13. rész, 4. vers). Mert kétféle felsőbbséget rendelt az Isten az emberek között. Az egyiket lelkinak rendelte igéjével és kard nélkül, hogy ez által az emberek jámborakká és igazakká legyenek és ezzel az igazsággal elnyerjék az örök életet. Ezt az igazságot az Isten az ő igéjével szolgáltatja, melynek hirdetését a prédikátorokra bízta. A másik felsőbbség világi, eszköze a kard, hogy azok, akik igéje által nem akarnak jámborakká és igazakká lenni az örök életre, azok ily világi hatalom által kényszerítenek arra, hogy a világ előtt jámborakká és igazakká legyenek. Ezt az igazságot ő a karddal szolgáltatja.”¹³

Kálvin számára – Lutherhoz hasonlóan – a felsőbbség szükségszerű:¹⁴az – tudniillik a polgári kormányzat – ¹⁵ Kálvin számára Istentől rendelt és szükséges. Kálvin ekként fogalmaz: „Balgamódon oly tökéletességről álmodoznak, amely az emberi társadalomban soha nem található. Mivel ugyanis az istentelenek fennhéjázása akkora, semmirevalóságuk oly nyakas, hogy azt a törvény nagy szigorúságával is alig lehet fékezni, mit gondolunk, hogy mit fognak ezek cselekedni akkor, ha látják, hogy a féktelenség útja gonoszságuk előtt büntetlenül nyitva áll; holott, hogy rosszul ne cselekedjenek, még erőszakkal sem kényszeríthetők eléggé.”¹⁶

---

¹³ LUTHER, Márton: Lehet-e üdvösséges a katonák hivatása is? In: MASZNYIK, Endre: D. Luther Márton egyházszervező iratai. V. kötet. Wigand F.K. Kiadó. Pozsony. 1910. 13. oldal.

¹⁴Mindez nem csak politikai vonatkozású írásaiból, de a kimondottan teológiai jellegűekből is kiolvasható. Ez utóbbira jó példa Kálvin genfi kátéja is! KÁLVIN, János: A genfi egyház kátéja. Pápa. 1907. 32-34 oldalak.

¹⁵ Vagy miként az az 1624-es magyar nyelvű fordításban szerepel, „világi gubernálás”, illetve „községi igazgatás” (mindez Kálvin Intitutiójának a Szenci Molnár Albert által 1624-ben Hanoviában megjelentetett magyar nyelvű változatában olvasható ekként, annak 1505. oldalán).

¹⁶ KÁLVIN, János: A keresztyén vallás rendszere. Ref. Főiskolai Nyomda. Pápa. 1910. 749. oldal. A fentebbieken túl a protestantizmus legfontosabb „alapidokumentumainak” mindegyike foglalkozik a világi felsőbbség kérdé-

Kálvin számára a „kard hatalma” Istentől rendelt, és annak ereje szükséges a társadalmi rend fenntartásához, a béke érdekében, vagy miként Chadwick fogalmaz: azért, hogy „minden éke- sen és jó renddel” menjen végbe.¹⁷

A teológiai részhez kapcsolódóan érdemes azt is megemlíte- ni, hogy alapvetően – Kálvinnál egy kicsit összetettebb a kép – mindkét reformátor esetében a bűnesethez kapcsolódik az állam („felsőbbtség”) létének a szükségyszerűsége. Mindez jól kitűnik Bohatec Józsefnek, a bécsi egyetem egykori professzorának elem- zéséből,¹⁸ illetve Osterhaven tanulmányából is.¹⁹

1.2 Az egyház fogalma

1.2.1 Az egyház fogalma – teológiai megközelítés

Ez a nézőpont – a már a bevezetőben is említett „szemlé- lődési” okok miatt is – e helyütt kevésbé releváns.

Teológiai értelemben természetesen alapvetően a keresztény közösségekről kell beszélnünk e helyen. „Világi” szempontból azonban más közösségek viszonyait is szabályozni hivatott az ál- lam. Mindazonáltal – kifejezetten keresztény nézőpontból – ér- demes lehet egyfajta definíciót adni az egyház mibenlétére vo-

---

sével: így például a II. Helvét Hitvallás 30. része, a Nagy Káté a 4. parancso- lattal összefüggésben, az Ágostai Hitvallás 16. része.

¹⁷ CHADWICK, Owen: A reformáció. Osiris Kiadó. Budapest. 2003. 77. oldal. Ez mind egyházi és szolgálati elképzeléseire, mind pedig a „polgári” kor- mányzattal és kormányzással kapcsolatos elképzeléseire igaz Kálvinnak.

¹⁸ BOHATEC, József: Isten szuverenitása és az állam Kálvin tanításában. Pá- pai Református Főiskola. Pápa. 1936. 6-7 oldalak, illetve különösen is a 8. ol- dal.

¹⁹ OSTERHAVEN, Eugene: Az egyház hite. Történelmi fejlődés református szemszögből. Kálvin János Kiadó. Budapest. 1995. 221 és 222 oldalak. Érde- mes lenne külön bemutatni az engedmességgel kapcsolatos elképzeléseiket is, erre azonban itt, e helyen nem térek ki. Ezzel kapcsolatban lásd BIRKÁS, Antal: Reformáció, államhatalom, politika. Luther Kiadó. Budapest. 2011. 49- 65 és 107-110 oldalak.

natkozóan. Én – a legáltalánosabb szemlélet fontosságát és a „definícióalkotás” esetében a praktikusság szempontjait is vallva – egyház alatt a Krisztusban hívők, és az ő tanítását követők közösségét értem. Azt az egyházat „vallom”, amelyik a Szentlélekhez kötött, és amely létének „alapja és eredete Krisztus váltságművében van”.²⁰ Ez – véleményem szerint – a legáltalánosabb „keret”, amiből kiindulva – teoretikus értelemben, és nem feltétlenül „történelmiben”, időszerűségében – bontakoznak ki a különböző látásmódok, annak kérdése, hogy ki mit tart Krisztus tanításának, és hogy miként, hogyan gondolkodik annak tartalmi elemeiről.²¹

A fentiekhez „evangélikus oldalról” – de kálvini oldalról is ezt lehetne/kellene hangsúlyozni, ahogy azt lentebb teszem is – még annyit tennék hozzá, hogy az egyház végső soron az a hely, ahol az ige tisztán hirdetik és ahol a szentségeket helyesen szolgálják ki.²² Azaz, az evangélium és annak hirdetése – és a szentségek – tesznek bennünket egyházzá.

Hasonlóképpen érvel a „kálvinizmus” is. A Heidelbergi Káté 54. kérdése (Mit hiszel a közönséges keresztyén Anyaszentegyházról?) esetében megfogalmazott válasz ekként hangzik: „Hogy Istennek Fia az egész emberi nemzetségből Szentlelke és Igéje által, az igazi hitnek egységében magának az örökéletre kiválasztott gyülekezetet gyűjt egybe a világ kezdetétől fogva annak végéig. Azt oltalmazza és fenntartja. És hogy annak én is élő tagja vagyok és örökké az is maradok.”²³ De hasonlóképpen ír maga Kálvin is: „Ha tanúi vagyunk, hogy valahol Isten igéjét prédikál-

---

²⁰ VOIGT, Gottfried: Bevezetés az egyház tanításába. Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya. Budapest. 1997. 101. oldal

²¹ Természetesen a fentebbi foglom egy protestáns látásmód „szülőtte”. Az egyház mibenlétéről és egységéről a római katolikus tanítás mást vallana, ill. más szempontokat is fontosnak tartana megemlíteni.

²² VOIGT, Gottfried: Bevezetés az egyház tanításába. Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya. Budapest. 1997. 102. oldal

²³ Forrás: <http://mek.niif.hu/00100/00168/00168.htm>

ják és hallgatják, és a szentségeket Krisztus rendelése szerint kiszolgáltatják, ott nem kételkedhetünk az egyház létezésében.”²⁴

Állam és egyház viszonyának „evilági”, állami egyházi jogi meghatározásakor azonban a döntő annak kérdése, hogy az állam mit tart egyháznak.²⁵

1.2.2 Az egyház fogalma - jogi-politológiai megfogalmazás²⁶

Állami szempontból a döntő az állami egyházi jog, ill. annak tartalma. Az állami egyházi jog (a külső egyházi jog) nem más, mint a joganyag egy sajátos szempontú metszete. Azon jogszabályok köre, amelyek valamilyen szempontból érintik az egyházak világát.²⁷ Ide a legkülönfélébb szabályok tartozhatnak, kezdve az ún. egyházi törvénytől a termőföldekkel kapcsolatos szabályokon át a szerzői jogokról szóló rendelkezéseken keresztül az adathasználatot szabályozó normákig.²⁸ Ezek közül a jogszabályok közül a legfontosabb természetesen az, amelyik az egyházak jogállását szabályozza, az, amelyek – adott esetben definíciószerűen is,

---

²⁴ Az egyházszerkezet és egyházkormányzat szerepe csak később kap szerepet a „minimalista” felfogás után/mellett. Lásd: McGRATH, Alister E. : Bevezetés a keresztény teológiába. Osiris Kiadó. Budapest. 2002. 362. oldal.

²⁵ Ezzel én magam teológiai szempontból nyilván nehezen érthetek egyet, jogi szempontból azonban a fentebbi meghatározás, ill. megállapítás szűkszerű.

²⁶ Politológiai szempontból csak elvétve találunk kapcsolódó munkákat. Ezek közül az egyik Rónay Miklós tanulmánya a Politikatudományi Szemle 2008/2-es számában (Állam, egyház, politikatudomány).

²⁷ SCHANDA, Balázs: Magyar állami egyházi jog. Szent István Társulat. Budapest. 2000. 3. oldal. Az állami egyházi jog, vallásjog, egyházi jog, felekezeti egyházi jog stb. kifejezésekkel kapcsolatos elhatárolást lásd szintén e könyv 4. oldalán.

²⁸ Jellemző, hogy a mostani ún. egyházi törvényi változások miatti kodifikációs munka több tucat normát fog érinteni a későbbiekben – persze mindez függ a végső változásoktól. Mindazonáltal szemléletes, hogy a mai joganyagban – a legutóbbi számolásaim szerint – 88 normában jelennek meg az egyházak valamilyen szinten. Az egyházak „jogi beágyazottsága” rendkívüli.

vagy „csak” éppen az egyházzá válás feltételeit meghatározva – rögzítik azt, hogy adott állam mit tekint egyháznak. Ezzel kapcsolatban nemzeti sajátosságokat találunk.

1.3 Modellek Európában

Az állam és egyház kapcsolatának vonatkozásában mindig a konkrétumok a döntők. Az egyes eseteket megvizsgálva nemzeti sajátosságokat, nem egy esetben „egyedi” megoldásokat, történeti háttérrel stb. találunk, mindazonáltal a modellalkotás hasznos lehet. Segít megkülönböztetni egy-egy „látást”, többé-kevésbé hasonló gyakorlatot, irányultságot, és segít abban is, hogy bizonyos tendenciákat figyeljünk meg, még akkor is, ha tudjuk jól, nincsenek „vegytisztá” országok, állam és egyház „kapcsolati valóságok”.

Mielőtt a modellekre térnék, meg kell említeni az állam és egyház kapcsolatának vonatkozásában, ill. a modellek kérdésében a legfontosabb választóvonalat: ez pedig az állam világnézeti semlegességhez való viszonya.²⁹ Azaz, elsődlegesen meg kell különböztetnünk a világnézetiileg semleges és az „ideológiai elkötelezettségű” államokat. Ez utóbbiba tartoznak a volt és a jelenlegi kommunista államok, vagy éppen az iszlám fundamentalista országok. Ezek nem tekinthetők világnézetiileg semlegesnek, így az esetükben vallásszabadságról sem beszélhetünk.

A fentiekén túl vannak azok az államok, ahol megvalósul állam és egyház valamilyen szintű elválasztása, ill. megkülönböztetése, és amelyek világnézetiileg semlegesek – értve ezalatt sokall inkább egyfajta technikát, sem mint valamiféle ideológiai értelemben vett világnézeti semlegességet.³⁰

---

²⁹ Ez tipikusan a katolikus egyházjogász, Schanda Balázs megközelítése. A református Szathmáry Béla Schanda tipológiájától eltérő fogalmakkal operál, különösen is a konkrét modellek esetében.

³⁰ A világnézeti semlegesség véleményem szerint sokkal inkább egyfajta technikát jelent, méghozzá annak technikáját, hogy az állam nem tesz különbséget a polgárai között vallási, világnézeti alapon. Ezzel kapcsolatban

A „létező szocializmus” megszűnése után alapvetően Európa valamennyi állama semlegesnek tekinthető világnézetileg. Ezen államok esetében három, ill. négyféle modellt különböztethetünk meg:³¹

1. az államegyházi modell;
2. a radikális elválasztás modellje;
3. az ún. kapcsolódó modell;
4. az együttműködő elválasztás modellje.

1.3.1 Az államegyházi modell

Az államegyházi modell nem ismeretlen Európában. Számos ország tartozik e csoportba, köztük – többek között – Norvégia (2012 májusáig!), Finnország, Dánia, Izland, vagy éppen Málta.³² Ez a „lista” történelmi örökség, az elmúlt századok „gyermeké”, azaz, nem a közelmúlt, nem az elmúlt évtizedek fejlődési eredménye. Nem feltétlenül a felekezeti egységnek köszönhető, sokkal inkább a szerves fejlődésnek, a hagyományok tiszteletének.³³ E modellhez kapcsolódóan egy skandináv példát – a változó

---

lásd BIRKÁS, Antal: Az állam semlegességének „tévtanítása”. In Theologiai Szemle. 2011. 2. szám 173-174 oldalak.

³¹ A szakirodalom többsége a fentebbi négy modellt különbözteti meg, ugyanakkor vannak szerzők – köztük a később többször is hivatkozott Gerhard Robbers –, akik a kettő utolsót egy csoportba sorolják, illetve vannak olyanok is, akik más névvel utalnak az általam használt kategóriákra; ez utóbbival kapcsolatban lásd Boleratzky Lóránd és Szathmáry Sándor bibliográfiában feltüntetett munkáit. Én a fentebbi listát tartom követendőnek, elsősorban az ide tartozó országok „regionális” elhelyezkedése, ill. a felekezeti megosztottság sajátosságai miatt.

³² Minderről bővebben lásd Schanda Balázs vonatkozó cikkét: <http://www.magyarokurir.hu/hirek/koerkep-bevett-szokas-az-egyhaziak-allami-rangsorolasa-europaban>

³³ Mindazonáltal ott, ahol állam és egyház korábban elvált egymástól, és amely országokra a nagyfokú felekezeti homogenitás jellemző (pl. Spanyolország, Luxemburg), mind a mai napig vannak „jegyei” az állam-egyháziságnak (pl. az uralkodó vallása katolikus kell, hogy legyen).

Svédországot –, ill. a görög helyzetet mutatom majd be – ez utóbbit leginkább azért, mert annak sajátosságai a többi államegyházi modellhez képest is mutatnak „érdekességeket”, ill. az véleményem szerint feszegeti a vallásszabadság megvalósulásának a kérdését is.

1.3.2 A radikális elválasztás modellje

A radikális elválasztással összefüggésben Franciaországot fogom részletesen ismertetni a következő fejezetben, azonban e helyen szeretném röviden összevetni azt egy másik országgal, az Amerikai Egyesült Államokkal. Ezt a rövid egybevetést azért is tartom fontosnak, mert jól mutatja azt, hogy a radikális elválasztás – amely sokak számára talán nehezen érthető és elfogadható – milyen gyökerekkel rendelkezhet, és azt is jól mutatja, hogy radikális elválasztás és radikális elválasztás között mekkora különbség van, ill. lehet!³⁴

Az állam és egyház radikális elválasztására a modern korban elsőként az Amerikai Egyesült Államokban került sor 1791-ben, az Alkotmány 1. kiegészítésének elfogadásával. E kiegészítésben – amely alapvetően az egyház intézményesíthettségének, ill. intézményesíthetőségének állam általi véghezvitelével foglalkozik és annak tilalmát mondta ki – az amerikai polgárok a vallásszabadság biztosítékát látták. Később, az 1868-as kiegészítés (14. kiegészítés) alapján fogalmazták meg a Legfelsőbb Bíróság azóta klasszikussá vált és sokak által hivatkozott „elválasztás falának” az elméletét (wall of separation), amelyet ma is sokan és sokféleképpen értelmeznek, ill. amelyre ma is gyakran hivatkoznak a különböző vitákban. Ennek az elvnek a központi magva a következő: állam vagy állami szerv a vallás szabadságának a megóvása

---

³⁴ Értve e ponton elsősorban az eltérő „lelkületét” a két rendszernek, ill. annak eszmei okait, gyökereit. A most következő sorok megírásakor alapvetően Schanda Balázs, valamint korábbi kollégám Donald D. Schmelketopf amerikai professzor gondolataira hagyatkozom.

érdekében nem részesíthet támogatásban semmilyen vallást.³⁵ Ennek az elválasztásnak az oka azonban nem a vallással szembeni gyűlölet volt, sokkal inkább fordítva: a vallásért és a vallási szabadságért érzett aggodalom. Az amerikai nép vallásos, vagy ahogyan a Legfelsőbb Bíróság az egyik határozatában fogalmaz: „Mi egy vallásos nép vagyunk, amelynek az intézményei föltételezik egy Fölsőbb Lény létét.”³⁶

Ezzel ellentétben a kontinentális Európában a francia-modell esetében az elválasztásnak más jellegű okai, ill. eszmetörténeti gyökerei voltak, vannak. Ennek az elválasztásnak – annak 20. század eleji formájában – az okai az egyházellenesség, az antiklerikusság és a katolikusellenesség voltak. A francia esetben az intézkedések okai nem a vallásért való aggodás, ill. a semleges állam megteremtésének a célja volt, hanem sokkal inkább a szekularizáció, ill. az egyház befolyásának a csökkentése, és ezzel összefüggésben a közélet és az oktatás teljes laicizálása. Végső soron a vallásos élet magánszférába való „száműzése”. Azaz, a radikális elválasztás francia útja az amerikaival ellentétben egy kimondottan vallás-, ill. egyházellenes modellváltozat megteremtését eredményezte.

Ezek után érdemes megnézni a kontinentális Európa nagy részét – elsősorban a katolikus országokat és a német nyelvterület országait – „lefedő” kapcsolódó modell és együttműködő elválasztó modell főbb sajátosságait, jellegzetességeit.

1.3.3 Kapcsolódó modell

Ez a modell tulajdonképpen a fentebb említett és röviden – főbb vonalaiban – bemutatott két modell között található saját

---

³⁵ Ez azonban nem jelenti azt, hogy pl. az élet legkülönbözőbb területeit – köztük a politikai életet is – ne vennék körül a vallási élet legkülönfélébb szimbólumai, a vallásos jellegű eskütől az imádságon át a bankjegyen található „Istenben bízunk” feliratig.

³⁶ SCHANDA, Balázs: Magyar Állami Egyházjog- Szent István Társulat. Budapest. 2000. 195. oldal

tosságait, jellegzetességeit, az állam és egyház kapcsolatának „szorosságát” tekintve.

Bár ez a modell – az elválasztás modelljéhez hasonlóan – vallja az állam és az egyház különválasztását („megkülönböztetést”), a hangsúlyt mégis a kettő együttműködésére helyezi, a „semleges közömbösség” helyett a „pozitív semlegességre” összpontosítva, úgy azonban, hogy közben tagadja az állam-egyháziság eszméjét. A két szféra viszonyát ebben az összefüggésben leginkább a kapcsolódó kifejezés fejezi ki. Mit is jelent ez a gyakorlatban?

Legelőször is azt, hogy ez a modell a fentebb jelzetteknek megfelelően tagadja az államegyháziságot, ugyanakkor az elválasztással szemben – és e modellben az egyház jogállását elvetve – az egyházakat sajátos helyzetbe hozva, nekik közjogi státust adva hisz a kettő hangsúlyos szerepében, e két szféra együttműködésében. Ez adott esetben, pl. a német Alaptörvény esetében nem is szükségszerűen jelenti az elválasztás jogi megfogalmazását, az „intézményesített” vallását azonban mindenféleképpen. Azaz, e rendszerben az állam számol az egyházak megtartó erejével, annak a társadalom hagyományaiban betöltött szerepével, több évszázados tevékenységével, és kész, ill. hajlandó meghatározott célok és érdekek mentén vele (velük) – elsősorban a „bevett” egyházakkal, felekezetekkel – együttműködni. Vagy ahogyan azt Schanda Balázs megfogalmazza: „Közép-Európa német nyelvű államai a népegyházakkal sok területen együttműködnek és – „kulturális felelősségük” gyakorlása keretében – támogatást biztosítanak.”³⁷

---

³⁷ SCHANDA, Balázs: Magyar Állami Egyházjog. Szent István Társulat. Budapest. 2000. 200. oldal. Fontos hangsúlyozni, hogy a fenti modell „konzeratív”, tiszteletben tartja a múltat, a folytonosságot, a korábbi évtizedek (jogi) megoldásait, hagyományait. Ez nem egy esetben „államegyházi” sajátosságokat, jegyeket is jelenthet (pl. az egyházi tagság nyilvántartása, a teológiai karok állami egyetemekre/egyetemekbe való integrálása stb.). Ezt a német jogtörténet esetében kimondottan fontos megemlíteni, az állami egyházjoggal összefüggésben: a II. Világháború utáni Németország a Weimári Birodalmi Alkotmány rendelkezéseit emelte át. Ennek természetesen nem „ideo-

1.3.4 Együttműködő elválasztás modellje

Ez a modell az elmúlt évtizedek Dél-Európa katolikus országaiban végbement változásainak az eredménye: a korábbi évtizedek hagyományait megszakítva a Katolikus Egyházban végbement változások eredményeként a megelőző államegyházi modellt³⁸ a szerződéses viszonyok (az intenzió-k, az ún. „Villa Madama-i rendszer”) világa váltotta fel: a korábbi szoros egység felszámolása, úgy azonban, hogy a felekezetek közül a katolikus továbbra is kitüntetett szerepben van.³⁹

Azaz, a szeparáció itt is végbement, azonban ez egyrészt – pl. a francia modellel szemben – az egyház, a „gyengébb fél” kezdeményezésére, ill. az ő egyetértésével ment végbe, másrészt ez a modell (továbbra is) számol a katolikus felekezet, ill. az egyházak súlyával, azok társadalomban betöltött szerepével.

Ez a modell számol az együttműködés lehetőségével is. Ennek alapja minden esetben a két fél, az egymást kölcsönösen autonómnak elismerő és „önállóknak” tekintő két partner szerződéses viszonyai, ill. az ennek nyomán kialakuló szabályozás.⁴⁰

---

lógiai” okai, hanem egészen egyszerűen jogszemléleti, „jogtörténeti” okai voltak, nem mellesleg az a cél, hogy a német modellt ez alapján különböztessék meg a laicista modell egyházainak státusától, ill. az azt jellemző vonatkozó viszonyoktól.

³⁸ Fontos tudni, hogy a 20. század eleji „szabad államban szabad egyház” elvet, ill. annak gyakorlatát a későbbi jobboldali rezsimek – kivéve a Salazar-rendszer, legalábbis hivatalosan – újra „visszacsinálták”, egyház és állam szorosabb egységét megteremtve. Ez alakult át fokozatosan az 1970-es évektől.

³⁹ Ezeket a déli államokat az egyházi státus tekintetében (elismerés!) általában egy többszintű rendszer jellemzi, élén a Római Katolikus Egyházzal.

⁴⁰ „Ezek garanciákat rögzítenek a vallásoktatás, az intézményi lelképásztori ellátás, a tábori lelkészi szolgálat, az egyházi műemlékek és kulturális örökség védelme tekintetében, valamint az állampolgárok rendelkezési nyilatkozatban kifejezett igényei szerinti finanszírozás ügyében.” (SCHANDA, Balázs: Magyar Állami Egyházjog- Szent István Társulat. Budapest. 2000. 203. oldal.)

Természetesen e modell esetében is továbbélnék a korábbi időszak bizonyos jellegzetességei, így például a szétválasztás ellenére sem változott meg az egyházi házasságkötés állami elismerése.

2. Konkrét ország-tanulmányok

A fentebbi teoretikus rész – állam fogalma, egyház fogalma, főbb modellek – után a tanulmányom második – hosszabb – részében konkrét országokat mutatok be.⁴¹

Miként azt a tanulmányom legelején említettem, a modellek helyett (mellett) érdemes az országokat különböző szempontok mentén konkrétan és részletesen szemügyre venni, mivel egyrészt ahány ország, annyi rendszer, másrészt vegyítiszta „modell-országokat” nehéz találni: mindegyik esetében többet mond az adott állam gyakorlatának részletes ismertetése.

Az egyes országokat a könnyebb összevethetőség érdekében, de „írói-szerkesztői” okok miatt is hasonló, részben azonos szempontrendszer alapján mutatom be. Ez a szempontrendszer a következő:⁴²

1. Társadalmi előfeltételek: felekezeti megoszlás, egyéb statisztikák
2. Társadalmi előfeltételek: a történelmi gyökerek, történelmi összefüggések
3. Jogi háttér: jogforrások, alapvető kategóriák, a vallási közösségek elismerése stb.

---

⁴¹ Mindegyik modellhez kapcsolódóan egy országot mutatok be, kivétel ez alól az államegyházi modell, ahol két országot ismertetek: az átmenetet képviső evangélikus Svédországot, ill. Görögországot. Ez utóbbi a „változatlan-ság” világa, az államegyházi modellnek egy olyan sajátja, amely a vallásszabadság érvényesülése („korlátozása”) szempontjából is megemlítendő.

⁴² Természetesen lehetett volna más szempontrendszert is találni, én azonban az általam olvasott szakirodalom alapján a fenti szempontrendszert találtam a legjobban alkalmazhatónak, és egy ilyen tanulmány terjedelméhez a leginkább „méretezettnek”.

4. Egyéb jogi összefüggések (munkajogi összefüggések, az egyházi személyek jogállása, az egyházak és a családjog, a házasság kérdése stb.)

5. Állam és egyház(ak) kapcsolata a kultúra dimenziójában⁴³

6. Az egyház-finanszírozás kérdései

7. Egyéb (problémák állam és egyház kapcsolatának összefüggésében; a vallásszabadság érvényesülésével kapcsolatos problémák; aktualitások, érdekességek)

2.1 Az államegyházi modell

E modellhez kapcsolódóan két országról, Svédországról és Görögországról írok. Egy evangélikus és egy ortodox hátterű országot választottam. Az előbbi a változó világ, a szabályozás átalakulásának egyik jó megjelenítője, míg az utóbbi a „változatlan-ság” világa, az államegyházi modellnek egy olyan sajátja, amely a vallásszabadság érvényesülése (korlátozása) szempontjából is megemlíthető.

2.1.1 Svédország

Svédország és Görögország esetében – akárcsak a később sorra kerülő országok leírásánál – a fentebb rögzített szempontok alapján készítem el az ország-tanulmányokat. Az egyes pontok esetében – különösen is az első kettő szempont esetében – igyekszem rövid és lényegre törő lenni.

---

⁴³ Ez utóbbit kimondottan tágran értelmezve, beleértve az oktatás, az iskolák, a média stb. világát is.

Társadalmi előfeltételek: felekezeti megoszlás, egyéb statisztikák⁴⁴

A svédek mintegy 81 százaléka evangélikus, 1 százaléka római katolikus, és körülbelül ugyanennyi, 1-1 százaléknyi „pünkösdi”, muzulmán és ún. „Swedish Mission Covenant Church” tag él Svédországban. Rajtuk kívül élnek még zsidók, metodisták, buddhisták és hinduk is az országban.⁴⁵ Azaz, a lakosság döntő többsége valamelyik felekezethez, ill. vallási csoporthoz tartozik, bár nő a „nem hívők” száma is (pl. az ateista humanisták), ill. azoké, akik egyik felekezethez sem tartoznak.⁴⁶

Társadalmi előfeltételek: történelmi gyökerek, történelmi összefüggések

Maga a terület 1000 körül vált kereszténnyé Olof Skötkonung uralkodása idején. Ekkor vált a „római vallás” ál-

---

⁴⁴ A statisztikák, felekezeti adatok összeállításánál több forrásra voltam kénytelen támaszkodni. Ezek elsősorban a már korábban is hivatkozott Gerhard Robbers-féle könyvek vonatkozó részei, valamint a későbbiekben többször is hivatkozott „euresisnet” (www.euresisnet.eu) és az amerikai külügy jelentései

(<http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/#wrapper>), illetve az Országgyűlési Könyvtár vallási közösségek jogállásával kapcsolatos 2011. áprilisi tanulmányai voltak (ez utóbbiak PDF formátumban az Országgyűlési Könyvtártól beszerezhetőek).

⁴⁵ Érdeemes megjegyezni, hogy a keresztény felekezetek esetében alapvetően a keresztség számít, azonban a Svéd Egyház esetében egészen 1996-ig a szülők után is taggá válhatott a gyermek, a keresztség meglététől függetlenül. Ennek köszönhetően ma is vannak szép számmal olyanok, akik bár nincsenek megkeresztelve, mégis tagjai az „államegyháznak”. A muzulmán közösség esetében nincs formális tagsági feltétel. (Az ún. Swedish Commission for State Grants to Religious Communities tartja nyilván a muzulmán lakosság nagyságát.) Minderről bővebben lásd: ROBBERS, Gerhard: State and Church in the European Union. Nomos. Baden-Baden. 2005. 537. oldal.

⁴⁶ Fontos azonban megjegyezni, hogy a „hívő tagság” nagy száma nem tükrözi a valódi aktivitást, a valós egyházi életet. A tagság csak egy töredéke vesz részt rendszeresen a gyülekezeti életben, különösen is igaz ez a Svéd Egyház esetében. Lásd: <http://www.thelocal.se/34370/20110615/>

lamvallássá. A reformáció viszonylag hamar elérte az országot: 1527-ben Gustav Vasa döntésének eredményeként Svédország egységesen csatlakozott a lutheri tanokhoz. Később IX. Károly idején erősödött meg a lutheranizmus. Ezzel kapcsolatban fontos megemlíteni az 1593-as Uppsalai Tanácskozást, amely tanítási alapjának – többek között – az Ágostai Hitvallást fogadta el.⁴⁷

A 18. század közepéig csak a Svéd Egyház (evangélikus egyház) létezhetett, és csak az evangélikus hit követését engedélyezték. Ekkor azonban a külföldről betelepülteknek – köztük szép számmal a zsidóknak is – engedélyezték hitük gyakorlását.

Két évszázaddal később – talán a felvilágosodás eredményeként – már az államegyházból való kilépést is engedélyezték,⁴⁸ de vallás nélkül senki nem maradhatott; 1951-től pedig teljes a vallásszabadság (ekkortól a kilépőnek már indokolnia sem kell a kilépése okát, ill. nem kell, hogy másik felekezethez csatlakozzon). Az 1951-es változások megindult az államegyházi struktúráról szóló vita is.⁴⁹ Változásokat az 1995-ös és 1996-os esztendő hozott. Az ekkor meghozott döntések 2000. január 1-től ténylegesen is meghozták állam és egyház elválását. Mindazonáltal az élet számos területén mutat mind a mai napig a rendszer államegyházi sajátosságokat.

Jogi háttér: jogforrások, alapvető kategóriák, a vallási közösségek elismerése stb.

Az átalakulóban lévő államegyházi rendszer alapvetően az 1809-es és az 1973-as alkotmány rendelkezéseit tükrözi, de még a trónörökléssel kapcsolatos törvény is tartalmaz bizonyos rendelkezéseket. A 2000-ben kiegészített 1973-as alkotmány rögzíti, hogy minden, a Svéd Egyházat és más felekezeteket érintő előter-

---

⁴⁷ ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PRTA. Pápa. 2004. 218. oldal.

⁴⁸ „Természetesen” csak abban az esetben, ha egy másik elfogadott felekezethez léptek át az „elhagyók”.

⁴⁹ Az ezt követő évtizedek alatt számos javaslat született, azonban csak a 20. század utolsó évtizedében vált szét hivatalosan állam és egyház.

jesztés, ill. javaslat csak Parlament által hozott törvénnyel érvényesíthető (megfelelő többséggel; ez általában 75 százalékosos többséget jelent).

Az alkotmány rögzíti a svéd állampolgárokat megillető vallásszabadság jogát is. Ez a Svéd Alkotmány szerint több mindent is jelent. Jelenti a vallás gyakorlásának egyéni, vagy közösségi lehetőségét, akár nyilvánosan is. Jelenti a felekezethez való nem tartozás jogát, ill. annak a tilalmát, hogy bárkit is vallásának, vagy hitének a megvallására kényszerítsenek.⁵⁰

Az alkotmány mellett a legfontosabb egyházakat érintő rendelkezések az ún. Felekezetekről szóló törvény, ill. az ún. Svéd Egyházzal szóló törvény. Mindkettő része az új, átalakulóban lévő állam-egyház kapcsolati rendszernek. Az előbbi kijelenti, hogy a Svéd Egyház ún. regisztrált egyház, ezt a lehetőséget azonban – azt, hogy valamely közösség regisztrált egyházzá válhasson – minden vallási közösségnek megadja.⁵¹ Valamely vallási közösség más formában is működhet azonban (pl. egyesületként, vagy éppen alapítványként). (Fontos, hogy csak a regisztrált közösségek – az egyházak – használhatják az adórendszert a tagoktól jövő hozzájárulások, „egyházi adó” beszedésére, ill. rendezhetnek jogilag is, állam által elfogadott esküvőt.) Az utóbbi törvény – a Svéd Egyházzal szóló törvény – az evangélikus felekezetet az egész nemzet egyházaként fogja fel, amely egyház az állami szervekkel együttműködve az egész ország számára „nyújt szolgáltatásokat”. Maga a törvény egyfajta identitást ad a Svéd Egyháznak. Túl ezen azonban ez az a törvény, amely pl. az egyház belső struktúráját is szabályozza.

A 2000-es változásokat állam és egyház elválasztásaként értékelhetjük, ez azonban nem teljesen egyértelmű. A kép – miként az a továbbiakból is kiderül majd – ennél árnyaltabb. Számos kapcsolat áll fenn mind a mai napig az állam és a Svéd Egyház

---

⁵⁰ A fentebbi megállapításokkal kapcsolatos konkrét jogi hivatkozásokat – szövegszerűen – lásd a Robbers-féle kötet 540-541 oldalain. ROBBERS, Gerhard: *State and Church in the European Union*. Nomos. Baden-Baden. 2005. 540-541 oldalak.

⁵¹ Maga a regisztráció azonban nem kötelező.

között, ill. ami a képletet még érdekesebbé teszi: az állam és a többi felekezet között is egyre erősebb kapcsolódások alakultak ki a felekezetek „egyenlősítése” eredményeként (ez utóbbi, ti. a felekezetek egyenlősége azonban csak „teoretikus értelemben” igaz).⁵²

A fenti változások eredményeként ma körülbelül 40 regisztrált egyház van Svédországban. A Svéd Egyház a törvény erejénél/rendelkezésénél fogva lett regisztrált közösség, míg a többieknek kérvényezniük kellett azt (a regisztrációt az ún. Jogi, Pénzügyi és Adminisztratív Szolgáltatások Ügynöksége végzi). A regisztráció feltételeként mindössze két feltételt vizsgálnak: a szervezet tevékenysége alapvetően vallási, ill. istentiszteleti jellegű kell, hogy legyen, ill. a szervezetnek megfelelő számú tagsággal kell rendelkeznie (ez utóbbit nem rögzíti a törvény).⁵³

Egyéb jogi összefüggések (munkajogi összefüggések, az egyházi személyek jogállása, az egyházak és a családjog, a házasság kérdése stb.)

Svédországban nincsenek speciális munkajogi rendelkezések az egyházakkal, felekezetekkel összefüggésben, azaz, a többi jogi entitásra érvényes szabályozásnak kell, hogy megfeleljenek az egyházak.

Az egyházi személyek azokkal a dolgokkal összefüggésben, amelyekre szolgálati munkájuk (tipikusan pl. lelki gondozás) folyamán „jutottak”, nem tanúskodhatnak. Ezen titoktartási kötelezettségen kívül azonban nincs olyan szabályozás, amely bármi módon speciálisan érintené az egyháziakat.⁵⁴

---

⁵² Ezzel kapcsolatban lásd az „euresisnet” vonatkozó „oldalának” (<http://www.euresisnet.eu/Pages/ReligionAndState/SWEDEN.aspx>) III. pontját.

⁵³ A fentiek miatt nem egyház pl. a humanista mozgalom Svédországban, ugyanakkor a buddhisták közössége – a tágan értelmezett „istentiszteletnek” köszönhetően – azonban igen.

⁵⁴ A fent említett titoktartási kötelezettség azonban időről-időre komoly vita tárgya a svéd társadalomban.

Fontos, hogy a családjog része az állami jognak. Ugyanakkor, az egyházak (regisztrált közösségek) joga adott arra, hogy eskessenek (állam által elismerten). A válás a világi hatóságokra tartozik.

Itt, ebben a részben érdemes megemlíteni a Svéd Egyház speciális helyzetét a temetkezésekkel összefüggésben. A temetkezés alapvetően mind a mai napig a Svéd Egyházhoz kötődik. Ez egy olyan konszenzus, amit a társadalom szinte teljes egésze elfogad. A nem vallásos emberek temetkezése is a Svéd Egyház által fenntartott és kezelt temetőben történik, annak biztosítása mellett, hogy azok számára külön temetőt tartanak fenn, akik nem szeretnék „keresztény temetőbe” kerülni a haláluk után.⁵⁵

Az állam és egyház(ak) kapcsolata a kultúra dimenziójában

Az oktatási területen nem jellemző az egyházi iskolák jelenléte. Jellemző azonban – elsősorban a felsőoktatásban – az ún. népfőiskolák működése. Ezek általában politikai szervezetek, különböző „ideológiai” csoportosulások, ill. vallási szervezetek által fenntartott intézmények. Ezek részesülhetnek állami támogatásokban – részben állam által finanszírozott képzésekkel. Az egyházi személyek képzését azonban egyáltalán nem finanszírozza az állam, még az evangélikus felekezet esetében sem.

Az oktatás az állami iskolákban „non-confessional”, azaz, felekezet-független, ha tetszik, „világnézetileg semleges”, mindazonáltal a vallástan/hittan mind az általános iskolában, mind pedig a középiskolákban kötelező tantárgy. A felsőoktatás „világnézetileg szintén semleges”. Az evangélikus lelkészi pályát választók általában – először – teológiai képesítést kell, hogy szerezzenek valamelyik egyetemen. Utána kezdhetik csak meg a lelkészi képesítést adó képzést.⁵⁶

---

⁵⁵ ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PRТА. Pápa. 2004. 221. oldal.

⁵⁶ ROBBERS, Gerhard: State and Church in the European Union. Nomos. Baden-Baden. 2005. 223. oldal. Más egyházak általában nem követelik meg az egyetemi végzettséget a náluk folyó képzések előfeltételeként.

Egyház és média összefüggésében nincsenek külön speciális állami jogszabályok. Mindazonáltal a közszolgálati csatornák – „köz-szolgálatóságuk” részeként – széles körben és tartalommal közvetítenek vallási műsorokat, beleértve a vasárnapi istentiszteleteket is.

Az egyház-finanszírozás kérdései

A Svéd Egyház az adórendszeren keresztül gyűjti be a tagjai után az „egyházi adót”. Más egyházak évenkénti állami támogatásban részesülnek.

Fontosak a Svéd Egyház, ill. az általa kezelt alapítványi „vagyonelemek” is. Azok nagysága – köztük komoly erdőterületek – összértéke meghaladja a 10 milliárd Svéd Koronát.⁵⁷

Problémák az állam és egyház kapcsolatának összefüggésében. A vallásszabadság érvényesülésével kapcsolatos problémák, aktualitások, érdekességek

E helyütt két dolgot fontos leszögezni: egyrészt azt, hogy bár Svédországban 2000-ig államegyház volt – és sok tekintetben még ma is érezhetjük az átmenetiség jeleit –, mégis, a vallásszabadság joga nem sérül. Az állam toleráns a különböző vallások és világnézetek irányában. A másik, amit fontos rögzíteni az az, hogy bár egy nyitott, toleráns országról beszélhetünk, mégis, számos problémával vagyunk kénytelenek szembesülni. Ezek közül az egyik legszembetűnőbb a muzulmánokkal szemben elkövetett bűncselekmények számának az utóbbi időben bekövetkezett ugrásszerű megnövekedése, szinte megduplázódása.⁵⁸

---

⁵⁷ ROBBERS, Gerhard: State and Church in the European Union. Nomos. Baden-Baden. 2005. 548. oldal.

⁵⁸ Az ezzel kapcsolatos adatokat lásd a Religious Report 2011 vonatkozó oldalain. Elérhetőség:
<http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/index.htm#wrapper>

Mint érdekesség említhető meg, hogy az uralkodónak és az egyházi ügyekért felelős miniszternek a Svéd Egyház tagjának kell lennie.

2.1.2 Görögország

Görögország megemlézése az államegyházi modellel összefüggésben azért lényeges, mert ez az állam sok szempontból „ki-lóg” az európai országok sorából; többek között igaz ez a vallás-szabadság teljes érvényesülése, ill. részleges érvényesülése szempontjából is. Ez erős kritikának tűnhet, a konkrét példák mindazonáltal azt mutatják, hogy ennek az „értékítéletnek” számos alapja van.

Társadalmi előfeltételek: felekezeti megoszlás, egyéb statisztikák

Görögország 11 milliós lakosságának több mint 95 százaléka ortodox. A többi közösség gyakorlatilag elenyésző nagyságú (a legtöbben talán még a muzulmánok, a katolikusok és a különböző protestáns felekezethez tartozók vannak). A „vallásváltás” és a misszió lehetősége gyakorlatilag nem létező jelenség (a hittérítés mind a mai napig tilos az országban).

Társadalmi előfeltételek: történelmi gyökerek, történelmi összefüggések

Konstantinápoly 1453-as bukása után megváltoztak a korábbi egyházi intézményi keretek. A mindenkori pátriaárka immáron az oszmán hatóságoknak tartozott felelősséggel az ortodox hívek cselekedeteiért.⁵⁹ A következő nagy változás csak a 19. században következett be: az 1820-as és 1830-as években született különböző dokumentumok uralkodó vallásként, ill. államvallásként említik az ortodox vallást, megadva azonban a jogot más

---

⁵⁹ ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PRТА. Pápa. 2004. 99. oldal.

vallásúaknak hitük gyakorlására. Az 1830-as és 1840-es években – a friss monarchia idején – az egyházat közvetlenül az uralkodótól tették függővé: egyházi igazgatási ügyekben övé volt a végszó.

A későbbiekben a jogi háttér gyakran változott, a gyakorlat azonban megmaradt.⁶⁰ Az egyházzal kapcsolatos változásokat állami törvényekben rögzítették, igaz – különösen is 1968 után – csak a Szent Zsinat jóváhagyásával.

Jogi háttér: jogforrások, alapvető kategóriák, a vallási közösségek elismerése stb.

A Keleti Ortodox Egyház Görögország hivatalos államvallása (ezt az Alkotmány, ill. számos jogszabály rögzíti).

Az 1975-ös alkotmány számos paragrafusa (a 3., a 13. és a 72. paragrafusok) érintik állam és egyház viszonyának a kérdését. A 3. paragrafus az ortodox vallás speciális helyzetét fogalmazza meg, a 13. pedig hangsúlyozza, hogy gyakorlatilag minden törvény, ami a szent kánonnak ellentmond, alkotmányellenesnek tekinthető (speciális jogértelmezés).⁶¹

Az ortodox egyház, a zsidó felekezet és a muzulmán közösség közjogi értelemben vett jogi személyként létezik. A többi vallási közösséget a magánjog szerinti entitásként tartják számon.

Egyéb jogi összefüggések (munkajogi összefüggések, az egyházi személyek jogállása, az egyházak és a családjog, a házasság kérdése stb.)

A klérus tagjainak különleges státuszuk van. A szent kánonok – amelyek rögzítve vannak az alkotmányban – megtiltják,

---

⁶⁰ A változásokat részletesebben lásd: ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PRTA. Pápa. 2004. 99. oldal.

⁶¹ „Világi jogászok” és a köztisztviselők azonban úgy értelmezik a 3. paragrafust, hogy az csak és kizárólag az egyház dogmaival kapcsolatos szabályokra értendő, és az nem közigazgatási jogi, ill. alkotmányossági esetekre vonatkozik.

hogy a klérus tagjai kereskedelmi tevékenységet folytassanak.⁶² Továbbá, a büntető törvénykönyv speciális törvényi tényállásokat is rögzít. Ilyen például az egyházi hivattal való visszaélés, vagy éppen kiskorú keresztelendő fajtalanságra kényszerítése, de ide tartozik a gyónási titok megsértése is.⁶³

Érdemes a szerzetesrendi tagok jogállását is megemlíteni. A szerzetesrendbe való felvétel a tonzúrán keresztül történik. Ez – a felszenteléshez hasonlóan – házassági akadály. A korábban megkötött (fennálló) házasság felbontását azonban nem jelenti ipso iure!

Az öröklés szempontjából érdekes, hogy a „szerzetes után” kétszer örökölnek: a rendbe való belépéskor, majd pedig a szerzetes halála után. A belépéskor a kolostor, illetve a házastárs és a gyermekek (abban az esetben, ha vannak), a szerzetes halála esetén pedig – ha marad még vagyon – egyenlő részben örököl az egyház és a kolostor.⁶⁴

1982 óta létezik polgári házasság Görögországban. Előtte csak az egyházi esküvő volt érvényes, állam által elismert (1982 óta „szabad a választás”). Azóta (1982 óta) a korábbi akadályok közül számos megszűnt, mégis, a „görögországi egyház” ragaszkodik a szigorú feltételekhez. Ezek közül a legszigorúbbak: az ortodoxok házassága nem lehetséges, ha a házasulók különböző felekezethez tartoznak, a kötetlen házasságot megelőző három házasság megkötése, vagy éppen nők esetében az a tény, ha a ko-

---

⁶² ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PRTA. Pápa. 2004. 108. oldal.

⁶³ A fentiekén túl a házasságkötéssel kapcsolatos speciális szabályok is megemlíthetők. Ezekkel kapcsolatban a részleteket lásd ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PRTA. Pápa. 2004. 108. oldal.

⁶⁴ Érdemes megemlíteni – bár ez szinte köztudott –, hogy a „keletiek” esetében a házasság nem akadály a felszentelésnek – most nem a szerzetesekről írok –, annak azonban a felszentelés előtt kell köttetnie. A püspök azonban csak nőtlen lehet! ROBBERS, Gerhard: State and Church in the European Union. Nomos. Baden-Baden. 2005. 131-132 oldalak.

rábbi házasság megszűnése óta nem telt el tíz hónap.⁶⁵ Az egyházi esküvő megkötéséhez nélkülözhetetlen a metropolita engedélye.⁶⁶

A házasság felbontása ma is kizárólag az állami bíróságok előtt lehetséges, ugyanakkor lényeges, hogy a házasság megszüntetéséről szóló határozat után az egyház is felbontja („lelki értelembe”) a házasságot.

Az állam és egyház(ak) kapcsolata a kultúra (oktatás) dimenziójában

Az általános iskolákban, illetve a középiskolákban sokáig kötelező volt a vallásoktatás, amely a „keleti vallás” tanítása és hagyományai alapján folyt.⁶⁷

Két állami egyetemen is működik teológiai kar a külön a klérus tagjainak képzésére hivatott iskolák, intézmények mellett.⁶⁸ Az állami egyetemek (Athéni Egyetem, Thesszaloniki Egyetem) teológiai karai már jó ideje nem felekezeti karok, oda nem ortodox diákok is járhatnak.

Az egyház-finanszírozás kérdései

Görögországban nincs egyházi adó, ugyanakkor az állam majdnem teljes egészében fedezi az uralkodó egyház kiadásait.

---

⁶⁵ A többi feltétel többé-kevésbé magától értetődő, ill. ésszerűnek tűnik (pl. a klérus tagja vagy szerzetes az egyik fél, terhesség – ha a gyermek nem a vőlegénytől származik stb.).

⁶⁶ Ezt a gyakorlatban általában minden kérelmező megkapja.

⁶⁷ Korábban a nem ortodox tanulókat felmentették e kötelezettség alól, ill. a szülők egyéb esetben is kérhették, hogy gyermekük mentesüljön a vallásórákon való részvétel alól. A görög oktatási minisztérium 2008-as egyik közleménye szerint a szülőknek mostantól nem kell semmiféle magyarázatot adniuk arra az esetre, ha gyermekeiket kivonják az iskolai vallási oktatásból, amely Görögországban hagyományosan az Ortodox Egyház tantételein alapul.

⁶⁸ 21 intézményben képzik a leendő papságot. Ennek költségét (oktatás, ellátás) teljes egészében az állam finanszírozza.

Az „uralkodó” ortodox vallás esetében a legkülönbélebb módon támogatja az állam az egyes gyülekezeteket. Ezek közül a legfontosabbak az alábbiak:⁶⁹

1. közvetlen és közvetett támogatások (pl. a templomokra és a kolostorokra szánt juttatások, az ortodox egyházi képzés költségeinek teljes átvállalása);

2. az egyházi személyek (püspökök, hivatalban lévő papok, diakónusok, prédikátorok, de az egyház laikus dolgozóinak is!) az illetménye;⁷⁰

3. teljes adómentesség (az ortodox egyház teljes egészében, a többi vallás az esetek túlnyomó többségében);

A többi vallás – az uralkodó valláshoz hasonlóan – különböző bevételekre tesz szert ingatlan és ingó vagyonából, valamint természetesen saját híveinek adományából.

Problémák az állam és egyház kapcsolatának összefüggésében. A vallásszabadság érvényesülésével kapcsolatos problémák, aktualitások, érdekességek

Misszionáriusok, ill. nem ortodox vallást követő hívek számos esetben számolnak be őket ért „társadalmi diszkriminációról”, ill. olyan „figyelmeztetésekről”, amelyekben az ortodox vezetők és lelkészek gyülekezetük tagjainak megtiltják a más vallások vezetőivel való kapcsolattartást.⁷¹

Az elmúlt években Athénban több alkalommal is megtámadtak ismeretlenek „nem hivatalos mecseteket”. Ezek közül a legbrutálisabb a 2010. novemberi támadás volt, amelyek során 40

---

⁶⁹ ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PRTA. Pápa. 2004. 107. oldal.

⁷⁰ A kántorokat és a „sekrestyéseket” nem az állam fizeti!

⁷¹ Fontos azonban azt is megjegyezni, hogy egyfajta nyitás általánosan megfigyelhető: az ortodox papok részt vesznek nem ortodox vallási rendezvényeken stb.

bevándorló muzulmánt zártak be egy mecsetbe, és gyűjtötták azt rájuk.

„Hasonló” nagyságú támadásokat a zsidósággal szemben nem követtek el az országban az elmúlt időszakban, helyi incidensek azonban előfordultak (Korfun zsinagógát támadtak meg, Thesszalonikiben a Holokauszt Emlékművet firkálták össze stb.).

Itt érdemes végül néhány érdekességet is megemlíteni az országgal kapcsolatban:

- Trákia hivatalosan elismert muzulmán közösségének három vezetője állami fizetést kap;⁷²
- az állami házasság mellett az egyházi házasságkötést is hivatalosnak, állam által elismertnek tekinti az állami jog;
- az országban mind a mai napig élnek politeista hellenisztikus vallást követők;
- az országban több százezer főre becsült menekült/migráns közösség él; ezeknek a menekülteknek jelentős része muzulmán vallású (a külföldről érkezők jelentős része Albániából érkezik).

2.2 A kapcsolódó modell

E modellhez kapcsolódóan Európa egyik legnagyobb és legfontosabb államának tipikusan ebbe a modellbe illeszkedő gyakorlatát mutatom be.

2.2.1 Németország

Társadalmi előfeltételek: felekezeti megoszlás, egyéb statisztikák

A 82 millió lakosságú országban egymás mellett két, lényegében egyforma nagyságú egyház létezik: a katolikus 26,5 millió,

---

⁷² Trákiában jelentős muzulmán kisebbség él. Az állam külön intézményt, iskolát tart fenn a mohamedán kisebbség számára, ill. akadémiát finanszíroz a leendő muzulmán tanárok számára is.

az „evangélikus” (protestáns – közösen a reformátusokkal) 26,2 millió hívet számlál.⁷³ E két egyházhoz tartozók mellett nagyjából 3,5-4 millió muzulmán és 100.000 zsidó él Németországban.⁷⁴

Társadalmi előfeltételek: történelmi gyökerek, történelmi összefüggések

A németek által lakott terület már a rómaiak idejében kapcsolatba került a kereszténységgel. Az első egyházmegyét a 3. században alapították. A középkor folyamán végig komoly szerepet játszottak e területek társadalmi, politikai, gazdasági és teológiai szempontból egyaránt.⁷⁵ A legkomolyabb változásokat talán az új világ felfedezése és a reformáció hozták. Az 1517-es változásoknak mind a mai napig óriási hatása van a német valóságra. Igaz ez a későbbiek során kialakult tartományi egyházakra is. A szoros kapcsolat – az egyes tartományi egyházak vezetői gyakran a tartományi uralkodók voltak! – 1919-ig állt fenn.

Az 1555-ös augsburgi vallásbéke a két nagy felekezetet lényegében azonos jogokkal rendelkező közösségnek ismerte el. A 17. század nagy háborúi egyik félnek sem hoztak győzelmet, annak társadalmi és gondolkodásbeli hatásai – a felvilágosodás által is felerősítetten – azonban mind a mai napig érezhetőek.

Az 1919-es Weimari Alkotmány közjogi (alkotmányjogi) szinten választotta el egymástól az államot és az egyházat, komoly kapcsolódási pontokat meghagyva azonban (vallástan oktatása az iskolákban, tábori lelkészség stb.)

---

⁷³ A németek körülbelül 30 százaléka nem kötődik egyetlen valláshoz sem („keleten” ez a számadat még magasabb).

⁷⁴ Érdeemes megjegyezni azonban, hogy a II. Világháború előtt a lakosságnak körülbelül kétharmada volt protestáns és egyharmada katolikus (a protestánsok főleg az észak-északkeleti területeken éltek). A háború után kettéosztott ország nyugati felében a katolikusok voltak enyhe többségben, elsősorban Bajorországnak köszönhetően.

⁷⁵ Nem utolsósorban annak is köszönhetően, hogy a választófejedelmek közül többen is egyházi személyek voltak. A katolikusok jelentős befolyása egészen a 19. század elejéig állt fenn (ekkor vagyunk jelentős részét államosították).

Jogi háttér: jogforrások, alapvető kategóriák, a vallási közösségek elismerése stb.

Az Alkotmány szerint az állam egyházként ismeri el az 1919 előtt bejegyzett egyházakat. Az egyházi szervezetek többsége a közttestületek jogi státuszával rendelkezik (ezek azonban – ellentétben a többi közttestülettel – nem tagolódnak be az állami szervek rendszerébe: az egyházak teljes autonómiával rendelkező közttestületek).⁷⁶ A közjogi státusszal rendelkező közösségek körházakat, otthonokat üzemeltethetnek, és saját tagjaiktól adót szedhetnek be, az állam segítségével. A bejegyzés után e közösségeknek lehetőségük van civilek foglalkoztatására is.⁷⁷

Kérelemre minden vallási közösség elnyerheti a közttestületi státuszt, ha alapszabálya – az általa ismertetett szervezet, történet és hitvallás alapján – és tagjainak száma a működés állandóságát biztosítja (ezt a speciális státuszt nem kérő közösségek többnyire magánjogilag bejegyzett egyesületek).

A vallási csoportoknak mindazonáltal nem szükséges önmagukat az állammal elismertetniük, ha „magáncélból” szerveződnek; a „közösségi érdekekben” is eljáró csoportoknak azon-

---

⁷⁶ A közjogi státusz az egyes egyházak gyülekezeteit, egyházmegyéit, tartományi egyházait és más egyházi egységeit sokféle elképzelhető variációban illeti meg. Ez a státusz nem jelent azonosulást az állam és az egyházak között, hanem sokkal inkább arra szolgál, hogy az állam ezáltal elismeri a vallási közösségek közéletben játszott szerepének fontosságát. Ez a státusz különböző privilégiumokat kínál, például az ifjúságnevelés és jóléti gondozás, az oktatás (vallásoktatás), a jogi autonómia és az adójog terén. A közttestületi státusz végső soron partneri kapcsolatot tesz lehetővé az állam és a vallási közösségek között. Csak mint érdekesség jegyzem meg, hogy az iszlám közösségeknek arra hivatkozva nem adták meg e speciális státuszt, mivel szervezetként nem tekintenek elég hosszú múltra vissza, illetve azért, mert a muzulmán közösség – mint szervezet – nem eléggé átlátható.

⁷⁷ Németország többször államosította az egyházak vagyonát. Mindezek közül kiemelkedik az 1803-as, a Német Birodalom területi újjászervezése kapcsán végrehajtott intézkedés. A német állam ezt nem is vitatja, „kárpótlásként” állami juttatásokban részesíti az egyházakat. Az államnak ezt, az egyházakkal kapcsolatos tudatos és felelős vállalását rögzíti az alaptörvény 140. paragrafusa.

ban regisztráltatniuk kell magukat. A vallásszabadság az Alaptörvény 4. paragrafusában garantált minden polgár számára.⁷⁸

Az Unió egyik leglényegesebb országáról lévén szó érdemes talán egy kicsit részletesebben foglalkozni – a részben a fenti szabályokból is következő – tényleges állam és egyház közötti mindennapi kapcsolatok – elsősorban a kapcsolattartás – mibenlétével, ill. megvalósulásával, szervezeti szempontból.

Németország föderális berendezkedésű állam, ami azt jelenti, hogy a kormányzati feladatok meg vannak osztva a szövetségi szint és a tartományok között. Az 1949-es Alaptörvény értelmében az állam-egyház kapcsolat, ill. annak a szabályozása alapvetően a tartományok szintjén formálódik, és azok a legtöbb esetben a tartományi Kulturális Minisztériumokhoz tartoznak.

Németországnak – szövetségi szinten – nincs kimondottan olyan szervezete (külön szervezete!), amely vallásokkal, ill. azok közösségeivel foglalkozik.

A Kancelláriának és a Belügynek vannak olyan részlegei, osztályai, amelyek foglalkoznak vallási/egyházi közösségekkel, és amelyek szakmai kapcsolatokat tartanak fent ezen a téren, ill. amelyek különböző politikai/vezetői szintű találkozókat készítenek elő állami és egyházi/vallási vezetők között.

Más minisztériumok – saját feladatkörüknek megfelelően, ill. azokhoz kapcsolódóan – szintén foglalkoznak „vallási ügyekkel”: így pl. a Védelmi Minisztérium a tábori lelkészség intézményével összefüggésben. A Családügyi, Nyugdíjas, Nő- és Ifjúságügyi Minisztérium „kisebbségvédelmi megközelítésben” szintén foglalkozik az ún. szektákkal, ill. az ún. „mind control” csoportokkal, ill. foglalkozik az egyházak szociális tevékenységével is. A Belügy „alkotmányjogi szempontból” áll kapcsolatban az egyházakkal, a vallásokkal és más ún. „ideológiai csoportokkal”, közösségekkel – kivétel az új vallási mozgalmak, ideológiai mozgalmak és szekták világa, amelyekért a korábban már említett Családügyi Minisztérium a felelős.

---

⁷⁸ Az 1949-es NSZK-féle Alaptörvényről van szó természetesen, ami 1990 után az egyesült Németország alkotmányává lett.

A Belügyön belül három osztály foglalkozik az állam és egyház, ill. vallási közösségek közötti kapcsolatokkal:

- az ún. G részleg (szakpolitika, Európa és nemzetközi fejlesztések)
- az ún. M részleg (bevándorlás, integráció, menekültügy, európai harmonizáció)
- V részleg (alkotmányjog, államjog, közigazgatási jog és EU-s jog)

Ezekben belül az alábbi csoportokat lehet megkülönböztetni:

G.I.4.

Ez a csoport felelős a keresztény felekezetekkel, ill. más vallási közösségekkel kapcsolatos kommunikációért, „politikai kapcsolatért” – kivéve a muzulmán közösséget, amelyért az M.II.3-as részleg felel. Az itt dolgozó kollégák állandó kapcsolatban vannak a tartományi Kulturális és Vallásügyi Minisztériumokkal, illetve a szövetségi szinten állandó képviselőket fenntartó keresztény egyházakkal, valamint azok intézményeivel (Német Püspökök Hivatala, a Berlieni Katolikus Iroda, Evangélikus Egyház Tanácsának meghatalmazottja a Német Szövetségi Köztársaságnál és az Európai Uniónál), valamint a Németországi Zsidók Központi Tanácsával.

Az ún. G.I.4. a vallásközi párbeszéddel és néhány nemzeti jelentőséggel is bíró vallási eseménnyel (pl. a Kirchentag, nemzetközi ifjúsági találkozó, vagy éppen a Luther-évtized) kapcsolatos projektek pénzügyi támogatásával foglalkozik. Ez az egység támogatja a Zsidók Központi Tanácsának a német-zsidó örökség megővésének interregionális feladatait, ill. a zsidó közösségek megerősödését szolgáló kezdeményezéseket is, de e közösségek integrációs igyekezetét/lépéseit és szociális kötelezettségeit is ez a szervezeti egység támogatja.

Az állandó képviselővel rendelkező keresztény felekezetekkel és a Németországi Zsidók Központi Tanácsával való kapcsolattartás eléggé hasonlatos a más szervezetekkel, vagy ép-

pen a nagy szervezetekkel, vállalatokkal való kapcsolattartáshoz. Egyrészt van egy „politikai szint”, ami a formális kapcsolattartást (találkozók) jelenti a miniszter és a vallási vezetők között, általában egyszer, esetleg kétszer egy évben, és vannak szakmai kapcsolatok szakértői szinten. Ez utóbbiak rendszeres vagy éppen ad-hoc találkozókat jelentenek, ill. levélben, e-mailben, telefonon keresztüli kapcsolattartást.

Az V.I.1 más, az V. részlegben belül található osztályokkal közösen jogszabályok vizsgálatával foglalkoznak (alkotmányosági megközelítés!). Ezzel összefüggésben vizsgálják a tervezeteket a vallásszabadság érvényesülése szempontjából, valamint az állam – beleértve a tartományok és a helyi önkormányzatok – és az egyházak közötti kapcsolat szempontjából. Különösen is a 4. paragrafus és az 1919-es Weimari Alkotmány rendelkezéseit, ill. ahogyan ez utóbbi vallási szervezetekkel kapcsolatos részei az 1949-es Alaptörvény 140. paragrafusába inkorporálódott, veszik alapul. Ezen kötelezettségek teljesítése során elsősorban a már fentebb említett belügyi egységekkel, valamint a Kancellária és más minisztériumok munkatársaival tartanak fent szakmai kapcsolatot. A tartományi minisztériumokkal és vallási közösségekkel konkrét ügyek mentén, ad-hoc jelleggel egyeztetnek. (Például amikor a keresztény felekezetek valamely jogszabálytervezet kapcsán úgy vélik, hogy az sérti az Alaptörvényt.) Rendszeresen találkoznak a keresztény felekezetek állandó képviselőinek a munkatársaival, ill. a Német Iszlám Konferencia képviselőivel is.

Egyéb jogi összefüggések (munkajogi összefüggések, az egyházi személyek jogállása, az egyházak és a családjog, a házasság kérdése stb.)

Az egyházi személyek jogállása tekintetében csupán néhány sajátosságról lehet említést tenni. Ilyen például az a rendelkezés, amely szerint az evangélikus és a római katolikus lelkészek, papok – de ez tulajdonképpen igaz a többi felekezet főállású lelké-

szeire is – mentesülnek a katonai szolgálat kötelezettsége alól. Az egyházaik a tanúzási kötelezettség alól is felmentést kaphatnak.⁷⁹

A munkajogi kérdések rendkívül lényegesek: több mint egy millióan dolgoznak különféle egyházi intézményekben.⁸⁰ Az ezekben az intézményekben dolgozó nem lelkész közalkalmazottak esetében az általános szabályok vonatkoznak rájuk is (a fizetések, juttatások tekintetében is), a lelkészek esetében is igaz ez, a sajátosságok figyelembevételével. Mindazonáltal az egyházak saját hitüknek és tanításuknak megfelelően speciális előírásokat fogalmazhatnak meg a munkavállalóik irányában.

A házasság a német jog szerint tisztán „világi” (polgári) házasság, amely anyakönyvvezető előtt kötetik, azaz, az egyházi házasságkötésnek nincs semmilyen „polgári” következménye.⁸¹

Az állam és egyház(ak) kapcsolata a kultúra dimenziójában

Az állami iskolákra vonatkozó főbb szabályok vonatkoznak az egyházi iskolákra is (az egyházi iskolák kisebbséget alkotnak a német iskolarendszeren belül).

Fontos, hogy az Alaptörvényben foglaltaknak megfelelően a vallásoktatás „rendes” tantárgy az iskolákban.⁸² A muzulmán hitoktatás azonban – elvileg a tárgyalópartner hiánya miatt – nincs az iskolákban. Igény azonban lenne rá: kb. 600.000 muzulmán diák jár német iskolába.

Számos állami egyetemen működik teológiai kar – ezek általában mind valamely felekezethez köthetők. A nagy egyházak azonban saját teológiai intézményeket, karokat, sőt, egyetemeket is működtetnek.

---

⁷⁹ ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PRTA. Pápa. 2004. 165-166 oldalak.

⁸⁰ ROBBERS, Gerhard: State and Church in the European Union. Nomos. Baden-Baden. 2005. 87. oldal.

⁸¹ ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PRTA. Pápa. 2004. 166. oldal. Azt hiszem, hogy ez tipikusan lutheri hatás.

⁸² A gyermek 12, illetve 14 éves koráig a szülő dönt arról, hogy a tanuló részt vegyen/vehet-e az oktatásban.

Az egyházakat a közéletben is számos helyen és ponton „illeti meg” véleményalkotási jog, ill. lehetőség. Képviselői a közigazgatási testületeiben is ott vannak (ez a média világára is igaz).

Az egyház-finanszírozás kérdései

Az állam – miként azt korábban is említettem már – számos alkalommal államosította az egyházak vagyónát (mindezek közül kiemelkedik a korábban már szintén említett 1803-as). Az államnak a részben ennek következtében előállt kötelezettségét – az egyházakkal kapcsolatos felelős kötelezettségvállalását – finanszírozás tekintetében maga az Alaptörvény is rögzíti. Mindez több mindenben is megnyilvánul.

A felelősségvállalás egyik legkézzelfoghatóbb megnyilvánulása a régi egyházi épületek karbantartása terén mutatott kötelezettségvállalás. Ezt egészíti ki bizonyos egyházi tisztségviselők fizetésének az átvállalása.

A fentiekén túl a köztisztviselői státusszal rendelkező egyházak bár tartományonként eltérő, de a törvény által megszabott feltételeknek megfelelően jogosultak adó kivetésre (ez az egyházak bevételeinek a legjelentősebb része!).⁸³ Az egyházadó mértéke viszonylag magas (az összes adó és járulékteher kb. 8 százalékát teszi ki.) Az adót az állami szervek hajtják be, megtartva azonban a befolyt összeg közel 50 százalékát.

Az állami finanszírozás az egészségügyi és oktatási intézmények viszonyában is megilleti az egyházakat. Továbbá, az egyházakat komoly adókedvezmények illetik meg.⁸⁴

---

⁸³ Ezzel kapcsolatban érdemes megjegyezni, hogy az evangélikusok egyházadó fizetéséhez kötik az egyháztagságot, míg a római katolikusok „mindössze” súlyos kötelességsegést látnak csak a nem fizetésben, azonban az nem érinti az egyháztagságot.

⁸⁴ ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PRTA. Pápa. 2004. 164. oldal.

Problémák az állam és egyház kapcsolatának összefüggésében. A vallásszabadság érvényesülésével kapcsolatos problémák, aktualitások, érdekességek

Részben a fent említettekkel összefüggésben érdemes – talán egy kevesek által is ismert érdekességként is – megemlíteni, hogy hozzávetőlegesen 2600 muzulmán imahely található az országban, ebből 150 hagyományos mecset, és mintegy 100 további, építészeti értelemben is mecsetnek tekinthető imahely felépítését tervezik.⁸⁵

Itt érdemes megemlíteni azt is, hogy Franciaország mellett Németországban vannak a legnehezebb helyzetben a szcientológusok. Szektának tekintik e „vallási közösséget”, és azt számos hivatalos dokumentumban – köztük nemzetbiztonsági jelentésekben is – ítélik veszélyesnek. A legkülönbözőbb módokon igyekeznek őket ellehetetleníteni, akár gazdasági intézkedésekkel is.⁸⁶

2.3 A radikális elválasztás modellje

E fejezet esetében a kontinentális Európa e modellbe tartozó „minta országát”, Franciaországot mutatom be. Franciaország nem csak a jelenében, de a 19. század végi változásoknak köszönhetően történeti dimenzióban is a leginkább „ideillő ország”.

2.3.1 Franciaország

Társadalmi előfeltételek: felekezeti megoszlás, egyéb statisztikák

---

⁸⁵ A vallásszabadság érvényesülésével kapcsolatos további problémákkal összefüggésben lásd a 2011-es Religious Report-ot vonatkozó bekezdéseit. Forrás: <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/#wrapper>

⁸⁶ Jelenleg azok a cégek, amelyek „szcientológus kapcsolatokkal” rendelkeznek, nem indulhatnak a közbeszerzéseken (nyilatkozni kell!). De a német lakosság is ellenséges a szcientológusokkal szemben, nem utolsósorban a Míg végül semmi nem marad című filmnek is köszönhetően, amelyet több millióan láttak Németországban.

A La Croix nevű katolikus lapban olvasható felmérés szerint az ország lakosságának 64 százaléka római katolikus. A katolikus vallás a legfőbb vallás, igaz, a lakoságnak mindössze 4,5 százaléka jár templomba rendszeresen. Az országban komoly muzulmán kisebbség is él, a lakosság 8-10 százaléka az iszlám hit követője.⁸⁷

Társadalmi előfeltételek: történelmi gyökerek, történelmi összefüggések

Francia területen a keresztény gyökerek közel 2000 évesek. Fontos és kiemelkedő teológus az egyháztörténelemben Szent Iréneusz, aki a 2. században Lyon püspöke volt. Ismert továbbá az is, hogy a Frank Birodalom az 5. század végére kereszténnyé vált. Rövid ismertetőmben azonban nem a régebbi korok történéseit, hanem a mai viszonyok szempontjából is lényeges 18. század és a múlt század elejének történéseit ismertetem csak.⁸⁸

A 18. század végén végletesen szembekerültek egymással a régi rend képviselői – köztük az „egyháziak” – és az új rend hívei, azok, akik az egyházzal szembehelyezkedtek, és akik a katolicizmus háttérbe szorítására törekedtek. A „harcból” az új rend hívei kerültek ki győztesként. 1789-ben az egyházak és a szerzetesrendek javai mind állami tulajdonba kerültek.⁸⁹ Ezt követően egészen 1801-ig az egyház semmilyen állami támogatásban nem részesült.⁹⁰

---

⁸⁷ A katolikus lapban található felmérés szerint az országban élő muzulmánok 33 százaléka megtartja a napi ötszöri imát.

⁸⁸ 1516–1790. között a római katolikus vallás kizárólagos vallásnak („államvallásnak”) számított. Az ezt megalapozó konkordátumot még 1516-ban kötötte X. Leó Pápa és I. Ferenc francia uralkodó. E szerint a dokumentum szerint a király jelölte ki a katolikus püspököket, a szentelés előtt pedig a pápa adta számukra a „missio canonicat”.

⁸⁹ ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PRITA. Pápa. 2004. 80. oldal.

⁹⁰DURAND, Jean-Paul: Az elválasztás gyakorlata Franciaországban. In: FORRAI, Tamás: Az állam és egyház elválasztása. Faludy Ferenc Akadémia. Budapest. 2005. 59-60 oldalak.

A 18. század végi nagy átalakulások mellett a 20. század eleji nagy változásokat érdemes röviden kiemelni. A Szentszékkal 1904-ben megszakadtak a diplomáciai kapcsolatok (előzmény: republikánusok egyre több „antiklerikális” törvényt hoztak). Ezt követően a Nemzetgyűlés 1905-ben megalkotta azt a törvényt, amely az országban bevezette az állam és egyház elválasztását (a törvény többek között kimondja, hogy az állam nem ismer el, és nem finanszíroz semmilyen felekezetet.) A Köztársaság az elismert egyházak kategóriáját is megszüntette (egyetlen vallás, egyház sem kap jogi megerősítést).⁹¹

Jogi háttér: jogforrások, alapvető kategóriák, a vallási közösségek elismerése stb.

A Szentszékkal 1904-ben megszakadtak a diplomáciai kapcsolatok. Ezt követően az akkori Franciaország megalkotta azt a törvényt, amely az országban bevezette az állam és egyház elválasztását.⁹² Ennek eredményeként a köztársaság garantálja a szabad vallásgyakorlás lehetőségét, de az elismert egyházak kategóriáját megszünteti.

Az 1958-as alkotmány az egyházakkal kapcsolatban mindössze két rendelkezést tartalmaz. A preambulum kifejezetten az 1789-es Emberi és Polgári Jogok Nyilatkozatára hivatkozik, a 2. paragrafus pedig ekként fogalmaz: „Minden polgár törvény előtti egyenlőségét biztosítja származás, faj vagy vallás alapján tett különbségtétel nélkül. Ez minden hitbéli meggyőződésre vonatkozik.” Bár az alkotmányjogi források szűkösek, mégis lényegesek: az állam semlegességét alapozzák meg.

A lelkiismereti szabadság kibővítéseként értelmezhető vallásgyakorlás szabadságának alapelve az államra pozitív kötelezettségeket ró, mégpedig az elválasztáson alapuló berendezkedés

---

⁹¹ Az 1905-ös törvény hozta létre a vallási társulások (egyesületek) kategóriáját. 1906-ban pápai enciklika ítélte el a törvényt. Ekkor a katolikus egyház nem alapított vallási társulásokat – később egyházmegyei társulások jöttek létre, a Szentszék és a Franciaország közötti megállapodásnak köszönhetően.

⁹² Az 1905. december 9-én elfogadott törvény ma is hatályos.

megteremtését.⁹³ Egyik egyház sem élvez különleges közjogi státuszt.

Kategóriák: Az 1905-ös törvény hozza létre a vallási társulások kategóriáját. A 19. paragrafus meghatározza, hogy „kizárólagos célként csak a vallásgyakorlás” szerepelhet, és „semmilyen természetű támogatást nem kaphatnak az államtól, a megyéktől vagy a településektől”.⁹⁴

A katolikus egyház nem alapított vallási társulásokat (két korábbi törvény alapján léteztek tovább, egy 1907-es törvény által lehetővé téve az 1905-ös törvény nem végrehajtásából származó helyzet megoldását).⁹⁵

Egyéb jogi összefüggések (munkajogi összefüggések, az egyházi személyek jogállása, az egyházak és a családjog, a házasság kérdése stb.)

A lelkészeknek, papi személyeknek nincs különleges helyzetük jogi értelemben, azaz, az esetükben nem beszélhetünk különleges státuszról: ugyanazoknak az általános szabályoknak vannak alávetve állami jogi szempontból, mint bárki más.⁹⁶

Munkajogi szempontból „világi” állás esetében az egyházi személyekre alapvetően ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint bárki másra. Más a helyzet munkajogi szempontból akkor, ha az egyházi személy „munkáltatója” például egy vallási társu-

---

⁹³ Az állam mindenki számára köteles biztosítani annak a lehetőségét, hogy saját egyházának szertartásán részt vehessen, és hogy saját vallásának hittételeit megismerje.

⁹⁴ Bármilyen közösség létrehozhat ilyen vallási társulást, ha egy adott kultuszhoz kapcsolódik, és ezt igazolni tudja.

⁹⁵ Egy későbbi kedvezőbb helyzetben egyházmegyei társulások jöhettek létre, a Szentszék és Franciaország közötti megállapodásoknak köszönhetően.

⁹⁶ Mindazonáltal Franciaországban is vannak olyan speciális rendelkezések, amelyek az egyházi személyekhez, ill. a munkájukhoz kötődnek (pl. tanúzási kötelezettség alóli mentesség bizonyos esetekben, a házasságkötés és a temetés speciális viszonya stb.). Ezekkel kapcsolatban lásd ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PR TA. Pápa. 2004. 95. oldal.

lás, vagy éppen egy egyházmegyei társulás.⁹⁷ Ezekben az esetekben munkajogi szempontból az egyházi személy nem „munkavállalója” a „munkáltatójának”, nem létezik ugyanis munkaszerződés a lelkészek és a fölérendelt egyházi elöljárók között.⁹⁸

Külön kell azonban beszélni a világiakról, az egyházi intézményekben világiként megjelenő munkavállalókról. E munkavállalók általában munkaszerződés alapján végzik a munkájukat. A munkáltató ebben az esetben a társulás, vagy éppen az egyházhoz kapcsolódó egyesület. A sajátos helyzetből adódóan azonban természetesen lehetnek vitás helyzetek.⁹⁹

Családjogi szempontból lényeges, hogy külön állami és külön egyházi gyakorlat él párhuzamosan egymás mellett.¹⁰⁰

Az állam és egyház(ak) kapcsolata a kultúra dimenziójában

Azok a törvények, amelyek a tanszabadság alapjait lerakták a 19. században (kezdvé az 1833-as Guizot-féle általános iskolákra vonatkozó törvénytől egészen az 1875-ös Dupanloup-féle törvényig), még ma is érvényben vannak. Ennek is köszönhető az, hogy ma az állami iskolák mellett szép számmal léteznek az ún.

---

⁹⁷ A gyülekezet a francia jog szerint nem jogi személy, nem tekinthető munkáltatónak.

⁹⁸ ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PRTA. Pápa. 2004. 90. oldal. Ebből következően pl. a bíróságok nem illetékesek az egyházi személy feladatainak megszűnéséről határozó döntések felülvizsgálatában. Fontos azonban, hogy a fenti helyzet nem teszik teljesen „kizárttá” a lelkészeket. Vannak bizonyos munkavállalói jogaik, így pl. a protestáns lelkészek a zsidó rabbikkal közösen részesei az állami társadalombiztosítási rendszernek.

⁹⁹ Ezzel kapcsolatban két – meglehetősen gyakori – esetet említek meg. Gyakran előfordul, hogy a katolikus iskolákból az elvált tanárt elküldik. Ezt a francia gyakorlat elfogadhatónak tartja (nevelési feladatai során az ilyen tanár nem tud megfelelni az egyház tanítói szellemiségének); kórházak esetében azonban más a helyzet.

¹⁰⁰ Az ezzel kapcsolatos részletes szabályozást, ill. a bíróságok gyakorlatát lásd ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PRTA. Pápa. 2004. 95-98 oldalak.

magániskolák is (ezek aránya kb. 20 százalékra tehető). Ezek döntő többsége (kb. 90 százalék) katolikus intézmény. Ezekben az iskolákban természetesen kötelező a vallásoktatás.

Külön kell beszélni az állami iskolák világáról. Ezek az iskolák kimondottan világiak. Az iskolai lelkészeket az állam nem támogatja. A kelet-franciaországi megyék természetesen itt is kivételek. Elzász-Lotaringiában a vallásoktatás az általános tanterv része, a tanárokat az állam fizeti.

Az állami egyetemeken az egyházi vonatkozású tárgyakat erőteljesen visszaszorították az elmúlt másfél évszázadban. A jogászképzés esetében pl. a kánonjogi ismereteket a legjobb esetben is csak a jogtörténet keretében oktatták, de külön tárgyként az nem szerepelt. Igaz ez az állami egyházjog esetében is.

Fontos megemlíteni, hogy az állami egyetemek mellett léteznek az ún. „szabad egyetemek” is. Ezek helyzete az utóbbi évtizedekben rendeződni látszik (oktatás, finanszírozás, diplomák elismerése stb.).

A média világában erőteljesen jelen vannak az egyházak. Saját napilapot (pl. a *La Croix*), ill. hetilapokat (pl. *La vie*) adnak ki nagy számban, de a közszolgálati médiumokban is megjelennek. Több tucat keresztény rádióadó is működik az országban.

Az egyház-finanszírozás kérdései

A legfontosabb elemek: egyházi adó nincs, kivéve Elzász-Lotaringiában, ahol a német egyházadóhoz hasonlóan lehetőségük van a híveknek az adójuk egy részét valamely egyháznak felajánlani; az egyházak adókedvezményre jogosultak; az egyházi iskolák a magániskolákhoz hasonlóan állami támogatásban részesülnek; a kormányzat elvileg nem biztosít semmilyen közvetlen támogatást templomok, mecsetek vagy zsinagógák építésére, ugyanakkor hitelgaranciát, vagy kedvezményes ingatlanlízinget nyújthat.¹⁰¹

---

¹⁰¹ Az 1905-ben államosított egyházi ingatlanokat az állam tartja fenn.

Az ún. kulturális egyesületek nem élveznek adókedvezményt, viszont foglalkozhatnak non-profit tevékenységgel, valamint állami támogatást kaphatnak kulturális és oktatási tevékenységükhöz.

Problémák állam és egyház kapcsolatának összefüggésében. A vallásszabadság érvényesülésével kapcsolatos problémák, aktualitások, érdekességek

A vallásszabadság érvényesülésével kapcsolatban számos problémát lehet és kell megemlíteni.

A muzulmánok ellen elkövetett sérelmek száma 2011-ben több mint 30 százalékkal emelkedett a korábbi évhez képest. Súlyos, emberi életet követelő merényleteket követtek el a tavalyi év folyamán zsidókkal szemben is (hasonlóan brutális, bár nem halállal végződő súlyos incidensek 2011 áprilisában és júniusában is történtek az országban).¹⁰²

Végezetül három érdekességet is érdemes megemlíteni. A francia jog számára óriási nehézséget jelentenek az új vallási közösségek, mivel a jogszabályok hallgatnak a vallás definíciójáról.¹⁰³ 2001-ben törvényt fogadtak el a szekták ellen! Franciaországban minisztériumközi szektafigyelő szolgálat is működik (MIVILUDES). E szektafigyelő szolgálat szerint az utóbbi években a szekták elsőrendű célcsoportja a gyermekek lettek.¹⁰⁴

---

¹⁰² Nem említem e helyen a német helyzethez hasonló – és ott is csak forrás-szerűen feltüntetett – temetőgyalázásokat.

¹⁰³ A bíróságok – amelyek az önmagát vallási közösségnek elfogadtatni akaró közösségek „vallási” mivoltáról döntené hivatottak – nehéz helyzetben vannak, hisz nincsenek irányadó szempontok.

¹⁰⁴ A MIVILUDES – Mission Interministérielle de Vigilance et de Lutte Contre les Dévires Sectaires – szektafigyelő szolgálat éves jelentéseiben rendszeresen beszámol pl. a szcientológia törvénytelen cselekedeteiről, illetve folyamatban lévő pereiről. A MIVILUDES tevékenységének hatására az „egyház” szektaként él a köztudatban. A MIVILUDES mellett más „szektafigyelő” szolgálatok is működnek Franciaországban.

Elzászban a négy elismert vallási közösség – katolikus, evangélikus, református, zsidó – közjogi, a többi magánjogi jogállással rendelkezik.

Franciaországban egy új szemlélet alakult ki, a „pozitív világiasság” szemlélete. Ennek lényege, hogy az állam azoknak a konkrét feltételeknek a biztosítását követeli meg, amelyek az összes vallás tiszteletben tartása mellett a vallásgyakorlást teszik lehetővé.

2.4 Az együttműködő elválasztás modellje

E modellhez kapcsolódóan a három e csoportba sorolt ország közül¹⁰⁵ Olaszország bemutatását választottam. Ennek legfőbb oka az, hogy az olasz modell egy rendkívül összetett szabályozással jellemezhető, amit mindenféleképpen érdemes megismerni.

2.4.1 Olaszország

Társadalmi előfeltételek: felekezeti megoszlás, egyéb statisztikák

Olaszországban nincs államvallás. Mindazonáltal a Római Katolikus Egyház – amely az országban komoly történelmi hagyományokkal rendelkezik – a többi egyházhoz képest speciális helyzetben van.¹⁰⁶

Társadalmi előfeltételek: történelmi gyökerek, történelmi összefüggések

Az elmúlt másfél évszázad történései közül a leglényegesebbek az alábbiak:

---

¹⁰⁵ Tipikusan Spanyolország, Olaszország és Portugália tartoznak e modellhez.

¹⁰⁶ A lakosság 86 százaléka katolikus, maga a Szentszék is Olaszországban székel, amely nagy befolyást biztosít a katolikus egyháznak az ország politikai és társadalmi történéseire.

A 19. század utolsó harmadában az egységes Olasz állam megteremtése komoly gondokat okozott az állam és az egyház viszonyában. Cavour és az őt követők kimondottan liberális politikát folytattak: a közéletben erőteljes szekularizációt érvényesítettek. Mindez a különféle jogintézmények esetében is igaz.¹⁰⁷

Később, a múlt század elején állam és egyház kapcsolatát az enyhülés jellemezte, ezt a folyamatot azonban az I. Világháború megtörte.

A fasiszták (1922-től kezdve) az egyház „kiengesztelését” tartották szem előtt a katolikus egyházhoz való viszonyukban. Ez vezetett a Lateráni Szerződés megkötéséhez 1929-ben, amelynek legfontosabb pontja („hozadéka”) Vatikán állam megalapítása volt.

Jogi háttér: jogforrások, alapvető kategóriák, a vallási közösségek elismerése stb.

A jogi szabályozás alapja az alkotmány, amely biztosítja a vallási egyenjogúságot (a 3. és a 19. paragrafusok).¹⁰⁸

Az állam a Szentszéket önálló autoritásként ismeri el. Az 1984-es konkordátum szerint¹⁰⁹ az állam szekularizált és fenntartja a jogot az új egyházak elismerésére (a katolikusokkal kötött

---

¹⁰⁷ Nem szabad elfelejtenünk azt sem, hogy az olasz egység létrehozása – többek között – a pápai világi hatalom megdöntése révén következett be. A fent említett jogintézményi változások közül a legfontosabbak: a kötelező polgári házasság bevezetése, a katolikus vallásoktatás korlátozása, a vallások védelmét szolgáló jogszabályok reformja, más egyéb anyagi jellegű sérelmek mellett.

¹⁰⁸ „Minden állampolgár ugyanarra a társadalmi megbecsülésre tarthat igényt, a törvény előtt egyenlők nemre, fajra, nyelvre, vallásra, vagy a személyes, illetve társadalmi viszonyokban vallott politikai meggyőződésre tekintet nélkül”, illetve „minden embernek joga van vallásos hitét bármilyen formában, egyénileg vagy másokkal közösen megvallani, erre másokat felhívni, vallását zárt körben vagy nyilvánosan gyakorolni, feltéve hogy mindezek nem ütköznek a jó erkölcsökhöz.”

¹⁰⁹ A különböző források más-más évszámot jelölnek meg a megkötés dátumául, a legtöbb 1984-et.

konkordátumokhoz hasonló szerződésekben ismerik el a többi egyházat). A Villa Madama¹¹⁰ nevű megállapodást követő egyezmények alapján megegyezések (intese) jöttek létre az olasz állam és a Valdensek Zsinata (1984), a Hetednapos Adventista Egyház (1986), a pünkösdisták (1986), a Zsidó Hitközségek Uniója (1987), a Keresztény Evangéliumi Baptista Unió (1993) és az Evangélikus Lutheránus Egyház (1993) között.

A valóságban az olasz állami egyházjog háromszintű rendszer: a csúcson a katolikus egyház áll, a középső pozíciót azok az egyházak foglalják el, akik az állammal megállapodásokat kötöttek, az alsó szinten találhatóak azok a felekezetek, amelyek viszonylag újak Olaszországban, és a társadalom szemében azok tanai gyakran a közrendbe ütköznek – ez utóbbiak az egyesületi joga alá tartoznak.

---

¹¹⁰ A Villa Madama-i megállapodást az Olasz állam kötötte a Szentszékkal 1984-ben. Ez a bizonyos szerződés az 1929-es Lateráni Konkordátumot „váltotta” föl. Az 1984. február 18-án aláírt új konkordátum (Accordo di Villa Madama) már csupán arról szól, hogy az olasz állam elismeri Róma jelentőségét a katolicizmus számára (2. cikk 4.). Az új szerződés „lefedteteti az egyház önszerveződési szabadsága, a házasságjog, az iskolák alapítása és a hitoktatás, a különleges életállapotban levők (katonaság, kórházak, börtönök) lelki gondozása, valamint a kulturális örökség fenntartását célzó együttműködés alapjait. A Villa Madama egyik legfontosabb rendelkezése az, amely a további megállapodások megkötésére felhatalmazza az olasz püspöki konferenciát (13. cikk 2.).” A csatolt jegyzőkönyv értelmében a felek nem tartják hatályosnak a Lateráni Szerződés első cikkét, miszerint Olaszország államvallása a katolikus. Az 1984-es általános szerződést több specifikusabb követte, amelyekben szabályozták a megállapodó felek között az egyház tulajdonának állapotát (1984), a katolikus oktatás kereteit az állami oktatási intézményekben (nyolc szerződésben megkötve 1985 és 2004 között), az egyházi ünnepnapokat (1985), a kulturális és egyházi örökségek megőrzését (három egyezményben 1996 és 2005 között) és a rendőrség szervezetében végzett lelkészeti szolgálat részleteit (1999). Lásd: ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PRТА. Pápa. 2004. 170-171 oldalak, valamint a Vatikáni Figyelő 2009-es számainak bibliográfiájában feltüntetett számait.

Egyéb jogi összefüggések (munkajogi összefüggések, az egyházi személyek jogállása, az egyházak és a családjog, a házasság kérdése stb.)

Fontos, hogy a vallási hovatartozás nem lehet alapja semmiféle diszkriminációnak munkajogi szempontból. Ettől a kimondottan vallási jellegű, ill. vallási jelleggel is bíró szervezetben való munkavégzés esetében lehet csak eltérni.¹¹¹

A lelkészek sajátos státusszal rendelkeznek az olasz jogban. Ez számos esetben „pozitívumot” jelent (pl. az ellenük elkövetett bűncselekménynél a lelkészi jelleg súlyosító körülmény), ugyanakkor számos esetben – összességében több esetben! – inkább valamiféle „negatív” – valamilyen jogi képesség elvesztésével járó – következménye van.¹¹² Ezek közül a legfontosabbak: bizonyos közhivatalokra nem jelölhetőek és nem választhatóak, vannak foglalkozások, amelyekről szintén el vannak tiltva (ügyvéd, bíró).

Lelkészi státuszuknak köszönhetően mentesülnek a katonai szolgálat alól is – korábban ilyen megállapodás nem csak a katolikusokkal, de a Hetednap Adventistákkal is kötött az állam. Igaz, mindennek ma már nincs túl sok relevanciája, mivel 2004-ben megszűnt a kötelező sorkatonai szolgálat.

Lényeges megemlíteni a „szolgálati titok” fontosságát is. A Villa Madama 4. paragrafusa alapján a lelkészek nem kötelesek a hatóságoknak az általuk a hivataluk ellátása során megismert személyekről és ügyeikről információkat adni.¹¹³

A házassággal kapcsolatos szabályozás rendkívül sokszínű Olaszországban. Ezzel kapcsolatban itt csak annyit rögzíttek, hogy

---

¹¹¹ Erre lehet példa az egyházi kórház, vagy éppen az egyház által fenntartott iskola. A fent említett eset többször megerősítésre „talált” az olasz gyakorlatban, ugyanakkor a különböző rendek esetében számos munkajogi probléma adódott, ill. adódik generálisan (ez utóbbival kapcsolatban lásd: ROBBERS, Gerhard: State and Church in the European Union. Nomos. Baden-Baden. 2005. 221. oldal).

¹¹² Mindezekkel kapcsolatban lásd ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PRТА. Pápa. 2004. 180. oldal

¹¹³ ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PRТА. Pápa. 2004. 181. oldal

az számos esetben a katolikus egyház „kiváltságos” helyzetét igazolja. Mindezzel kapcsolatban lásd a Robbers-féles könyve 181-183 oldalait.¹¹⁴

Az állam és egyház(ak) kapcsolata a kultúra – elsősorban is az oktatás – dimenziójában

Olaszországban az állami egyetemeken nincsenek teológiai fakultások, a felekezetek azonban minden szinten – felsőoktatási szinten is – alapíthatnak oktatási intézményeket. 2000 óta ezt – az ilyen intézményeket választókon keresztül – az állam is támogatja anyagilag.

Fontos kapcsolódási pont az állam és az egyház között – elsősorban a katolikus egyház esetében – az a tény, hogy az általános iskolákban mind a mai napig kötelező a vallástan (két óra/hét, középiskolákban hetente egy óra).¹¹⁵

Az oktatási intézményekben való jelenlét lehetősége azonban a többi felekezet számára is adott, akkor, ha azt az iskola, vagy a szülők kérik. Az esetükben azonban az oktatás finanszírozása az adott felekezet feladata és kötelessége.

Az egyház-finanszírozás kérdései

A korábban már hivatkozott 1984-es konkordátum szerint az állam „fenntartja” az állami támogatás gyakorlatát (ezt a nem katolikus vallási csoportokra is kiterjeszti, ha kérik). Lényeges azonban, hogy pl. a hitoktatás esetében csak a katolikus hitoktatók fizetését vállalja/fedezi az állam, más vallásét nem.

---

¹¹⁴ ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. PRTA. Pápa. 2004. 181-183 oldalak.

¹¹⁵ A beiratkozáskor a gyermekek szüleinek (a gyermek 13 éves koráig) nyilatkozniuk kell arról, hogy a gyermekeiket akarják-e katolikus hittanra járattatni, vagy sem. Ez a lehetőség 1991 óta adott a szülők számára. A tananyag a köznevelési miniszter és az Olasz Katolikus Püspöki Konferencia elnökének az egyezsége alapján formálódik.

Ismert az ún. „adóátírányításos” rendszer is. Az összes adóbevételel 0,8 százaléka kerül szétosztásra a választott egyházi és civil szervezetek között.¹¹⁶

A Vatikán minden évben – ez a tény önmagában is a katolikus egyház „kiemelt” helyzetét mutatja – 1 milliárd euró támogatást is kap, valamint a vízfogyasztását is az olasz állam finanszírozza (2012-ben 5 millió m³).

Fontos megjegyezni, hogy az elismert egyesületek (így azok a felekezetek, amelyek ezt a formát választják), állami hozzájárulás nélkül nem szerezhetnek ingatlant, ajándékokat és hagyatékokat sem fogadhatnak el.

Problémák az állam és az egyház kapcsolatának összefüggésében. A vallásszabadság érvényesülésével kapcsolatos problémák, aktualitások, érdekességek

Állandó probléma az antiszemitizmus jelenléte. Ez utóbbi időkben döntően az internethez kötődnek. Kb. 40-50 kimondottan antiszemita honlap működik olasz nyelven, ezek közül néhányat a „listázási” botrányok eredményeként (zsidó származású professzorok listájának közzététele stb.) beszüntettek.

Az Esélyegyenlőségi Minisztérium által 2011-ben rögzített 799 bejelentés közül 7 százalék kimondottan vallási alapú diszkriminációval kapcsolatos.¹¹⁷ Ezek egy része a muzulmánokhoz köthető, akik vagy elszenvedőként, vagy elkövetőként jelennek meg ezekben a statisztikákban.

Befejezésként, mint érdekesség említtem meg, vannak olyan problémák, amik mind a mai napig megoldatlanok, és amelyek a vallásszabadság „szélsőséges” eseteihez/felfogásához kapcsolódnak. Ezek közül a kettő legjellemzőbb az orvosi kezelés vallási alapon történő visszautasításának és a vallási ünnepeken történő munkavégzés megtagadásának a kérdése.

---

¹¹⁶ Az SZJA 0,8 százaléka 7 egyház részére ajánlható fel (fontos, hogy azok is rendelkezhetnek akiknek nincsen jövedelme!).

¹¹⁷ <http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/#wrapper>

Befejezés – összegzés a modellekkel kapcsolatban

Európában állam és egyház viszonya, az egyházak jogállása, a finanszírozás, a szabályozás és annak szintje, a rendszer „osztatósága”, a társadalmi homogenitás kérdése (felekezeti szempontból), a hitoktatás ügye és a családjog stb. tekintetében nemzeti sajátosságokat találunk. Hasonlóságok vannak, lehetnek, de valójában mindegyik magán hordozza az adott nemzet történelmének, tradíciójának, jogi kultúrájának, demográfiai összetételének stb. a jellegzetességeit. Főbb modellek azonban megkülönböztethetők.

Az államegyházi megoldást az állam és az egyházak közötti kifejezetten szoros kapcsolat jellemzi. Ezekben az országokban rendszerint az alkotmányban rögzítik, hogy mely egyház tölt be kitüntetett szerepet a nemzet életében. Ehhez a típushoz tartozik Anglia, Ciprus, Dánia, Finnország, Görögország és Málta (Finnországban két egyház is államegyháznak tekinthető.)

Az állam és egyház szigorú elválasztása (a „radikális elválasztás modellje”) jellemző Franciaország esetében. Franciaország mellett az állam és az egyházak szigorú elválasztását fogalmazza meg az alaptörvény Lettországon és Észtországon is.

Az állam és az egyház kevésbé szigorú elválasztásán alapuló rendszer (ide tartozik a kapcsolódó modell, ill. az együttműködő elválasztás modellje is) az állam és az egyház elválasztásán nyugszik annak elismerése és elfogadása mellett, hogy számos olyan közös feladat van, amelyekben az egyházi és az állami tevékenység egymást jól kiegészíthetik, ill. amely területek esetében az együttműködés megkerülhetetlen. Ez a modell jellemzi Ausztriát, Belgiumot, Németországot, Olaszországot, Portugáliát, Spanyolországot, Lengyelországot és szerintem Magyarországot is.

Az egyes modellekhez tartozó országokkal kapcsolatban érdemes – zárásként – egy összefoglaló egybevetést elvégezni.

Nehéz megragadni az egyes országokkal összefüggésben a különböző modellek sajátosságait, van azonban néhány olyan szempont, amelyek így, néhány oldalon összesűrítve segíthetik az „eligazodást”.

A záró sorok esetében ezek az alábbiak: a szabályozás és annak szintje, a rendszer „osztatúsága”, a társadalmi homogenitás kérdése (felekezeti szempontból), a hitoktatás ügye és a családjog, nevezetesen az egyházi házasság állam általi elismerése.

A szabályozással összefüggésben azt találjuk, hogy szinte az összes állam alkotmánya tartalmaz megállapításokat a vallásszabadsággal és adott esetben az egyházakkal kapcsolatban, amit természetesen az adott állam „egyházi” törvényei tovább cizellálnak. E tekintetben nincsenek eltérések az egyes modellekhez tartozó országok között. Véleményem szerint ennek oka az, hogy az ügy „súlyossága” követeli meg – „modelltől függetlenül” – az ilyen szintű szabályozást. Annyi eltérés mutatkozik csupán, hogy ott, ahol államegyházzal, vagy domináns katolikus/evangélikus jelenléttel találkozunk, abban az esetben az alkotmány ezen „kiemelt” közösségeket az alaptörvények általában külön is nevesítik.

Érdemes a rendszerek jogállási összetettségét is áttekinteni. A függelékben is olvasható táblázat alapján (I. táblázat) állítható, hogy Európa országainak döntő többségében többszintű rendszer található. Azaz – még akkor is, ha a szabályozás a közösségek egyenlőségét vallja – a valós viszonyokat tekintve „hierarchiákat”, különböző jogállású/szintű közösségeket találunk. A modellek szintjén azonban fontos különbségek vannak.

Az államegyházi modell egyosztatú abban az értelemben, hogy van az államegyház (esetleg államegyházak), és azon kívül vannak még a „többiek”. A radikális elválasztás esetében nincs értelme beszélni bármiféle státus-kérdésről: itt gyakorlatilag nincsenek egyházak jogi értelemben. A kapcsolódó modell esetében többszintű rendszerek vannak. Ezek élén a „hagyományos” közösségek speciális, köztestületi státussal rendelkeznek. A déli államoknál pedig a hierarchia élén a „kiemelt” katolikus felekezet áll.

Érdekes kérdés a homogenitás és a modellek közötti összefüggések kérdése. Első ránézésre úgy tűnik, mintha a kapcsolódó modell és az államegyházi modell létrejöttének a felekezeti homogenitás kedvezne (persze, kérdés, hogy „melyik volt előbb”;

nem egy esetben a politikai döntésnek – az államegyházi státusz bevezetésének – volt következménye/eredménye a felekezeti homogenitás, különösen is igaz ez az északi országok esetében). Mindazonáltal úgy tűnik, hogy – különösen a radikális elválasztás és a német nyelvterület országait, ill. a déli államok felekezeti arányait is áttekintve –, hogy az egyes modellek bármely felekezeti megoszlást mutató alakzattal összekapcsolódhatnak. Egyedüli kivétel ez alól az államegyházi modell, amely csak erős homogenitású ország esetében elképzelhető, fordítva azonban ez sem igaz.

Európa legtöbb államában (kb. 75 %) létezik valamiféle hitoktatás, etikaoktatás, vallástan. Az alapvető különbség abban van, hogy az adott esetben kötelező vallástan „felekezeti” elkötelezettségű hittant, vagy ún. „objektív” hittant, „vallástan” jelent. Azaz, annak konfesszionális jellege a kérdés. Vannak olyan országok, ahol korosztályonként változik annak jellege (pl. Dánia). Európa térképe elég sokszínű ebből a szempontból. Vannak olyan államegyházi modellbe tartozó országok – vagy korábban odatarozott országok –, ahol bár az ember arra számíthatna, hogy konfesszionális hitoktatás zajlik, valójában azonban ún. „objektív” hittant (vallástant) tanítanak (pl. Anglia, vagy éppen Svédország).¹¹⁸ Általános tendencia, hogy a kötelező hitoktatást (a katolikus hittant) még a kimondottan katolikus déli államokban is megkérdőjelezték, megkérdőjelezzik: a hitoktatás opcionális jelleggel választható, ill. megtagadható.

Egyértelműek azonban a különbségek a családjog terén, az egyházi házasságok állam általi elismerésének a kérdésében. A kapcsolódó modell országai esetében, ill. az államegyházi, vagy államegyházi jellegű országok esetében az egyházi házasság – bizonyos feltételek megléte esetén – az állam által elismert. A kapcsolódó modell országokban, ill. a radikális elválasztás modelljébe

---

¹¹⁸ Mindezekkel kapcsolatban lásd TAMMINEN, Kalevi – VESA, Lauilikki – PYYSIANEN, Markku: Hogyan tanítsunk hittant? Evangélikus Sajtóosztály. Budapest. 2001. 35-39 oldalak.

tartozó országok esetében azonban ez az esetek döntő többségében nem így van.

Európa – miként az a fentebbi összefoglaló egybevetésből is jól látszik – sokszínű. A gazdasági, nyelvi, kulturális dimenzió mellett igaz ez a vallási közösségek, ill. az államok és az egyházak kapcsolatának a viszonyaira is. A legfontosabb azonban az, hogy a vallásszabadság mindenütt érvényesüljön, és hogy az állam egyszerre tudjon „semleges lenni” – elsősorban a Schanda Balázs által kifejtett „technikai” értelemben –, ugyanakkor partnerként tekinteni az egyházakra, vallási közösségekre.

Függelék

I. Egyházalapítás kritériumai (létszám és honosság), regisztráció¹¹⁹

Ország	A rendszer tagoltsága	Létszám	Honosság
Auszt- ria	1998 óta két, 2002 óta három különböző jogi formában működhetnek az egyházak. Az első csoportba azok a közösségek tartoznak, amelyek állami elismerésben részesülhetnek az 1874. évi AnerkennungsG alapján (Törvény a vallási közösségek törvényes el-	Felekezeti közösségnél 300 fő; az elismert egyházaknál a népesség 0,2 %-a (kb. 16.000 fő).	A vallási közösségek jogi személyiségéről szóló 1998. évi 19. törvény 2011. július 7-én módosította az osztrák Parlament. A változtatásra az osztrák Alkotmánybíróság és az Európai Emberjogi Bíróság által megfogalmazott, egyéni vallásgyakorlási jogokra vonatkozó kritikák miatt volt szükség. A törvénymódosítás révén a 11. § paragrafusban eddig meghatározott feltételek könnyítésre kerültek és újabb elisme-

¹¹⁹ Készítette: Dr. Birkás Antal. Források: saját kutatás (elsősorban a Religious Report 2010 jelentései, valamint az euresisnet.eu honlap adatai), továbbá minisztériumi anyagok, saját korábbi tanulmányaim, Gerhard Robbers magyarul is olvasható könyvei, írásai. Az adatok közzétételét Dr. Fedor Tibor főosztályvezető engedélyezte.

	<p>ismeréséről). Az elismerés formája rendelet, a nagy "történelmileg elismert" egyházakra azonban a Szentszékekkel kötött megállapodás, illetve a külön törvények az irányadók. Az elismert egyházak közjogi jogállással rendelkeznek. Az 1998-as BekGG (Felekezeti közösségekről szóló törvény) az el nem ismert egyházak új kategóriáját vezette be: a felekezeti (vagy vallási) közösséget, amely magánjogi jogi személyiséggel</p>		<p>rési lehetőségekkel/feltételekkel egészültek ki. A törvénymódosítás hatálybalépését követően így egy vallási közösség akkor nyerhet elismerést, ha legalább húszéves fennállással rendelkezik, ebből 10 évet szervezeti formában, és legalább 5 évet, mint e törvény szerinti jogi személyiséggel rendelkező vallási közösség működik vagy szervezetileg és tanításában egy már legalább 100 éve nemzetközileg működő vallási társasághoz tartozik, amelyik Ausztriában legalább 10 éve szervezett formában működik vagy szervezetileg és tanításában egy már legalább 200 éve nemzetközileg működő vallási társasághoz tartozik és a hívek száma eléri az osztrák népesség</p>
--	---	--	--

	<p>rendelkezik. Az ilyen jellegű közösség bejegyzésére akkor van mód, ha a közösség legalább 300 taggal rendelkezik. Az állam ezeket a felekezeteket is elismeri, azzal a kikötéssel, hogy ezek a csoportok nem kaphatnak állami anyagi támogatást (pl. az oktatás területén).</p> <p>Összesen 14 bejegyzett közösség.</p>		<p>legalább két ezrelékét (több mint 16.000 főt).</p>
Belgium	<p>római katolikus, protestáns, anglikán, izraelita, iszlám és ortodox</p> <p>A protestáns vallás elis-</p>	<p>mérlegelés tárgya</p>	<p>mérlegelés tárgya</p>

	<p>merésének éve: 1839, az anglikán vallás elismerésének éve: 1870/1875, az izraelita vallás elismerésének éve 1808, az iszlám vallás elismerésének éve: 1974, az ortodox vallás elismerésének éve: 1985</p>		
Bulgária	<p>A) tradicionális vallás (ortodox); B) történelmileg is elfogadott" vallások (iszlám, zsidó, katolicizmus); C) más egyéb közösségek (összesen 107 regisztrált közösség).</p>	-	tradicionális

Ciprus	<p>A) Ortodox egyház és Vakf (Vakuf), török ciprusi muzulmán közösség különleges státusza;</p> <p>B) az Alkotmány neve-síti az ör-mény ortodox, a maronita és a római ka-tolikus kö-zösséget is</p> <p>5 bejegyzett közösség.</p>	-	tradicionális
Cseh-ország	<p>A) legalább 300 taggal rendelkező közösségek;</p> <p>B) az első szinten leg-alább 10 éve regisztrált csoport + a lakosság 0,1%-a (kb. 10.000 fő)</p>	300, illetve kb. 10.000 fő	„magasabb” szinten lévők esetében legalább 10 év.

	31 bejegyzett közösség.		
Dánia	<p>A) az állam által elismert, de az állam által elismert egyházi szertartás végzésére (pl. házasságkötés) nem jogosult közösségek;</p> <p>B) állam által elismert egyházi szertartás végzésére felhatalmazott közösségek;</p> <p>C) a Dán Népegyház.</p> <p>116 bejegyzett közösség.</p>	50 fő	tradicionális
Egyesült Királyság	Az angol államegyházon (Anglikán Egyház) kívül - illetve	-	tradicionális

	<p>a Skóciai Református (Presbiteriánus) Egyházon kívül – a többi vallási közösségek közhasznú egyesületi formában működnek.</p>		
<p>Észtország</p>	<p>Az egyház legalább három egyesült egyházközösségből áll, és püspökségbe szerveződik; vallásos egyesület; vallásos egyesületek szövetsége; szerzetesrend; az ún. vallásos társulás, amely tevékenysége hitbeli, de a hagyományos rítuson túlmegegy, és nem egy konkrét egy-</p>	<p>12 fő szükséges az egyházközösség alapításához</p>	<p>tradicionális</p>

	<p>házhoz, vagy szövetséghez kapcsolódik. Egy egyházközség létrehozásához legalább 12 felnőtt tag szükséges.</p>		
Finnország	<p>Finnország Evangélikus-Lutheránus Egyháza és az Ortodox Egyház továbbra is „államegyházként” működik. E két egyház közjogi személy.</p> <p>A többi egyház jogalanya magánjogi természetű.</p> <p>54 közösség</p>	<p>Vallási közösséget legalább 20, finnországi lakóhellyel rendelkező személy alapíthat, de a törvény lehetővé teszi, hogy a több mint 200 aktív tagot számláló közösségek az éves állami költségvetésből támogatást kapjanak</p>	20
Franciaország	<p>A vallási egyesületek a magánjog talaján állnak, az</p>	-	tradicionális

	<p>egyesületeknek megfelelően hozhatók létre. Az elismert szerzetesrendek jogállása a közhasznú egyesületekéhez hasonló. A Belügyminisztérium nyilvántartása szerint 100 protestáns, 15 zsidó, körülbelül 30 iszlám és 100 katolikus, valamint több mint 50 Jehova Tanúi vallási egyesület rendelkezik adómentes státusszal.</p>		
--	--	--	--

<p>Görög-ország</p>	<p>Keleti Ortodox Egyház Görögország hivatalos államvallása;</p> <p>a zsidó felekezet és a muzulmán közösség közjogi értelemben vett jogi személyként működik;</p> <p>a többi a magánjog szerinti entitásként tartják számon</p>	<p>-</p>	<p>tradicionális</p>
<p>Hollandia</p>	<p>A vallási közösségek egyesületi vagy alapítványi formában működnek.</p> <p>A holland jogszabályok nem határozzák meg az egyház kritériumait.</p>	<p>-</p>	<p>-</p>

Ír-ország	Önkéntes egyesületként működnek a vallási közösségek.	-	tradicionális
Lenyel-ország	A) kétoldalú egyezményekben rögzítik az állam és az adott közösség viszonyát (15 egyház); B) az 1989-es törvény alapján egyesületi formában működő kisebb vallási közösségek (jelenleg 155 közösség van)	100 fő	-
Lett-ország	A) „hagyományos” (történeti) vallások (evangélikus, katolikus, ortodox,	20 fő	10 éven át évenkénti regisztráció, utána végleges a státusz.

	<p>óhitű ortodox, baptista, metodista, adventista és zsidó felekezetek)</p> <p>B) ún. új vallások (vallási közösség, vallási egyesület)</p> <p>Kb. 1137 közösség működik.</p>		
Litvánia	<p>A) hagyományos (történeti) vallások;</p> <p>B) az állam által elismert közösségek;</p> <p>C) „csak” regisztrált közösségek (vallási egyesület)</p> <p>Kb. 1262 közösség.</p>	A c, csoportba tartozók esetében 15 fő.	Az b, csoportba tartozók esetében 25 év. Az a, csoportba tartozó esetében 300 év.
Luxemburg	kétoldalú megállapodás a Szent-székkal, az evangélikusokkal, a re-	-	tradicionális

	<p>formátusokkal, a zsidókkal, az anglikánokkal, a görögökkel, a szerb és a román ortodoxokkal;</p> <p>egyéb közösségek a magánjog alapján, főként alapítványként működnek.</p>		
Málta	<p>A) római katolikus (államvallás)</p> <p>B) vallási egyesületek</p>	-	tradicionális
Németország	<p>A) köztisztviselési jogállású egyházak (a jogállást tartományonként szerezhetik meg a közösségek);</p> <p>B) egyéb, magánjogi jogi személyiségű egyházak, me-</p>	Tartományonként általában a népesség egy ezreléke	Mérlegelés tárgya

	<p>lyek többnyire egyesületi formában működnek</p> <p>Körülbelül 180 vallási közösség rendelkezik társasági státusszal.</p>		
Olaszország	<p>A) Római Katolikus Egyház;</p> <p>B) az állammal megállapodásokat (megegyezések - intese) kötött közösségek (valdensesk, hetednapos adventisták, pünkösdisták, zsidók, baptisták);</p> <p>C) az elismert és</p> <p>D) az ún. „el</p>	-	Mérlegelés tárgya

	nem ismert” egyesületek - ez utóbbi egy sajátos jogi kategória, gyakran felekezeti utalnak rá.		
Portugália	A) római katolikus B) más közösségek C) vallási egyesületek	-	30 év; nemzetközileg elismert közösség esetében 60 éves működés (külföldön)
Románia	A) jogi személyiséggel bíró elismert vallási kultusz; B) jogi személyiséggel bíró vallási egyesület („vallási alapítványok”) C) vallási csoport 18 bejegyzett közösség (a törvény sorolja föl).	A b, csoport esetében 300 fő. Az a, csoportba tartozók esetében a népesség 0,1%-a (kb. 22.000 fő).	12 év (elismert vallási kultuszok esetében)
Spa-	A) azon kö-	-	Mérlegelés tárgya

nyol- ország	<p>zösségek, amelyek egyedi megállapodásokat kötöttek az állammal;</p> <p>B) a protestánsok, a zsidók és a muzulmánok</p> <p>C) a harmadik szinten a második szinten elfogadott szövetségekhez csatlakozó közösségek állnak</p>		
Svájc	római katolikus, ókatolikus, protestáns	-	-
Svéd- ország	Kétszintű rendszer: a, az evangélikus egyház dominanciája; b, 2000 óta bármely közösség re-	Mérlegelés tárgya	Mérlegelés tárgya

	gisztráltathatja magát. 23 bejegyzett közösség.		
Szlovákia	Kvázi két-szintű rendszer: egyházak, vallási egyesületek. 18 bejegyzett egyház	20.000 fő	tradicionális
Szlovénia	43 bejegyzett egyház	100 fő (2010-ig)	10 év, vagy 100 év „külföldi” működés (2010-ig)

II. Egyház-finanszírozási megoldások Európa néhány országában

Államegyházi modell	Görögország: Az állam elismeri az Ortodox Egyház kánonjogát az egyház belső életét tekintve, valamint a polgári jog (például a házasságkötés) területén is. A kormány pénzügyileg támogatja az államegyházat, finanszírozza például a klérus fizetését és az egyház épületeinek fenntartásának költsé-	Finnország: Az Evangélikus-Lutheránus Egyháznak járó egyházi adót – a többi adóval együtt – az állami szervezetek hajtják be, az eljárás a költségeit is az állam fizeti. Akik nem kívánják fizetni az egyházi adót, ki lehetnek az egyház tagjainak sorából. Az államegyházak által a tagjaik vonatkozásában regisztrált születések, halálozások és
----------------------------	---	---

	geit.	házasságok polgári jogilag is elismertek (más egyházak tagjainak vonatkozásában mindezek regisztrációját az állam végzi). Az államegyházak mellett a regisztrált vallási közösségek is folyamodhatnak állami támogatásért. A törvény lehetővé teszi, hogy a több mint 200 aktív tagot számláló közösségek az éves állami költségvetésből támogatást kapjanak
Kapcsolódó model	Ausztria: A katolikus és az evangélikus egyház tagjaitól az SZJA 1,2 %-át az állam átirányítja az egyházaknak, amelyet az egyházak szedhetnek be. 1997-ben létrehozott járadékalapból kárpótolták a német és orosz megszállás alatt elkobzott egyházi vagyont. Járadék is van (Mária Terézia, II. József szekularizációs jogán, köz-	Németország: Az állam és az egyház egymástól elválasztva működik, habár speciális kapcsolat van az állam és azon egyházak között, amelyek közjogi szempontból társaságként működnek. Bármely vallási közösség kérvényezheti társaságként történő bejegyzését, ami lehetővé teszi, hogy kórházi, börtön- és katonai káplánokat delegáljanak, vala-

	<p>tisztviselői illetményalap szorzata alapján valorizálják). Az állam finanszírozza a felezetek hittanóráit. Az állam fedezi az egyházi iskola oktatóinak fizetését</p>	<p>mint tagjaik után részesüljenek az állam által beszedett adó egyházak között elosztható 9% -ából. Azoknak, egyházi társaságoknak, amelyek élnek ezzel a lehetőséggel; fizetniük kell az államnak ezért a szolgáltatásért.</p>
<p>Együttműködő elválasztás modellje</p>	<p>Olaszország: Az elismert egyesületek (így azok a felekezetek, amelyek ezt a formát választják), állami hozzájárulás nélkül nem szerezhetnek ingatlant, ajándékokat és hagyatékokat nem fogadhatnak el. Az SZJA 0,8%-a felajánlható 7 egyház részére (azok is rendelkezhetnek akiknek nincsen jövedelme).</p>	<p>Spanyolország: A szövetségi adórendszer keretében a kormány lehetőséget biztosít az adófizetőknek, hogy adójuk bizonyos részét (0,7%) a katolikus egyháznak, vagy valamely civil szervezetnek utalják. Más vallási közösség azonban nem lehet kedvezményezett.</p>

III. A vallási közösségek jogi megfogalmazása
 (Készítette: Dr. Birkás Antal; forrás: A vallási közösségek jogállása (PDF-anyag) alapján)

Egyes egyházaknak a „hagyomány” alapján való elismerése	Törvények által meghatározott feltételek alapján („honosság”, vagy éppen létszámmal kombinált kritérium)
Ide tartoznak azok az országok, amelyek államegyházat határoznak meg.	Ilyen például Lengyelország és Dánia (ezek esetében a létszám az alapvető kritérium), vagy éppen Portugália (ez utóbbi esetben az idő a döntő faktor).
Ide tartoznak továbbá: Bulgária, Ciprus, Lengyelország, Lettország, Litvánia és Luxemburg.	Vannak azonban olyan országok is, amelyek kombinálják e két feltételt. Ilyenek Ausztria, Csehország vagy éppen Románia.

IV. „Hitoktatás” (vallás és/vagy etika és/vagy erkölcs oktatása) Európa néhány országában

(Készítette: Dr. Birkás Antal; Forrás: Eurydice - Recommended annual taught in full-time compulsory education in Europe, 2011/12 alapján)

Kötelező	Nem kötelező
Hollandia, Ausztria, Lengyelország, Portugália, Románia, Szlovákia, Finnország, Egyesült Királyság, Norvégia, Belgium, Bulgária, Dánia, Németország, Írország, Görögország, Spanyolország, Olasz-	Szlovénia, Izland, Horvátország, Csehország, Észtország, Franciaország, Málta

Felhasznált irodalom

BIRKÁS, Antal: Állam-egyház-rendszerváltás. In: Politika.hu folyóirat. Politológiai Párbeszéd Társasága. Budapest. 2009.

BIRKÁS, Antal: Állam és egyház kapcsolata: modellek, alternatívák dióhéjban. In Theologiai Szemle. 2011. 2. szám 108-109 oldalak.

BARANKOVICS, István: Demokrácia, egyház, szabadság. Szent István Társulat, Budapest, 2002.

BOLERATZKY, Lóránd: A magyar evangélikus egyház jog alapjai és jogforrásai. Ordass Lajos Baráti Kör. Budapest. 1991.

CHADWICK, Owen: A reformáció. Osiris Kiadó. Budapest. 2003.

DOBSZAY, János: Állam, egyházak Magyarországon 1989-2004. Egyházfórum. Budapest. 2004.

FEDOR, Tibor: Az egyházi ingatlanrendezés 20 éve (1991-2011). KIM. Egyházi, Nemzetiségi és Civil Társadalmi Kapcsolatokért Felelős Államtitkárság. Budapest. 2012.

FORRAI, Tamás (szerk.): Az állam és egyház elválasztása. Faludi Ferenc Akadémia – Távlatok, Budapest, 1995.

KÁLVIN, János: A keresztyén vallás rendszere. Ref. Főiskolai Nyomda. Pápa. 1910.

KORPICS, Márta – WILDMANN János: Vallások és egyházak az Egyesült Európában. TYPOTEX. Budapest.

KÖBEL, Szilvia: Az állam és az egyházak közötti megállapodások – a pártállamban és a jogállamban. In: Egyházak és tolerancia Magyarországon. OKM. Budapest. 2007. 131-150 oldalak.

KÖBEL, Szilvia: „Oszd meg és uralkodj!” Rejtjel. Budapest. 2005.

LUTHER, Márton: Lehet-e üdvösséges a katonák hivatása is? In: MASZNYIK, Endre: D. Luther Márton egyházszervező iratai. V. kötet. Wigand F. K. Kiadó. Pozsony. 1910.

McGRATH, Alister E. : Bevezetés a keresztény teológiába. Osiris Kiadó. Budapest. 2002.

OSTERHAVEN, Eugene: Az egyház hite. Történelmi fejlődés református szemszögből. Kálvin János Kiadó. Budapest. 1995.

PACZOLAY, Péter: A semleges állam és kritikája. In: Az állam és egyház elválasztása, FORRAI, Tamás. Faludi Ferenc Akadémia – Távlatok, Budapest, 1995.

PRÖHLE, Károly: Az ágostai hitvallás. Harangszó. Győr. 1943.

SCHANDA, Balázs: Az állam és az egyház elválasztásának gyakorlata a mai magyar jogban. In: Az állam és egyház elválasztása, FORRAI, Tamás. Faludi Ferenc Akadémia – Távlatok, Budapest, 1995.

SCHANDA, Balázs: Magyar állami egyházjog. Szent István Társulat. Budapest. 2000.

ROBBERS, Gerhard: Állam és Egyház az Európai Unióban. Pápai Református Teológiai Akadémia. Pápa. 2004.

ROBBERS, Gerhard: State and Church in the European Union. Nomos. Baden-Baden. 2005

SIMON, Sándor – HENCZI, Lajos: Állam és Egyház Európában. (Többnyelvű konferenciakötet.) Budapest. 2003.

SZATHMÁRY, Béla: Magyar egyházjog. Századvég Kiadó. Budapest. 2004.

VOIGT, Gottfried: Bevezetés az egyház tanításába. Magyarországi Evangélikus Egyház Sajtóosztálya. Budapest. 1997.

ZLINSZKY, János: A semleges állam jogtörténeti fejlődése. In.: Az állam és egyház elválasztása (konferenciakötet). Faludi Ferenc Akadémia – Távlatok. 1995.

Internetes források:

European Studies on Religion and State Iteraction. Forrás: <http://euresisnet.eu>

RAJKI, Zoltán: Az állam és az egyház kapcsolatának jellemző vonásai a Kádár-korszakban. In: Egyháztörténeti Szemle, 2002/2. szám.

(<http://www.uni-miskolc.hu/~egyhtort/cikkek/rajki-kadar.htm>)

The World FactBook. Forrás: <http://cia.gov>
Religious Report 2010.

<http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2010/index.htm>
Religious Report 2011.

<http://www.state.gov/j/drl/rls/irf/religiousfreedom/>
Church and State: Mapping Exercise. Forrás:

<http://ucl.ac.uk/spp/publications/unit-publications/133.pdf>
Vatikáni Figyelő 2009-es száma. Forrás:

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:CuUzSK7_LtYJ:vatikanifyelo.freeblog.hu/categories/tortenelem/page/2/+Villa+Madama+sz%C3%B6vege&cd=3&hl=hu&ct=clnk&gl=hu&source=www.google.hu

Legal Aspects of Religious Freedom. PDF formátumban.

Mediálna služba Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku

Vojtech Boháč¹

Abstrakt: Spoločenské komunikatívne prostriedky sú pre Cirkev 21. storočia neodmysliteľnou súčasťou šírenia Kristovho učenia. Rozvinuli sa do nebývalého rozsahu. Zasahujú celý svet. Gréckokatolícka cirkev na Slovensku od začiatku 20. storočia sa do služby evanjelia dobovými spoločenskými prostriedkami zapájala. O tom ponúkame krátky prehľad v dvoch častiach: prvá časť historické okolnosti vzniku periodík. Druhá časť predstaví ich vývoj a súčasný stav periodík.

Kľúčové slová: Zakladateľ. Tlač. Jazyk. Duchovné potreby. Evanjelizácia.

Abstract: The social communicative means are an essential part of the spread of Christ's teaching for the Church of 21st century. They have developed to an unprecedented extent. They cover the whole world. Greek Catholic Church in Slovakia involved to the service of gospel by the social resources since the beginning of 20th century. We provide a brief overview about this in two parts: the first part - the historical circumstances of creation of the periodicals. The second part presents their development and the current state of periodicals.

Keywords: Founder. Press. Language. Spiritual needs. Evangelism.

---

¹ Prof. ThDr. Vojtech Boháč, PhD., Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta. Kontakt: e-mail : vojtech.bohac@unipo.sk

Úvod

Prešovské gréckokatolícke biskupstvo bolo založené bulou pápeža Pia VII. zo dňa 22. septembra 1818.² Mediálna činnosť sa začala až začiatkom 20. str. a gréckokatolíkom postupne sa dostávalo do rúk pre nich orientované tlačené slovo. Náboženská tlač zodpovedala požiadavkám doby a duchovným potrebám veriacich. Až v druhej polovici 20. str. vznikol vedecký teologický časopis, ako dovŕšenie predchádzajúceho vývoja. V rokoch 1962-1965 sa konal Druhý vatikánsky koncil. K jeho dokumentom patrí aj dekrét o spoločenských komunikatívnych prostriedkoch. Cirkev v tomto dokumente k spoločenským komunikatívnym prostriedkom zaujíma kladné stanovisko. Považuje ich za výborné prostriedky šírenia evanjelia. Okrem iného sa v ňom hovorí: „*Matka Cirkev si je vedomá, že správne používanie týchto prostriedkov preukazuje významné a nemalé služby ľudstvu, čo sa týka duševného osvietenia a vzdelávania, ako aj na poli šírenia a upevňovania kráľovstva Božieho.*“³

Felvidék

K najstarším tlačeným periodikám patria noviny „*Felvidék.*“ Boli založené ako spoločenský týždenník v roku 1910. Prvé číslo prvého ročníka bolo vytlačené 06. mája 1910. Noviny vychádzali v maďarskom jazyku. Šéfredaktorom sa bol Dr. Miklós Rusznák a výkonným redaktorom sa stal István Szémán. Redakčnú radu tvorili: Mihály Csabinyák, notár, Miklós Csoma, košický farár, Géza Gyulay, stredoškolský pedagóg, János Kizák, pedagóg Učiteľského ústavu, Leo Petrasovszky riaditeľ meštianskej školy, dr. Jenő Repák, kanonik, Tivadar Rojkovich, Ťutinský farár, Pál Rusznák, farár, Emil Szuchý, čičavský farár, dr. Aladár Turkinýák, právnik. Uvedené osoby právom možno poklať aj za zakladateľov novín „*Felvidék.*“ Noviny v presnom slova zmysle neboli náboženskými novinami. Každé číslo obsahovalo prehľad

---

² *RELATA SEMPER.* Zakladajúca bula Prešovského biskupstva. I. č. 6/1919, Sg. 137. Archív ABÚ, Prešov.

³ *Inter mirifica.* In: POLČIN, S.: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu II.* Slovenský preklad. Rím: SÚSCM, 1970. s. 270.

o najdôležitejších udalostiach nielen v Prešovskom grécko-katolíckom biskupstve, ale aj v ostatných diecézach. Okrem cirkevných správ noviny mali spoločenské rubriky, krátky prehľad o dianí aj v zahraničí. O smerovaní novín v Úvodníku prvého čísla uviedli: „Orientujeme sa výslovne kresťanským smerom, ktorého uholným kameňom je naše nadšenie pre pravdu.“⁴

Noviny „*Felvidék*“ vychádzali dva roky - vyšli z nich dva ročníky. Posledné číslo druhého ročníka vyšlo v decembri roku 2011.

„V rokoch 1922 – 1927 bol poverený spravovaním Prešovskej eparchie apoštolský administrátor ThDr. Dionýz Nyárady.⁵ Horlivo sa ujal vedenie Prešovskej eparchie. Usiloval sa zabezpečiť ako materiálny tak aj duchovný rozvoj grécko-katolíkov. K duchovnému rozvoju obyvateľstva malo slúžiť aj vydávanie rôznej periodickej a neperiodickej náboženskej tlače. Zásluhou biskupa Nyáradyho začal v Prešove popri cirkevnom časopise „*Cerkov a škola*“ (1918-1924) vychádzať týždenník „*Russkoje slovo*“ – národné noviny rusínskych gréckokatolíkov. S mukačevským biskupom spolupracoval pri vydávaní gréckokatolíckeho mesačníka „*Dušpastir*“ a dvojtýždenníka „*Blahovistnik*.“ „*Dušpastir*“ boli úradné noviny Mukačevskej a Prešovskej

---

⁴ *Felvidék*. Eperjes: 1910. I. évfolyam, 1. szám, 1. o.

⁵ Narodil sa 10. októbra 1874 v Ruskom Keresture (vo Vojvodine), v Srbsku. Za križevackého biskupa bol ustanovený 22. mája 1920 pápežom Benediktom XV. V rokoch 1922 – 1927 spravoval Prešovskú eparchiu ako apoštolský administrátor. So svojou apoštolskou horlivosťou sa mu podarilo upevniť pozíciu Gréckokatolíckej cirkvi po habsburskom Československu. Zreorganizoval administratívne členenie eparchie. Zabezpečil štipendiá pre seminaristov a pod jeho vedením začala vychádzať periodická náboženská tlač. Vzhľadom na to, že nebol československým občanom, a tiež pre niektoré rozhodnutia národného a náboženského charakteru, ktoré boli kritizované, požiadal Svätú stolicu o pozbavenie poverenia administrátora. Jeho žiadosť bola prijatá a v r. 1927 sa vrátil späť do svojej eparchie. Zomrel náhle v Mrzlom Polji 14. apríla 1940. Pochovaný je v Katedrálnom chráme sv. Mikuláša v Ruskom Keresture. In: *Schematismus Prešovskej gréckokatolíckej metropolie*. Prešov : PETRA, 2008. s. 47.

eparchie. Vychádzali v Užhorode od roku 1924. „*Blahovistnik*.“ bol duchovný časopis pre gréckokatolíkov, ktoré vychádzali taktiež v Užhorode už od roku 1921.“⁶

Misionár

„*Misionár*“ je najstarší gréckokatolícky časopis, ktorý na Slovensku vychádza. Jeho genézu veľmi podávame na základe spracovania Metoda Lukačička. Vzniku časopisu „*Misionár*“ predchádzalo vydávanie časopisu „*Náš Východ*.“ Niekoľko čísiel z neho vydali redemptoristi v Stropkove a veľmi skoro sa prestal vydávať.⁷ Po jeho zániku bol v roku 1942 založený v Michalovciach členmi rehole redemptoristov časopis „*Misionár*.“ Návrh na vydávanie časopisu prvýkrát dal o. Mária Jozef Fail dňa 9. novembra 1941. Stalo sa tak pri schvaľovaní stanov Spolku svätého Jozefa pri kláštornom chráme redemptoristov v Michalovciach. Časopis s názvom „*Misionar Nasvjaťjšaho Serdca Isusovho*“ a „*Blahovistnik*“ vydávali v Užhorode otcovia baziliáni. Časopis „*Misionar Nasvjaťjšaho Serdca Isusovho*“ sa vydával v zemplínskom nárečí pre gréckokatolíkov na Zemplíne. Po pripojení Užhorodu v roku 1939 k Maďarsku bolo vydávanie časopisu zastavené. Prešovský biskup Peter Pavol Gojdič žiadal redemptoristov, aby sa ujali redakčnej práce na vydávaní časopisu „*Misionara Nasvjaťjšaho Serdca Isusovho*“ na Slovensku. Vikariát Mukačevskej eparchie nakoniec rozhodol,⁸ že časopis budú vydávať redemptoristi v Michalovciach. Povoľenie ministerstva došlo na Okresný úrad v Michalovciach 5. februára 1942. Prvé číslo časopisu „*Misionár*“ vytlačili s dátumom 7. marca 1942 v michalovskej tlačiarňi Jednoty svätých Cyrila a Metoda, a to v náklade 2 000 kusov. „*Misionár*“ v tomto novom prostredí aj

---

⁶ PETRÍK, Ľ. Eds: *Dedičstvo sv. Cyrila a Metoda*. Prešov : Petra, 2012. s. 103-104.

⁷ Redemptoristi sú rehoľníci, ktorých založil svätý Alfonz v roku 1732. V Čechách, kde mali svoju rehoľnú organizáciu sa rozhodlo, že prijmú byzantský obrad a prídu do Prešovskej eparchie založiť svoje kláštory. Na Slovensko prišli v roku 1922 a usadili sa v Stropkove.

⁸ Vikariát vznikol po rozdelení štátu. Prvým vikárom sa stal Antom Tink, farár v Rakovci.

v novej redakcii vychádzal od roku 1942 do roku 1945.⁹ Od roku 1945 časopis vychádzal do roku 1949, keď komunistický režim jeho vydávanie zakázal.¹⁰

Prvým vedúcim redaktorom časopisu „*Misionár*“ sa stal redemptorista o. František Fiala, zodpovedným redaktorom sa stal o. Jozef Fail a cenzorom o. Metod Trčka.¹¹ V rokoch 1945 - 1949 vedúcim redaktorom bol o. Ján Ďurkáň. Zodpovedný redaktorom sa v roku 1946 stal o. Jozef Fail.¹²

Od zákazu vydávania časopisu „*Misionár*“ v januári 1949, časopis sa začal znova vydávať po 43 rokoch umlčania v roku 1992. Vydávanie časopisu *Misionár* v Michalovciach povolila rehoľa redemptoristov, Gréckokatolícky biskupský úrad v Prešove (č. j. 1967/1992) a Okresný úrad v Michalovciach (REG 173/1992/92). Prvé číslo vyšlo v júni 1992, redaktorom

bol o. Štefan Ištvanik CSsR a redakcia sídlila (tak ako v minulosti) v michalovskom

Kláštore redemptoristov. Ďalšími spolupracovníkmi časopisu boli neskôr o. Jozef

Paraska, o. Marian Pacák, o. Juraj Rizman, o. Atanaz Mandzák a ďalší. Súčasná zostava pracovníkov redakcie

---

⁹ Ihumen michalovského kláštora o. Jan Mastiliak spolu s o. Vasiľom Musilom po vojne sa snažili aj

o rýchle obnovenie vydávania časopisu *Misionár*, čo vybavovali na Povereníctve SNR pre veci vnútorne v Košiciach. Povolenie bolo vydané 28. apríla 1945 pod j.č.428/1945. Redemptoristom do Michaloviec ho doručili v polovici mája 1945.

¹⁰ Porov.: LUKAČÍK, M.: *70 a 20 rokov časopisu Misionár*. In: *Misionár*. Michalovce : Vydavateľstvo *Misionár*, 2012. č. august s. 47-50 I. časť a č. september s. 48-54 II. časť.

¹¹ Dominik Metod Trčka bol 04.11. 2001 v Ríme pápežom Jánom Pavlom II. vyhlásený spolu s prešovským biskupom P.P. Gojdičom za blahoslaveného. In: PETRÍK, L. Eds: *Dedičstvo sv. Cyrila a Metoda*. Prešov : Petra, 2012. s. 221.

¹² SIROCHMAN, E.eds: *Slovenské gréckokatolícke prvotiny*. Michalovce: Spolok svätého Cyrila a Metoda a Matica slovenská, 2002. s.24.

Misionára je nasledovná: šéfredaktor: o. Metod Lukačik CSsR; redaktori: o. Maroš Dupnak CSsR, o. Miroslav Medvid' CSsR.¹³

Obsah „Misionára“v každom období jeho existencie bol a je primeraný čitateľom „ako duchovný pokrm.“

Misionár je najstarším vychádzajúcim gréckokatolíckym časopisom, ktorý plní svoju úlohu aj v súčasnosti.

Jednota svätého Cyrila Metoda

O histórii mediálnej služby Gréckokatolíckej cirkvi ponúka vzácné súvislosti aj Ján Popriek v článku o *Vzniku slovenskej gréckokatolíckej tlače*. Uvádza, že 4. mája 1941 v Michalovciach bol založený Gréckokatolícky spolok „*Jednota svätého Cyrila a Metoda*.“

O rok neskôr, v roku 1942 bol založený aj rovnomenný časopis „*Jednota svätého Cyrila a Metoda*.“¹⁴ V záverečné udalosti 2. svetovej vojny na istý čas zastavili ako činnosť spolku tak aj vydávanie časopisu „*Jednota svätého Cyrila a Metoda*.“Vydávanie časopisu bolo obnovené v roku 1947. Začal však vychádzať pod skráteným názvom „*Cyriľ a Metod*.“ Gréckokatolícky spolok „*Jednota svätého Cyrila a Metoda*“ okrem časopisu spolku od svojho vzniku vydával aj iné publikácie, včítane modlitebných kníh. Mala aj perspektívny program pre svoju činnosť na dlhšie obdobie. Plány sa nepodarilo uskutočniť, nakoľko v roku 28.apríla 1950 na tzv. *Prešovskom sobore* došlo totalitnou mocou k likvidácii Gréckokatolíckej Cirkvi.¹⁵

Vo svojej dobe ako spolok tak aj časopis „*Jednota svätého Cyrila a Metoda*“ a neskôr časopis „*Cyriľ a Metod*“ naplnili mediálne poslanie služby slova v danom období.

---

¹³ Adresa: Redemptoristi, Vydavateľstvo Misionár, Masarykova 35, 071 01 Michalovce. In:

¹⁴ V tom istom roku začal vychádzať aj časopis „*Misionár*.“

¹⁵ CORANIČ, J.: *Tzv. „Prešovský sobor – vyvrcholenie úsilia totalitnej moci o likvidáciu gréckokatolíckej cirkvi v Československu.“* In : CORANIČ, J. – ŠTURÁK, P. – KOPRIVŇÁKOVÁ, J. (eds.): *Cirkev v okovách totalitného režimu*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2010. s. 86.

Slovo

Po násilnej likvidácii Gréckokatolíckej cirkvi v roku 1950, jej činnosť bola počas pražskej jari obnovená. Stalo sa tak vládnym nariadením č.70/1968 z 13. júna 1968. Po obnovení je činnosti k popredným úlohám patrilo obnoviť aj mediálnu službu Cirkvi veriacim. Stalo sa tak 14. februára 1969, keď vyšlo prvé mimoriadne číslo časopisu Slovo, ktoré bolo venované 1100. výročiu úmrtia svätého Konštantína - Cyrila. V prvom príhovore redakcie k čitateľom sa píše: "Ty, náš apoštol, si poznal moc písaného slova. Jasne si si uvedomil, že slová večnej Pravdy treba ľuďom kázať zrozumiteľnou rečou. Chceme nasledovať tvoj príklad." Toto prvé číslo vydal Gréckokatolícky biskupský úrad, ktorý sa v tom čase nachádzal v Košiciach. Od tohto okamihu sa začali písať dejiny prvého oficiálneho slovenského časopisu gréckokatolíkov - Slova. Povolenie na jeho vydávanie bolo dané 23. júna 1969. Na úvod jeho prvého riadneho čísla, ktoré vyšlo v mesiacoch júl - august, sa všetkým veriacim prihovoril otec biskup Vasil Hopko a vtedy nedávno menovaný ordinár, teraz už emeritný prešovský biskup ThDr. h. c. Ján Hirka. Pôvodný zámer autorov bolo vydávať dvojtýždenník, ale technické dôvody viedli k tomu, že Slovo začalo vychádzať ako mesačník. Redakcia časopisu sídlila povodne v Košiciach a administrácia v Prešove. Jeho prvým zodpovedným redaktorom sa stal Ladislav Hučko a vydavateľom Spolok svätého Vojtecha a Cirkevné nakladateľstvo. Postupne si časopis vytváral vlastné rubriky a okruh svojich prispievateľov. Od piateho čísla sa v tiráži začína objavovať meno človeka, ktorý svojím postojom a zapálením pomohol zveľaďovať a rozširovať myšlienku tohto časopisu, Dr. Emila Korbu.¹⁶

Stál na čele redakčnej rady, ktorá redigovala tento časopis od roku 1970.

---

¹⁶ Dr. Emil Korba sa narodili. mája 1930 v Bardejove a kňazskú vysviacku prijal 28. júna 1953 v Prahe. Pôsobil ako asistent na CMBF v Litoměřiciach, ako správca farnosti v Otročine a Starej Boleslavi. V prešovskej eparchii pôsobil ako správca farnosti Fulianka.

Vydanie šiesteho čísla sa deje už iba v Košiciach, kde sa presťahovala administrácia časopisu. Nový druhý ročník sa niesol v znamení nádeje a pôvodnej myšlienky vydávať Slovo ako dvojtýždenník. Prvé číslo vyšlo 15. januára 1970 a druhé 1. februára toho istého roku. Už od počiatku tohto roku badať určité náznaky problémov, ktoré prinášala normalizácia. Pôvodný zámer sa však redaktorom vydaril len počas dvoch mesiacov, kedy vyšli dve čísla. Vo februári a apríli 1970 Slovo vychádza ako dvojčíslo na celý mesiac. Táto tendencia obmedziť vydávanie Slova prerástla v máji do reality. Slovo sa na základe výnosu Slovenského úradu pre tlač a informácie s účinnosťou od 1. apríla 1970 vrátilo k mesačnej periodicite. Tento fakt vyplýva z prípisu Ministerstva dopravy, pôšt a telekomunikácií SSR, č. 6. 761/1970-18 zo dňa 16. apríla 1970. Od čísla 9 sa v tiráži prestalo spomínať meno zodpovedného redaktora Ladislava Hučku a Slovo po obsahovej stránke preberá na seba Dr. Emil Korba a sa stáva vedúcim a zodpovedným redaktorom. Slovo začína redigovať znovu redakčná rada. Po obsahovej stránke od tohto ročníka badať silný vplyv normalizácie. Redakcia, ktorá od roku 1970 pripravovala pod vedením Dr. Emila Korbu dva nezávislé časopisy Slovo a Blahovistnik, od roku 1973 pripravuje iba jeden, pričom druhý je jeho jazykovou mutáciou s pôvodným označením. Od 6. čísla dochádza nielen k oplitovnému predĺženiu uzávierky o týždeň, ale aj k zmene adresy redakcie, ktorá sa presťahovala z priestorov na Moyzesovej 50 na Šrobárovu 55/1 v Košiciach. Od tohto roku sa so Slovom spája do značnej miery aj meno akademického maliara Mikuláša Klimčáka, ktorý vytvoril pre Slovo na dlhé roky typický emblém otvorená kniha a písmená Alfa a Omega - Začiatok a Koniec. Slovo sa po obsahovej i grafickej stránke stabilizovalo. Dr. Emil Korba sa stal od roku 1976 jeho šéfredaktorom. V auguste roku 1976 bolo Slovu pridelené indexové číslo ako riadnemu časopisu. Dňa 27. októbra 1978 nečakane zomiera ThDr. Emil Korba, ktorý v posledných troch rokoch od roku 1976 viedol aj Katolícke noviny. Od roku 1979 sa šéfredaktorom Slova a Blahovistnika stáva Štefan Papp. Takisto je zmenená adresa redakcie. Tá sa

presťahovala na Bajkalskú ul. č. 26/111/18 v Košiciach. Zmena šéfredaktora sa odzrkadlila aj v grafickej vizáži časopisu. Stránky sa stávajú strohejšími a obsahujú mnohokrát iba samotný text. Od roku 1984 dochádza k zmene hlavičky. Nemení sa motív emblému, ani text názvu, iba jeho grafické prevedenie. Tohto istého roku sa v auguste mení aj adresa redakcie, ktorá už sídli na Gréckokatolíckom biskupskom úrade, odd. redakcie, Ul. SRR č. 8 - terajšie priestory Gréckokatolíckeho farského úradu v Prešove na Hlavnej ulici. Už o mesiac sa znovu mení adresa redakcie, čo súvisí so zmenou na poste šéfredaktora. Ním sa stáva František Dancák a redakcia sídli na Farskom úrade v Kružlove, okr. Bardejov. Nový šéfredaktor znovu vnáša od roku 1985 do Slova fotografie a perokresby, čo prispieva k jeho grafickému skvalitneniu.

V roku 1986 dochádza znova ku grafickej zmene hlavičky. Navyše písmená Alfa a Omega vystriedal text v cirkevnej slovančine - Slovo. Malá grafická zmena hlavičky nastáva aj v roku 1988. Od júla 1989 sa František Dancák stáva vedúcim redaktorom. Prvý závan slobody je cítiť až vo februárovom čísle v roku 1990. Od tohto čísla sa titulný list Slova obohatilo ďalšiu farbu. 25. februára 1990 po krátkej a ťažkej chorobe zomrel o. Štefan Papp, šéfredaktor Slova v rokoch 1979-1984.

Júlové číslo reaguje na zmenu štátoprávneho usporiadania Čechov a Slovákov v ČSFR, čím sa mierne mení podnadpis Slova. Takisto sa mení jeho vydávanie. Už sa nevydáva cez Cirkevné nakladateľstvo, ale cez vydavateľstvo Vesna, výrobné družstvo. Rok 1992 prináša Slovu viacero zmien. Najzákladnejšou je zmena periodicity a podnadpisu - Slovo sa stáva dvojtýždenníkom gréckokatolíckej cirkvi. Jeho prvé číslo má navyše farebnú obálku a zreteľne kvalitnejší papier. Mení sa grafická úprava i obsah jednotlivých čísel. Stúpa však aj cena na dvojnásobok. Novým šéfredaktorom sa sláva Blažej Krasnovský a sídlo redakcie sa presúva do Prešova na Hlavnú ulicu č. 1, leda do priestorov Gréckokatolíckeho biskupstva. Základnou zmenou je však zmena uzávierky, ktorá je stanovená na tri týždne pred výjdením čísla. Od nasledujúceho čísla sa znovu vracia dvojfarebná grafická

úprava a v tiráži pribúdajú dvaja noví redaktori: Katarína Maľučká a Anton Mesároš. Číslo II prináša značnú grafickú zmenu hlavičky a znovu pokus o presadenie plnofarebnej obálky. Tá sa opakuje aj v poslednom čísle - Vianoce 1992, pričom je na obálku výnimočne použitý natieraný papier.

V roku 1993 dochádza k redukcii počtu čísel a to tak, že vychádzajú dve čísla v priebehu kalendárneho mesiaca. Zároveň dochádza k úprave podnadpisu Slova. Nasledujúci rok dochádza k výraznej zmene hlavičky a technického prevedenia Slova. Po grafickej stránke ide o jasný krok smerujúci k zvýšeniu u kvality a naplneniu požiadaviek moderného človeka. Zároveň sa redakcii a sťahuje do priestorov na Hlavnej ulici č. 8 v Prešove. Od apríla 1994 v redakcii už nepracuje Katarína Maľučká a od novembra 1994 má Slovo cirkevného cenzora v osobe Antona Mojžiša. Od roku 2000 vydáva Slovo Náboženské vydavateľstvo PETRA a Gréckokatolícke biskupstvo. Po rozhodnutí o zrušení náboženského vydavateľstva jeho pozíciu vo vydávaní preberá nezisková organizácia PETRA. Slovo prechádza zmenou - prv sa mení na dvojtýždenník, neskôr kvôli rapídному poklesu čitateľov súvisiacemu so zmenou na trhu gréckokatolíckych periodík na mesačník a následne od roku 2004 znova na dvojtýždenník. Od roku 2009 je Slovo vydávané v plnofarebnej verzii. Šéfredaktori od založenia Slova do súčasnosti boli: Ladislav Hučko (1969-1970), Dr. Emil Korba (1970-1978), Štefan Papp (1979-1984), PaedDr. František Dancák (1984-1991), Ing. Blažej Krasnovský (1992-1999), PaedDr. František Dancák (1999-2000). Od roku 2000 až po súčasnosť šéfredaktorom je ThLic. Juraj Gradoš.¹⁷

Časopis Slovo počas svojej existencie prešiel rôznymi obdobiami. Boli to obdobia nadšenia a rozkvetu, ale boli to obdobia aj útrpné a zložité. Zodpovedný prístup kompetentných činiteľov v každom období priniesol riešenia pre dané obdobie.

---

¹⁷ GRADOŠ, J.: *Slovo - časopis gréckokatolíckej cirkvi*. (Spracované). In : SIROCHMAN, E. eds: *Slovenské gréckokatolícke proutiny*. Michalovce: Spolok svätého Cyrila a Metoda a Matica slovenská, 2002. s.33-38.

Slovo podobne ako aj Misionár podával a podával podáva počas celej svojej existencie „duchovný pokrm“ katolíkom byzantského obradu podľa ich potrieb v danom období. Tým v podstatnej miere realizuje svoje poslanie.

Blahovistník

Blahovistník, v preklade znamená ohlasovateľ blahej zvesti alebo evanjelia. Blahovistník je gréckokatolícky časopis - mesačník - pre gréckokatolíkov rusínskej národnosti. Obsahom a zameraním je skoro zhodný a časopisom Misionár. Vyplýva to z tej skutočnosti, že niektoré úseky časopisy prešli spoločnou cestou. „*Blahovistník*“ vydávali v Užhorode otcovia Baziliáni spolu s časopisom „*Misionar Nasvojatijšaho Serdca Isusovho.*“ Po pripojení Užhorodu v roku 1939 k Maďarsku bolo vydávanie časopisu zastavené. Prešovský gréckokatolícky biskup, Pavol Peter Gojdič, OSBM, po zákaze časopisu v Užhorode v roku 1939, inicioval jeho vydávanie na Slovensku. Na Slovensku „*Blahovistník*“ po prvýkrát vyšiel 6. januára 1946. Hlavným redaktorom bol Dr. Vasiľ Hopko, neskorší pomocný biskup Prešovskej eparchie. Časopis násilne zlikvidovali v roku 1949 pri násilnej likvidácii Gréckokatolíckej cirkvi v vtedajšom Československu. Opätovne začal vychádzať v auguste 1969. Po obnovení vydávania časopisu „*Blahovistník*“ vychádza v dvojazyčnom prevedení: rusínskom a v slovenskom jazyku. V každom čísle sú články napísané aj cyrilikou. V jeho viac ako polstoročnej histórii sa na poste šéfredaktora vystriedali také osobnosti gréckokatolíckeho duchovného života, akými boli dnes už zosnulí Ivan Ljavinec- prvý pražský exarcha, Dr. Emil Korba, Štefan Papp, Dr. Marián Ján Potaš, OSBM. Z bývalých šéfredaktorov žije už len PaedDr. František Dancák.¹⁸

V súčasnosti šéfredaktorom Blahovistníka je Teodor M. Kost' OSBM. Redakčnú radu tvoria: Mgr. Markijan M. Greško OSBM,

---

¹⁸ <http://baziliani.net/node/44> (Stiahnuté 10. 09. 2013).

Mgr. Ján Blaško, Mgr. Vladimír Sekera. Jazykovú úpravu má na starosti Mgr. Marek Gaj.¹⁹

Obsah „Blahovistníka“ v každom jednotlivom období jeho vydávania, bol zameraný na duchovné potreby gréckokatolíkov v danom období. I keď zadelenie obsahu, alebo prevaha článkov s odlišnou tematikou od „Misionára,“ nie je na prekážku aby sme skonštatovali, že aj „Blahovistník“ podával aj podáva duchovný pokrm pre gréckokatolíkov rusínskej národnosti ale aj pre všetkých záujemcov, bez rozdielu národnosti.

Od roku 2006 Gréckokatolícke arcibiskupstvo Prešov a nezisková organizácia *Petra* udeľujú pre významné počiny na mediálnom poli Gréckokatolíckej cirkvi Cenu Emila Korbu.²⁰

Theologos

Časopis Theologos začal vychádzať v roku 1998 na Gréckokatolíckej teologickej fakulte. Počas svojho trvania prešiel rôznymi zmenami vonkajšej formy, vnútornej náplne aj názvu. V súčasnosti Theologos je vedecký recenzovaný akademický časopis, v ktorom sú uverejňované príspevky z oblastí teológie, filozofie, histórie, religionistiky, náboženskej pedagogiky a príbuzných disciplín. Časopis vychádza dvakrát do roka.

Teologickú revue Theologos vydáva Prešovská univerzita v Prešove Gréckokatolícka teologická fakulta s cirkevným schválením.

Theologos spravuje a pripravuje do tlače Redakčná rada Teologickej revue THEOLOGOS v súčasnosti v tomto zložení: predseda: Mons. rof. ThDr. Peter Šturák, PhD., výkonný redaktor: doc. ThDr. PaedDr. Ing. Gabriel Paľa, PhD. Členovia: prof. hab. Mark Stolárik, Ph.D., Ottawská univerzita, Kanada, prof. dr. hab. Tadeusz Zasepa, KUL Lublin, Poľsko, prof. UŚ dr. hab. Andrzej Źądło, Uniwersytet Śląski w Katowiciach, Poľsko, prof.

---

¹⁹ Blahovistník- mesačník Baziliánov na Slovensku,, www.baziliani.net, ročník 47. Adresa redakcie: Redakcia Blahovistníka, Monastyr Sošestvija Sv. Ducha, Krásny Brod 226, 06801 Medzilaborce, SLOVENSKO,

²⁰ http://sk.wikipedia.org/wiki/Emil_Korba (Stiahnuté 10. 09. 2013).

ThDr. Vojtech Boháč, PhD, prof. ThDr. Cyril Hišem, PhD., KTF KU Ružomberok, prof. PhDr. Pavol Dancák, PhD., doc. ThDr. Marek Petro, PhD., doc. ThDr. PaedDr. Andrej Slodička, PhD., Mons. ThDr. Ľubomír Petřík, PhD., PhDr. Jaroslav Coranič, PhD.

Cirkevné schválenie udelil Mons. ThDr. Ján Babjak SJ, PhD., prešovský arcibiskup a metropolita, pod č. j. 1659/2008.²¹

Artos

„Artos,“ časopis pre rusínskych gréckokatolíkov. Vychádza od roku 2006. Písaný je v rusínskom jazyku s latinkou, niektoré články sú písané rusínskym jazyku cyrilikou a niektoré články sú napísané po slovensky. Časopis vydáva Obšcestvo svjataho Joana Krestiteľja (Spolok svätého Jána Krstiteľ'a). Šéfredaktorom časopisu v súčasnosti je Mgr. Milan Jasik.²²

Prameň

„Prameň“ je časopis gréckokatolíckych seminaristov v Gréckokatolíckom kňazskom seminári blahoslaveného biskupa Petra Pavla Gajdiča v Prešove. Má za úlohu informovať o každodennom živote seminaristov v našom kňazskom seminári. Časopis prezentuje prácu seminaristov kňazského seminára, je teda výtvorom vlastnej duchovnej a kreatívnej činnosti. História a tradícia časopisu sa začala už v roku 1993. Samotný podnet k vydávaniu a tlačeni periodika informujúceho o našom živote vyšiel priamo z iniciatívy seminaristov - v tej dobe ešte študentov Gréckokatolíckej bohosloveckej fakulty UPJŠ. Zrod a realizácia celej myšlienky však prebiehali veľmi pomaly. Od zrodu tejto myšlienky až po čas kedy bolo vydané prvé číslo nového časopisu gréckokatolíckych seminaristov uplynulo veľa času. Nový časopis dostal pomenovanie Prameň. Od už spomínaného

---

²¹ THEOLOGOS. Prešovská univerzita v Prešove, Ulica biskupa Gajdiča 2, 080 01 Prešov, SLOVAKIA. Tel., Fax: +421 51 77 32 567, E-mail: theologos@unipo.sk, web: <http://www.unipo.sk/greckokatolicka-teologicka-fakulta/theologos>.

²² Kontakt: ARTOS, Gréckokatolícky farský úrad, 067 02 Čabiny, telefón 057/ 73 97 226.

roku 1993 časopis nepretržite vychádza v rozličnom náklade. Boli však aj roky, keď bol jeho náklad z finančných dôvodov obmedzený len na jedno číslo počas celého roka. Počas rokov kedy vychádzal časopis sa v redakčnej rade vystriedalo už veľa členov, ktorí odovzdávali skúsenosti mladším členom. Terajšia redakčná rada je pokračovateľkou už dlhoročnej tradície v tomto aktuálnom zložení: Zodpovedný za vydanie: ThDr. Miroslav Dancák, PhD., rektor seminára, šéfredaktor: Marek Baran, 4.ročník. Redakčná rada: Jozef Paraska, CSsR., Tomáš Mikunda, Jaroslav Girovský, Martin Krišš, Alexander Duľa, Pavel Grega, Maroš Sejka.²³

„*A Kelet világossága*,“ (Svetlo Východu) je časopis pre gréckokatolíkov maďarskej národnosti Maďarského dekanátu v Košickom gréckokatolíckom biskupstve. Vychádza trikrát – štyrikrát do roka, zvyčajne pred veľkými cirkevnými sviatkami, prípade nejakého jubilea, alebo nejakej mimoriadnej udalosti. Redakcia je vo Veľkých Slemenciach. Vychádza od roku 1996.²⁴ V súčasnosti Gréckokatolícka cirkev na Slovensku má aj dve vydavateľstvá. Prvá je nezisková organizácia *Petra* a má svoje pôsobisko v Prešove. Druhé vydavateľstvo je *Byzant*. Existuje pri Spolku svätého Cyrila a Metoda. Pôsobisko má v Michalovciach.

Záver

V krátkom prehľade sme ponúkli náboženskú periodickú tlač pre gréckokatolíkov od začiatku 20. storočia po súčasnosť. Vnímali sme to ako službu Gréckokatolíckej cirkvi pri podávaní správneho duchovného pokrmu veriacim.²⁵ Nemohli sme nárokovať, že všetka tlač bude podrobne predstavená, nakoľko

---

²³ http://unipo.sk/gojdic/?page_id=46&lang_id=1 (12. 09.2 013).

²⁴

http://www.adatbank.sk/hu/16/adattarak/18/folyoirattar/1/3/a_kelet_v_ilagossaga
(12.09.2013).

²⁵ Vedome sme sa nedotýkali všetkých spoločenských komunikatívnych prostriedkov.

rozsah článku nám to neumožňuje. Uviedli sme len najznámejšie periodiká a nespomínali sme inú vydavateľskú činnosť, ktorá je veľmi bohatá. Zahŕňa v sebe vydania liturgických kníh, modlitebníkov, kalendárov a aktuálneho liturgického poriadku na aktuálny rok. Okrem uvedených titulov bola to aj príležitostná tlač na liturgické slávenia na mimoriadne udalosti (napr. biskupské vysviacky, uloženie telesných pozostatkov blahoslavených biskupov katedrále, slávnosť vyhlásenia ustanovenia metropolie a iné. Až na malé výnimky, historických aj súčasných materiálov k téme je na verejnosti málo. Žiadalo by sa, aby história aj súčasnosť jednotlivých periodík ale aj celej vydavateľskej činnosti Gréckokatolíckej cirkvi sa spracovala. Blíži sa okružle 200-sté výročie ustanovenia Prešovského biskupstva (1818-2018). Toto okružle výročie je veľmi vhodná motivácia k vykonaniu aj tejto práce na základe archívnych dokumentov, nakoľko sa zachovali.

Gréckokatolíci biskupi v Prešove o vydania liturgických kníh pre kňazov k bohoslužbám a modlitebných kníh pre veriacich sa vo svojom čase vždy postarali. Od začiatku 20.storočia až po súčasnosť venovali pozornosť aj mediálnej sfére podľa pokroku vedy a duchovnej potreby veriacich, čomu je tak aj v súčasnosti. Na základe predstaveného tlačeného slova v periodikách môžeme skonštatovať, že pre gréckokatolíkov sa oddávna až po súčasnosť „*podporuje dobrá tlač.*“²⁶

Druhý vatikánsky koncil o dekréte „*Inter mirifica*“ úfa, že jeho obsah smernice a návody „*všetci synovia a dcéry Cirkvi ochotne príjmu a svedomite ich budú zachovávať, takže pri upotrebení týchto prostriedkov, nielenže neutrpia nijakej ujmy, ale aj zúrodnia zem sťa sol a osvietia svet sťa svetlo.*“²⁷

---

²⁶ *Inter mirifica*. In: POLČIN, S.: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu II*. Slovenský preklad. Rím: SÚSCM, 1970. s. 273.

²⁷ *Inter mirifica*. In: POLČIN, S.: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu II*. Slovenský preklad. Rím: SÚSCM, 1970. s.276.

Zoznam použitej literatúry

AUTORSKÝ KOL. GBÚ V PREŠOVE.: *Schematizmus grécko-katolíckej Prešovskej eparchie*. Prešov: GBÚ Prešov, 2004, s. 331. ISBN 80-967218-3-6.

CORANIČ, J. - ŠTURÁK, P. - KOPRIVŇÁKOVÁ, J. (eds.): *Cirkev v okovách totalitného režimu*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2010. 473 s. ISBN 978-80-555-0215-1.

FELVIDÉK. Eperjes: 1910. I. évfolyam, 1. szám, 1. o. Bez ISSN.

http://sk.wikipedia.org/wiki/Emil_Korba

<http://www.adatbank.sk/hu/16/adattarak/18/folyoirattar>

[/1/3/a_kelet_vilagossaga](#)

http://unipo.sk/gojdic/?page_id=46&lang_id=1

http://sk.wikipedia.org/wiki/Emil_Korba

<http://baziliani.net/node/44>

Inter mirifica. In: POLČIN, S.: *Dokumenty Druhého vatikánskeho koncilu II*. Slovenský preklad. Rím: SÚSCM, 1970. 270 s.

MISIONÁR. Michalovce : Vydavateľstvo Misionár, 2012. č. august, s. 60. ISSN 1335-1176.

MISIONÁR. Michalovce : Vydavateľstvo Misionár, 2012. č. september, s. 60. ISSN 1335-1176.

PETRÍK, L. eds: *Dedičstvo sv. Cyrila a Metoda*. Prešov : Petra, 2012. s. 221.379. s. ISBN 978-80-8099-064-0.

SIROCHMAN, E. eds: *Slovenské gréckokatolícke prvotiny*. Michalovce: Spolok sv. Cyrila a Metoda a Matica slovenská, 2002. s. 4. 43.s. Bez ISBN.

A fogyatékoság jelenségének teológiai értelmezése és annak gyakorlati következményei

HARIS Szilárd¹

Abstract

The thesis deals with disability as a phenomenon of the society from the point of view of reformed theology. Its goal is to understand disability according to the doctrines of systematic theology. In the first part of the thesis I write about disability from the viewpoint of special pedagogy from historic preview to technical terms. I reveal those mistaken theories which exist in the society regarding disabled people. All this is summed up by a hypothetical question if disability equals suffering. In the second part of the thesis, the object of the examination is the disability and theology, especially the creation, the original sin and the man as the image of God. Considering that feministic theology expressed its opinion on the issue as well, it is necessary to confute its extreme views. It is true, however, that their ideas resonate to the expectations of the disabled, but their explanation differs from the right understanding of the Holy Scripture. The thesis reveals that according to the Christian theology, disability is caused by the original sin. I show that from this point of view, both important truth - the negativity of disability and the providence of God can be synchronized.

KEYWORDS: disability, original sin, feministic theology, Job, suffering

---

¹ Mgr. Haris Szilárd, doktorandusz. Selye János Egyetem Református Teológiai Kar, Rendszeres Teológiai Doktori Iskola. Email: sziszi87@gmail.com

BEVEZETŐ

Előadásomban azt kívánom megvizsgálni, hogy milyen szerepe van a keresztyén hitnek a fogyatékossgal élő ember életében, illetve, hogy keresztyén alapokon állva hogyan viszonyul hozzá a környezete. Bár a fogyatékossgal kapcsolatos kérdések általában gyakorlati jellegűek, meggyőződésem, hogy csak a jó elméletet követheti a jó gyakorlat. A fogyatékossgal jelenségét minden tudományág a maga területe felől közelíti meg. Másképpen fogalmazva úgyis mondhatnánk, hogy a téma megkívánja az interdiszciplináris megközelítést. Tanulmányomban a gyógypedagógia és a különböző teológiai irányzatok eredményeit ötvözve kívánom megadni a választ arra az elméleti kérdésre: Honnan ered a fogyatékossgal? Legfőbb vezérfonalamnak azonban mégis a Szentírást, mint Teremtő és Megváltó Isten kijelentését ismerem el.

Fogyatékossgal a történelemben

A fogyatékossgal értékelése az idők folyamán változásokon ment át. Ugyanez igaz fogyatékossgal élő ember és az egyház viszonyára is. A bibliai korban a fogyatékossgal összekapcsolódott a transzcendenciával. Ez azt jelenti, hogy mivel a fogyatékossgal jelenségét nem tudták az akkori tudomány eszközeivel megmagyarázni, ezért a vallási kérdések tárgykörébe utalták. A jelenséget az ördög munkájának, Isten büntetésének tekintették. A keresztyénség színrelépésével ez csak erősödött. Az első keresztyének úgy cselekedtek, ahogyan Jézus meghagyta (Mt 25,36-40): gondoskodtak a nyomorultakról, mintha magát Jézust fogadták volna be. Az apostolok is látták a szükségét a gyógyításnak, és tették, amit tehettek (ApCsel 4,32-35). Később a korai államegyház idején már kórházakat alapítottak (pl. Miklós püspök, 4. század).²

---

² WEBB-MITCHELL, B.: *Unexpected guests at God's Banquet : Welcoming People with Disabilities into the Church*. New York : Crossroad, 1994. ISBN 9781606085592. p. 50-70. idézi ADAMI, Johanna: *A fogyatékossgal élő személyek és családjaik lelkigondozása* : Diplomamunka. Budapest : Evangélikus Hit-tudományi Egyetem. 2009. p. 19.

A gond ott kezdődött, mikor egész Európa keresztyénné lett és az egyház kiterjesztette hatalmát a társadalom és a tudomány minden területére. Így nem csoda, hogy hatására a tudományosságot nélkülözve a betegséget Isten büntetésének tekintették. Ugyan a kolostorokban tanígtatták az értelmi fogyatékosokat az imádságra³, de mindent egybevéve menthetetlenek, különösen nagy bűnösnek tekintették őket.

A kor túlzott vallásos felfogása okozta a boszorkányfattyak, bolondok, tündérek, állatfejű-embertestű lények vélt megjelenését, és az alácsempészett gyermek „megszületését”, „akiket a régi balhiedelem szerint az egészségesen született helyébe csempész a szülés közben valamely túlvilági lény.”⁴

A reformáció idején ismét felerősödött a szeretetszolgálat fontosságának hangsúlyozása. A fordulópont csak a reneszánsz színrelépésével következett be, amikor is gyengült az egyház tudományokra gyakorolt hatása, és erősödött az empirikus eredményeken alapuló tudományosság. A szemlélet első komoly úttörője Comenius, aki *Didaktika Magna* című művében hangsúlyozza a nevelés szükségességét és fontosságát.

Az, hogy az egyház nagyon sokáig kirekesztő módon kezelte a fogyatékosokkal élő tagjait, nem jelenti azt, hogy a Szentírásnak is ilyen kirekesztő ítélete lenne a fogyatékosokkal élőkkel szemben. Kétségtelen tény, hogy az Ószövetségben bizonyos esetekben felfedezhető ez a magatartás, például a papi tökéletesség igényében.⁵ Azonban ebben az esetben a tökéletesség a rituális tisztaságot fejezte ki, illetve jelenítette meg.

---

³ Vö.: *Egyetemes gyógypedagógia története*. Jegyzet. Szeged : Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar. [2012. 02. 20.] Interneten elérhető:

http://jgypkgyp.aerinne.hu/jegyzet/ef_nevtort/egyetemes_gyp_tort.doc,

⁴ KÁLMÁN, Zsófia - KÖNCZEI, György: *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig*. Budapest : Osiris Kiadó, 2002. ISBN: 9633893119 p. 47.

⁵ „Azután így beszélt Mózeshez az Úr: Így szólj Áronhoz: Ha lesz valaki utódaid közül a későbbi nemzedékekben, akinek testi fogyatkozása lesz, ez ne mutassa be áldozatul Istenének a kenyere! Nem mutathatja be az, akinek testi fogyatkozása van, tehát aki vak, sánta, nyúlászajú vagy törött végtagú; se törött lábú, se törött kezű ember; vagy aki púpos vagy vézna, vagy hályo-

Pszichoterápia vagy lelkigondozás

A következőkben arra szeretnék rámutatni tehát hogy milyen válaszokat tud adni a Biblia fogyatékossgal élő emberek és környezetük nehézségeire és kérdéseire. Mondhatná valaki, hogy azért, mert nekem ez segített még nem biztos, hogy másoknak is fog. Teológusként, lelkészként érdekelt, hogy mit mondhatok én egy házaspárnak, akiknek mondjuk a gyermeke fogyatékossgal született, hogy miért van ez így? Olyan válaszokat kerestem, amik nemcsak számomra relevánsak. Buda Béla szerint *„Egészen általánosan megfogalmazva a pszichoterápia minden olyan segítő, gyógyító beavatkozás, amely emberi kölcsönhatás és kommunikáció révén próbál változást létrehozni az élmények átélésének és feldolgozásának módjában, valamint a magatartásban.”*⁶ A lelkigondozás annyiban különbözik a pszichoterápiától, hogy a Bibliára épít. Célja a keresztyén hitre való vezetés Baumgarten szerint a *„A keresztyén gyógyítás célja az átfogó, a teljes egészre kiterjedt gyógyulás: az embernek mindenestül, teljes valójában – testi, lelki, szellemi, egyéni társadalmi, egészséges, beteg, erős, gyönge mivoltában – olyannak kell elfogadnia önmagát, mint akit az Isten elfogadott. A gyógyulásnak köze van az üdvösséghez. A gyógyító lelkigondozás azt jelenti, hogy egészségesekkel és betegekkel úgy kell együtt lenni, hogy (a lelkigondozót is beleértve) megtanulják az Isten kegyelmében véges emberi lényként elfogadni magukat, leküzdhetetlen hibáikkal és árnyoldalaikkal együtt. Az emberi létnek ez a bátorítása sokféleképpen megvalósulhat: segítő beszélgetés, együtt érző meghallgatás, az Istenről szóló történetek elbeszélése, közös ima, áldás, a szentségek megünneplése, istentisztelet formájában. Mindezek olyan folyamatok, amelyek során az emberek Isten gyógyító erejével*

---

gos szemű, viszketege vagy sömörös vagy sérves. Áron pap utódai közül az, akinek testi fogyatkozása van, nem mehet oda tűzáldozatot bemutatni az Úrnak. Mivel testi fogyatkozása van, nem mehet oda, hogy bemutassa Istenének a kenyerét. Istenének a kenyeréből, az igen szentből és a szentből egyaránt ehet. De a kárpithoz nem mehet be, és az oltárhoz nem közeledhet, mert testi fogyatkozása van. Ne gyalázza meg szent helyemet. Én, az Úr vagyok a megszentelőjük.” Lev 21, 17-23.

⁶ BORDÁS Sándor – NAGY Melinda – STRÉDL Terézia: *Pszichológia jegyzetek II.* Komárom : Selye János Egyetem, 2012. [kézirat] p. 133. idézi BUDA, Béla: *Pszichoterápia.* Budapest :Akadémiai Kiadó, 2004.

kerülnek kapcsolatba. Végül is egyedül ez az erő teheti őket képessé arra, hogy önmagukra és a világ egészére igent mondjanak.”⁷

Továbbmenve, a különböző terápiás módszerekkel ismerkedve párhuzamot fedeztem fel ezen módszerek célja, és a hitoktatás között. A hittanórán nem csupán száraz tananyagot tanítunk, hanem hitre nevelünk és erkölcsi érzéket fejlesztünk. Ahogy Boross Géza írja: „A tanítás és a tanulás célja az üdvözítő igazság megismerése, amit a legőszintébb Isten iránti buzgóság sem pótol.”⁸ Egy etikai problémát, elvont dolgot igyekszünk megjeleníteni. Ehhez gyakran olyan eszközöket használunk, amelyek nagyon hasonlítanak a gyógypedagógia terápiás módszereire, hiszen azok célja sem csupán a száraz anyag megtanítása, hanem az érzelmi nevelés is. Közös módszerek például drámajáték, énekek, szerepjáték, bábszínház. Saját megfigyelésem szerint a terápiás eljárások mind ajtóként szolgálnak ahhoz, hogy a gyermek belső világát elérjék és fejlesszék. A keresztyén családban nevelkedett gyermek számára az ima, vagy a lelki dolgokról folyó napi beszélgetés szintén megnyitja ezt az ajtót. Ezért tartják a hitoktatók fontosnak, minél hamarabb elkezdni a gyermek vallásos nevelését.

Fogyatékoság és teológia

Teológiai vizsgálódásomat Bándy György professzor úr egy megállapításával szeretném kezdeni: „Ahhoz, hogy megismerjük az embert, először Istent kell urunknak elismernünk.”⁹ Ez azt jelenti, hogy figyelembe kell vennünk, hogy a Szentírás célja mindig az,

---

⁷ BAUMGARTNER, Isidor: *Pasztorálpszichológia*. Budapest : Semmelweis Egyetem TF, Párbeszéd Alapítvány – Híd Alapítvány, 2006. ISBN: 9632065093. p. 51.

⁸ BOROSS, Géza: *Katechetika. [Egyetemi jegyzet]* Budapest : Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar. 1998.

⁹ BÁNDY, György: *A 8. zsoltár antropológiai és krisztológiai aspektusai*. In: KARASSZON, I. (ed.): *Hálaáldozat : Tanulmányok Dr. Molnár János dékán tiszteletére 70. születésnapja alkalmából*. Komárom : Selye János Egyetem Református Teológiai Kar-Calvin J. Teológiai Akadémia, 2008. ISBN 978-80-89234-74-5. p. 121

hogy Istenre, mint a legföbbre, Mindenhatóra és Megváltóra rámutasson. Így az embert is mindig Isten felől nézi és értelmezi. Az ember csak annyit képes az Istenről megérteni és felfogni, amennyit Isten kijelent neki. El kell fogadnunk, hogy vannak dolgok, amik rejtve maradnak az ember előtt. „*A titkok az Úréi*” (Deut 29,29). Ilyen kérdés például a teológiában az, hogy honnan van a gonosz. A teológusok gondolkodnak és elméleteket gyártanak, valójában azonban nincs válasz erre a kérdésre a Szentírásban. Sajnos a fogyatékossgal kapcsolatban is vannak ilyen esetek. Nem tudjuk mindig megmondani, mi okozta, miért van, de azért ez nem azt jelenti, hogy Isten semmit sem mond, csak a helyes kérdést kell feltennünk. Ahogy Imre Lajos megfogalmazta hogy „a szenvedés valódi okai, az emberi élet veszélyeztetettsége és akadályai olyan területen rejlenek, amely meghaladja az emberi gondolkodás határait.”¹⁰ Végülis, ha tudnánk, hogy mi oka van egyik vagy másik esetben, mit érnénk el vele? Az még nem feltétlenül ad megoldást a problémára.

A teológiában már több kísérletet tettek a fogyatékossgal jeleségének Szentírás alapján történő megmagyarázására. Ez érthető is, hiszen gyakorlatilag a Szentírás az egyik első írásos bizonyítéka annak, hogy a fogyatékossgal jeleség egyidős az emberiséggel. A Bibliában 13 olyan történet van, amikor Jézus fogyatékossgal élő embert gyógyít meg.

*A 14 ember közül, akiket Jézus meggyógyított, csak egynek van neve (Bartimeus) és csak egy nő (ami jellegzetesen a korban elterjedt gondolkodásmódot tükrözi), és csak egy személy nem kéri egészsége visszaállítását (a vakon született). Néhány szakasz az egyén hitével kapcsolatos, vagy Jézus krisztusi voltának kijelentése a célja, néhány pedig Jézusnak a törvény felett való állását bizonyítja.*¹¹ A Biblia nem tartja be a fogyatékossgal-tani nevezéktan legfontosabb szabályát, vagyis hogy ne azonosítsuk a fogyatékossgal élő embert a fogyatékossgával. Legalábbis beszél, A vakról, A bénáról, A süketnémáról. De egyrészt ezt nem is várhatjuk el tőle, hiszen a szentírók nem

---

¹⁰ IMRE, Lajos: *A szenvedés kérdése*. Kolozsvár : Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Protestáns Egyháztörténeti Tanszéke, 2004. p. 114

¹¹ ADAMI, J: *A fogyatékossgal élő személyek...*.i. m. p. 28.

ismerték a WHO szabályozást.¹² Másrészt azt figyelembe kell vennünk, hogy a nevezéktan nem feltétlenül tükrözi a fogyatékossgal élő személyekhez való viszonyt. Hiszen a nevezéktan-tól függetlenül Jézus beteget gyógyított, és törődött azokkal akik-
kel mások nem.

Különösképpen a feminista teológusok foglalkoztak a fogyatékossgal jelenségének magyarázatával.¹³ Ennek oka, hogy a feminista mozgalom célkitűzései és jelszavai összecsengenek a fogyatékossgal élő személyek problémáival és vágyaival: Köszönhető ez annak, hogy feminista mozgalom elvárásai és célkitűzései nagyban összecsengenek a fogyatékossgal élő emberekével. Lássunk ezek közül néhány pontot:

- nők elnyomása - a fogyatékossgal élő emberek kirekesztése a társadalomból
- Anyaisten, a monarchikus istenkép elutasítása – gondoskodás, lehajlás
- A világ az Isten teste („Az Isten teste nem egy test, hanem mind a mi különböző, sajátos testeink”) – a fogyatékossgal élő emberrel valamilyen különleges célja van Istennek
- A bűnnek csupán társadalmi jelleget tulajdonítanak – a fogyatékossgal csak társadalom gerjeszti. (Limitations-modell)¹⁴

Sokat lehetne erről beszélni, de erre most nem térnék ki külön, mert úgy gondolom, hogy a feminista teológia helytelenül értelmezi a Szentírást, mert nem annak igazságát és mondanivalóját kívánja megérteni, hanem a saját céljaira használja. Azt állítják, hogy a fogyatékossgal önmagában véve nem lenne hátrány, hanem ezt a hátrányt csupán a társadalom generálja. Ez azonban nem igaz. Ezzel nem látják reálisan a fogyatékossgal lényegét, nevezetesen, hogy az igenis szenvedéssel és fájdalommal jár. A Bib-

---

¹² *Fogyatékossgal tudományi fogalomtár*. Budapest : ELTE, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2009. p.125.

¹³ felsorolás

¹⁴ A kifejezés Deborah Beth Creamer-től származik. CREAMER, Deborah Beth.: *Disability and Christian Theology*. Oxford : Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-19-536915-1. p. 87

lia nagysága és bölcsessége éppen abban van, hogy nem odázza el a problémát, hanem az igazi gondra kínál megoldást.

A teremtéstörténet

A Szentírás a teremtetség egészéről is kimondja, hogy az „igen jó.” (Gen 1, 31) Tehát nemcsak az egyes részei jók, hanem az egész is egyben. Ebből a kijelentésből nem következik az, hogy volt nem jó, sérülékeny vagy nem tökéletes része.

A fentiekben látnunk kell az említett teológusok azon igyekezetét, hogy a fogyatékoságot „normális”, vagy legalábbis nem tragikus jelenségként mutassák be. Ezt pedig úgy teszik, hogy elnevezik egyszerűen diverzitásnak, különbözőségnek, amely része a teremtésnek. Mi azonban a bibliai eredeti mondanivalójában nem találunk erre alapot. Következésképpen a fogyatékoság nem része a teremtésnek, vagyis nem nevezhető jónak. Ugyanis nem tagadhatjuk némely esetben a fogyatékosággal együtt jelentkező fájdalom realitását. Azt pedig sem orvosi, sem semmilyen más szempontból nem állíthatjuk, hogy a fájdalom teremtett jó, azon túl, hogy jelzésként szolgál, hogy a szervezetben valami nem megfelelően működik. A halál és a fájdalom az Isten akaratának való ellenszegülés következtében lett az élet része.

A fogyatékoság és a bűneset kapcsolata

Mivel a feminista teológia a bűnt pusztán, mint önmagunk alulértékelését és a természet elleni vétket értékeli rossznak,¹⁵ szintén teljesen pszichológiai megfontolások alapján, ezért állításai irrelevánsak a bűn fogalmának meghatározásakor. A Szentírás világosan kimondja, hogy a bűn elsősorban lázadás Isten akarata ellen. Bár az első emberpár képes lett volna nem vétkezni (*posse non peccare*), mégis engeded a kísértő csábításának. Szeretnénk hangsúlyozni, hogy úgy, ahogyan az egész embert Isten teremtette, úgy a bűn is az ember egészére¹⁶ – testére és lelkére – kihatott.

---

¹⁵ CREAMER, D.B.: *Disability and...* i.m. tárgyalja Sallie Mcfague bűn értelmezését. p. 70-72.

¹⁶ „A bűn nem a lélek valamely jellemzőjében, hanem a szívben fészkel, mely a bibliai pszichológiában a lélek központi szerve, melyből az életnek dolgai

Minden „tünet“ eredője, hogy megszakadt az Isten és ember közötti kapcsolat. Az Isten képére teremtett ember képmása eltorzult ugyan, de nem tűnt el teljesen. Az ember nem szűnt meg embernek lenni. Ezt támasztja alá *Gen 5,3 és 9,6*.

Mivel az előzőekben megállapítottuk, hogy a fogyatékoság nem része az ember teremtett állapotának, logikailag is kijelenthetjük, hogy az biológiailag és társadalmi szempontból is a bűn következménye. Ebből következik, hogy a fogyatékoság nem Isten különleges büntetése,¹⁷ hanem pusztán a bűn következményének fizikai megnyilvánulása. Tehát mértékében nem, csak megjelenési formájában különbözik a lelki büntől. A mérték megkülönböztetése már csak azért sem lenne lehetséges, mert nem lehet Istentől jobban elszakadni, mint ahogyan az ember már elszakadt. Önmaga erejéből képtelen a bűnből megszabadulni.¹⁸

Amíg a feminista vagy a feminista hatású teológia próbálja elfogadtatni a másságot, addig vállalnia kell azt az áldozatot, hogy lemond a fogyatékoság realitásáról. A biblikus hozzáállás pedig úgy nyújt közös alapot az egész emberiségnek – „hiszen mindenki vétkezett és hűjával van az Isten dicsőségének“ – hogy nem tagadja a valós fájdalmakat. Ahelyett, hogy „Fogadd el a másságát!“ az ember talán jobban hajlik arra, hogy „Lásd meg, hogy ő is olyan, mint te!“ Mindannyian egyformán rá vagyunk szorulva Isten kegyelmére.

Ez az álláspont a másik véglettől is megvéd. Nevezetesen, hogy a fogyatékosággal élő embereket valamilyen különleges feladattal rendelkezőnek tekintjük, szenvedésükben hőst kreáljunk belőlük.

Jézus Krisztus valósággal elszenvedte helyettünk a bűn teljes büntetését a halált, míg Ádám és Éva a bűneset után is tovább élhetett, ami Isten kegyelmének a megnyilvánulása. Egyedül Ő az,

---

származnak. S ebből a középpontból a befolyás és a tevékenység kiterjed az értelemre, az akaratra, a fizikai tulajdonságokra, röviden, az egész emberre, beleértve a testét is.” BERKHOF, L.: *Rendszeres teológia*. [Elektronikus változat] p.181.

¹⁷ Erre utal Ján 9,3 is.

¹⁸ Pl. Róma 7, 24-25

akinek a személye megoldást kínál a problémára. Mielőtt Jézus Krisztus földi munkásságának egyes fogyatékossgal kapcsolatos mozzanatait megvizsgálánk, nézzük meg, milyen hatásai lehetnek a fogyatékossg megjelenésének egy család életében.

Jób

Jób története első pillantásra megcáfolni látszik eddigi fejtegetésünket, miszerint a szenvedés a bűn következménye, ugyanis róla azt olvassuk: „...feddhetetlen és becsületes ember volt, félte az Istent, és kerülte a rosszat.” (Jób 1,1) Jób egészsége rövid idő alatt gyors minőségi romlason megy keresztül, és addigi életében ez a károsodás korlátozza őt:¹⁹ A környezeti tényezők sem igazán kedvezőek számára, hiszen felesége nem éppen támogató jelleggel lép fel mellette, hanem éppen ellenkezőleg: öngyilkosságra akarja rábeszélni.²⁰ Így társadalmi szempontból kirekesztett lesz. A fizikai fájdalom mellett sokkal inkább szenved életminősége romlása miatt. Mindennek ellenére Isten egy magasabb szintű megoldást kínál neki, ami enyhít szenvedésén.

Mindemellett annak valóságos voltát nem lehet kétségbe vonni. A költői részek gazdagsága éppen a szenvedés realitását húzza alá. Akkor tehát mégis Isten hozta Jóbra ezt a rosszat? Semmiképpen sem. Először is Isten nem okozza, csak megengedi, hogy rossz történjen vele. De bölcsességével egyszermind határt is szab Jób szenvedéseinek, hiszen az életét nem engedi elvenni.²¹ Másrészt Jób igaz volta nem az ő személyében van, hanem Istenben. „Jób barátai azért is beszéltek helytelenül Istenről, mert egy ember sem képes megítélni, hogy ki bűnös, és ki igaz.”²²

A barátok végig abból az álláspontról indulnak ki, hogy Jób valamilyen konkrét vétket követett el. René Girard fel is hívja rá

---

¹⁹ „A Sátán eltávozott az Úr színe elől, és megverte Jóbot rosszindulatú fekélyekkel tetőtől talpig. Jób fogott egy cserépdarabot, azzal vakarta magát és hamuba ült.” Jób 2, 7-8

²⁰ „Árkozd meg az Istent és halj meg!” Jób 2,9

²¹ Az Úr ezt felelte a Sátánnak: A kezembe adom, csak az életére vigyázz!” Jób 2,6

²² BÁNDY, György: *Az Ószövetség teológiája*. Komárom : Selye János Egyetem, 2010. ISBN 978-80-8122-002-9. p. 214.

a figyelmet, hogy a szenvedésének csak egy része származik az isteni szférából, a jelentősebb részét, viszont épp a barátok ilyen módú hozzáállása okozza.²³ Jób ugyan elismeri, hogy maga bűnös ember, de nem leli meg a szenvedésének konkrét okát. A könyv kulcsfogalma a *hinnám*, vagyis „ok nélkül”. „Mindent egybevetve azonban meglepő konzisztenciát találhatunk Jób könyvében, ami átfogja a különböző korokból származó részeket is: az „ok nélkül”, kegyelemből–fogalom Isten szférájába tartozik; emberek között más a szokás, más az eljárás.”²⁴ Ebben kapcsolható össze a fogyatékoság jelensége és Jób szenvedése. A fogyatékoságról is gyakran mondják, hogy ok nélküli, értelmetlen. De ha Isten felől nézzük a helyzetet, akkor azonban látnunk kell, hogy az ok nem hiányzik, csupán rejtett. Az ember a térhez és időhöz való kötöttsége, valamint véges gondolkodása okán nem láthatja. A rejtettség okán a fogyatékosággal élő emberek úgy gondolják, elvetette őket Isten. Pedig helyesen állapítja meg Imre Lajos, hogy „elszakíthatatlan az Istennel való közösség, mert azt Isten kegyelme őrzi és tartja fenn, nem pedig az ember hűsége.”²⁵ Ezzel magyarázható, miért nyugszik meg és vigasztalódik meg Jób, annak ellenére, hogy csak közvetett választ kap a kérdésére. Isten úgy mutatkozik be neki, mint Teremtő, aki gondoskodik teremtményeiről. Így „jelenik meg” Isten Jób számára a teremtett világban. „Ebből Jóbnak meg kell érteni, hogy a világ isteni rendjének az alapja nem a hasznosság vagy a célszerűség, hanem a teremtettség iránti szeretet.”²⁶ Megérti, hogy Isten egy másik szférában készítette el számára a megváltást. Felismeri saját kicsinységét és Isten hatalmának mindenhatóságát. „Tudom, hogy mindent megtehetsz, és

---

²³ GIRARD, René: *Job as failed scapegoat*. In: PERDUE, L.G. – GILPIN, W.C. (ed.): *The Voice from the Whirlwind: Interpreting the Book of Job*. [online] Nashville : Abingdon Press, 1992. p. 185-207. [2012. 4. 10.] Interneten elérhető: http://girardianlectionary.net/res/job_girard.htm

²⁴ KARASSZON, István: *Az Ószövetség fényei*. Budapest : Mundus Kiadó, 2002. ISBN 963-8033-98-3. p. 192.

²⁵ IMRE, L.: *A szenvedés...* i.m. p. 118.

²⁶ BÁNDY, Gy.: *Az Ószövetség...* i.m. p. 213.

nincs olyan szándékod, amelyet meg ne valósítanál. Én kérdezlek, Te pedig oktass engem!” (Jób 42,2.4)

A vakon született ember

Ugyanez a hozzáállás fejeződik ki Jézus szavaiban is a vakon született ember eseténél. A tanítványok, akik a Jézussal együtt meglátják a vakon született embert az út mellett – szinte mintha Jób barátai lennének: „*Ki vétkezett, ez vagy szülei, hogy vakon született?” (János 9,2)* A kérdésből látszik, hogy előfeltételnek tekintik valamilyen konkrét bűn meglétét. De hogyan vétkezhet az ember, amikor születése óta vak? A kérdésre háromféle válasz adható a zsidó felfogás szerint:

1. A szülők bűnét a fiukban büntette meg Isten.
2. Bűnben fogant.
3. Isten előre látta, hogy a fiú vétkezni fog.

„Jézus véleménye egészen más. Nem a vakság okára figyel, bár világosan kijelenti, hogy „sem ez, sem szülei nem vétkeztek“, hanem a vakság céljára.²⁷ A cél pedig nem más, minthogy Isten dolgai (munkái) legyenek nyilvánvalóvá rajta (benne)²⁸ Ebből is kitűnik, hogy a vakon született ember csak egy eszköz, akin Jézus tevékenysége által megmutatkozik Isten munkája. Felmerül a kérdés milyen munkák, dolgok lesznek ezek? Az Úr Jézus a „lát-hatatlan Isten képe, azért jött, hogy beteljesítse a teremtés eredeti célját. Ő az, aki helyreállítja az eltorzult képmást. Tehát Isten dolgai ebben a vakon született emberben több rétegben lesznek lát-hatóvá. Először megnyilvánultak a vakon született ember számára. Másodsorban a szülők, a szomszédok és a kihallgatók számára. A történetben ki van hangsúlyozva, hogy mindvégig ugyanarról az emberről van szó. A mindeddig kirekesztett ember visszanyeri teremtettsége eredeti célját: gyógyulása folyományaként Isten dicsősége lesz nyilvánvalóvá rajta keresztül.

---

²⁷ BOLYKI, János: „Igaz tanúvallomás“ : Kommentár János evangéliumához. Budapest : Osiris Kiadó, 2001. ISBN 963-379-882-5. p. 260

²⁸ ἀπεκρίθη ἰησοῦς·οὔτε οὗτος ἤμαρτεν οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἀλλ' ἵνα φανερωθῇ τὰ ἔργα τοῦ θεοῦ ἐν αὐτῷ. *Ján 9,3*

A történet érdekessége, hogy részletesen le van írva a gyógyítás menete is. Jézus ebben az esetben a gyógyításban együttműködésre hívja, igaz csak azután, miután Ő már önhatalmúlag cselekedett. A sárkésztetés lehet a szombat megtörésének egyértelmű jele, de az is igaz, hogy a vakok gyógyítása sárral nem volt új dolog az adott korban.²⁹ Jézus használja a korabeli gyógyítási praktikákat úgy, hogy saját erejével tölti meg azokat. Ez ma is érvényes.

Egyedülálló módon ebben a csodában Jézus aktivizálja a vakon születettet. Rajta is múlik, hogy meggyógyul-e. Ő nem beletörődést vagy semmittevést, hanem engedelmességet kíván. Etikai következtetésként a témákra nézve tehát elmondhatjuk, hogy Isten nem csak megérteti a fogyatékoság eredetét, hanem megoldást is nyújt rá úgy, hogy nem passzív, hanem sokkal inkább aktív engedelmességet kíván. Ez adott esetben azt jelenti, hogy a fogyatékosággal élő ember tegyen meg mindent annak érdekében, hogy be tudjon illeszkedni a társadalomba, és bátran éljen az orvostudomány adta lehetőségekkel. Mindezt tegye azzal a tudattal, hogy tetteiért felelősséggel tartozik Istennek, és kereszthordozása bizonyágtétel a környezete számára. Így válnak nyilvánvalóvá rajta Isten cselekedetei. Emberünknek még vakon meg kellett tennie az utat a Siloám taváig, hiszen „az evangélium szövegéből nem tudjuk meg, kinek a segítségével találta meg emberünk a tavat.”³⁰ Ez egy veszélyes vállalkozás, amelyet a hit útjának is nevezhetünk.

A béna meggyógyítása

A harmadik történetünkben, mely a béna meggyógyítása Márk 2, 1-12-ből még jobban kirajzolódik, hogy Jézus tetteinek legfőbb célja a bűn munkájának lerontása, és az ember és Isten közötti megbékélés szolgálata. Jézus azt mondja a béna embernek, hogy „*Fiam, megbocsátattak a te bűneid!*” (Márk 2,5) Így de-

---

²⁹ BOLYKI, J.: „Igaz tanúvallomás” ... i.m. p. 261.

³⁰ BÁNDY, György: *Jelek János evangéliumában*. Komárno : Selye János Egyetem Református Teológiai Kar, 2012. ISBN 978-80-8122-023-4. p. 46

monstrálja isteni mivoltát a körülállók számára, mert a bűnöket csak Isten bocsáthatja meg. Fontos az elhangzottak sorrendje, abból ugyanis kitűnik, hogy Jézus számára fontosabb a bűnbocsánat, mint maga a gyógyítás. Jézus a gyógyítással gyakorlatilag „csak” a béna ember barátainak a hitét és kreativitását jutalmazza meg. Megjegyeznénk, hogy a mai társadalom is tanulhatna ezektől az emberektől. A fogyatékossgal élő emberek társadalomba történő integrálásához leginkább szeretetre, akarásra és kreativitásra van szükség. A másodlagosan érintettek – például a szülők számára ez abban segít, hogy ne keressenek a gyermekük rendellenes körülményei között valamilyen különleges isteni büntetést. Tudatosíthatják, hogy a gyermekük élete Isten kezében van, aki gondoskodik róla, a gyermeket csak „kölcson kapták” Istentől. A fogyatékossgal születő gyermek érkezése a családban mindig kríziseket okoz. Felmerülnek az olyan kérdések, hogy ki követte el a hibát. A tudósok kimutatták, hogy ilyenkor az anyák szinte „elgyászolják” a meg nem született egészséges gyermeküket. Végigélik a gyász egyes fázisait. Azonban ha szülők az előbb említettek fényében látják gyermekük születését, akkor megkönnyedhetnek az önmaguk hibáztatásának terhe alól és reményt kaphatnak arra, hogy lesz erejük megoldani ezt a helyzetet. Én tudom, hogy ez még nem maga a megoldás, de annak megtalálása alapvetően a hozzáálláson múlik. Természetesen itt nem a gyermek születésével kezdődnek a dolgok, hanem már a házasság megkötésével: vajon mi az alapja az adott házasságnak? Vajon a házasfelek Isten ajándékának tartják egymást? Ez volna az ideális.

Jézus szenvedése

Jézus Krisztus kereszthalálára is úgy tekintünk, mint a bűnökért történt helyettes áldozatra. Elítéljük azt a feminista nézetet, mely szerint Jézus szenvedése, csupán földi együttlészenvedés lenne, miközben Jézus maga is átélte a fogyatékossgot, ahogy

Jennie Weiss Block mondja:³¹ „Jézus mielőtt bevégezte földi munkásságát, maga is fogyatékosná vált abban az értelemben, hogy a keresztfeszítés során maradandó sérüléseket szenvedett (a kezének és lábának felszögezése az ínszalagokat teljesen széttroncsolta) A feltámadás abszolút tökéletességében sem szabadult meg sebhelyeitől és testi károsodásaitól. Sőt, ezeken keresztül azonosította magát, amikor Tamás nem hitt. Megmutatta neki sebeit szégyen nélkül, amelyek rajta maradtak, mint az emberi törékeny lét megtapasztalásának jelei.” A fenti definíció nemcsak egészen túlzó és Jézus szenvedésére csupán, mint szolidaritásra, földi szenvedésre tekint, de ezenfelül Jézus esete a fogyatékoság hatályos definíciói szerint sem minősül akadályozottságnak. Azaz lényeges kérdés, hogy az illető személy akarja-e használni azt a testi funkcióját olyan mértékben, hogy károsodása akadályozza. A Szentírás tanúsága szerint Jézus önként vállalta a kínhalált. (Lukács 22, 41-42 párh. és Fil 2, 5-11) A feltámadása után sebhelyei nem akadályozták „munkájának” végzésében.

Jézus kereszthalálának ereje éppen az eszkatológiai dimenzióban van. „Inkább, felajánlja magát az Atyának egészen és teljesen.”³² Téves minden olyan elképzelés is, amely azt állítja, hogy Jézus szenvedése csupán a római elnyomók elleni igazságszolgáltatás miatt történt.³³ Ezzel ellentétben, a Biblia azt mondja, hogy Jézus halálával megbékéltette az Atyát az egész teremtett világgal önkéntes áldozata révén.³⁴ Aki tehát hittel Krisztusra tekint, az képes saját földi szenvedéseit és állapotát az örök élet felől végesnek tekinteni – úgy időben, mint a megpróbáltatás fokában – bízva abban, hogy ha Isten megengedte a próbát, akkor az erőt is

---

³¹ ADAMI, J.: *A fogyatékosággal élők...*i.m. p. 28. utal Jennie Weiss Block: *Copious Hosting. A Theology of Access for People with Disabilities* című művére.

³² MCGILL, Arthur. C.: *Suffering : A test of a theological method.* The Westminster Press, Philadelphia, 1982. p. 95.

³³ GÖSSMANN, E.et al.: *Wörterbuch der Feministischen Theologie.* 2. átdolgozott kiadás. Gütersloher Verlaghaus, Gütersloh, 2002. ISBN 3-579-50285-6. p. 302.

³⁴ *Filippi 1, 13-23*

megadja hozzá. Aki pedig megbékélt az Atyával, az meg tud békélni önmagával, harmadsorban pedig felebarátaival.

BEFEJEZÉS

Összefoglalva tehát elmondhatjuk, hogy a Szentírás körülírja a fogyatékoság negatív jellegét. A fogyatékoság jelenségét az eredendő bűn következményeként látta, és Jézus Krisztusban való hit által megoldást kínál rá. Nagysága éppen abban van, hogy megragadja a szenvedés realitását, és nem odázza el. Bízom benne, hogy sikerült megmutatnom azt az „isteni többletet, amit a hit a fogyatékoság értékelésében mutatni tud.

IRODALOMJEGYZÉK:

Könyvek, monográfiák:

1. ADAMI Johanna: *A fogyatékosággal élő személyek és családjaik lelkigondozása* : [Diplomamunka] Budapest : Evangélikus Hit-tudományi Egyetem. 2009.

2. BÁNDY, György: *A 8. zsoltár antropológiai és krisztológiai aspektusai*. In: KARASSZON, I. (ed.): *Hálaáldozat : Tanulmányok Dr. Molnár János dékán tiszteletére 70. születésnapja alkalmából*. Komárom : Selye János Egyetem Református Teológiai Kar-Calvin J. Teológiai Akadémia, 2008. ISBN 978-80-89234-74-5. p. 121

3. BÁNDY, György: *Az Ószövetség teológiája*. Komárom : Selye János Egyetem, 2010. ISBN 978-80-8122-002-9.

4. BÁNDY, György: *Jelek János evangéliumában*. Komárom : Selye János Egyetem Református Teológiai Kar, 2012. ISBN 978-80-8122-023-4.

5. BAUMGARTNER, Isidor: *Pasztorálpszichológia*. Budapest : Semmelweis Egyetem TF, Párbeszéd Alapítvány - Híd Alapítvány, 2006. ISBN: 9632065093.

6. BERKHOF, Louis: *Rendszeres teológia*. [Elektronikus változat]

7. BOLYKI, János: „Igaz tanúvallomás“ : Kommentár János evangéliumához. Budapest : Osiris Kiadó, 2001. ISBN 963-379-882-5.

8. BORDÁS Sándor – NAGY Melinda – STRÉDL Terézia: *Pszichológia jegyzetek II*. Komárom : Selye János Egyetem, 2012. [kézirat]

9. BOROSS, Géza: *Katechetika*. [Egyetemi jegyzet] Budapest : Károli Gáspár Református Egyetem Hittudományi Kar. 1998.

10. CREAMER, Deborah Beth.: *Disability and Christian Theology*. Oxford : Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-19-536915-1.

11. GÖSSMANN, E. et al.: *Wörterbuch der Feministischen Theologie*. 2. átdolgozott kiadás. Gütersloher Verlaghaus, Gütersloh, 2002. ISBN 3-579-50285-6.

12. IMRE, Lajos: *A szenvedés kérdése*. Kolozsvár : Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet Protestáns Egyháztörténeti Tanszéke, 2004.

13. KÁLMÁN Zsófia – KÖNCZEI György: *A Taigetosztól az esélyegyenlőségig*. Budapest : Osiris Kiadó, 2002. ISBN: 9633893119

14. KARASSZON, I.: *Az Ószövetség fényei*. Budapest : Mundus Kiadó, 2002. ISBN 963-8033-98-3.

15. MCGILL, Arthur. C.: *Suffering : A test of a theological method*. The Westminster Press, Philadelphia, 1982. ISBN: 0-644-24448-3.

Internetes források:

1. *Fogyatékoságtudományi fogalomtár*. Budapest : ELTE, Bárczi Gusztáv Gyógypedagógiai Kar, 2009.

<http://mek.oszk.hu/09400/09410/09410.pdf> [2013. 10. 2.]

2. GIRARD, René: *Job as failed scapegoat*. In: PERDUE, L.G. – GILPIN, W.C. (ed.): *The Voice from the Whirlwind: Interpreting the Book of Job*. [online] Nashville : Abingdon Press, 1992. p. 185-207. http://girardianlectionary.net/res/job_girard.htm [2012. 4. 10.]

A média fejlődéstörténete egy poszt-trianoni egyháztestben

EGYHÁZI SAJTÓ A KIRÁLYHÁGÓMELLÉKI REFORMÁTUS
EGYHÁZKERÜLETBEN 1920 - 1942 KÖZÖTT

Pálfi József¹

THE DEVELOPMENT OF CHURCH MEDIA IN A POST- TRIANON CHURCH BODY

KIRÁLYHÁGÓMELLÉK (1920 - 1942)

The essay is an analysis of the development and community-strengthening role of church media among new challenges for 250,000 Reformed believers, who got under foreign rule due to the Trianon Peace Treaty of 20 June 1920. Geographically, the Királyhágómellék Reformed Church District covers the western part of today's Romania. Overnight, 250,000 Reformed believers in 183 congregations and 8 dioceses were deprived of an administrative center, as they traditionally belonged to Reformed Church District of Tiszántúl. Twenty-two years later, the newly formed church body, i.e. the Királyhágómellék Reformed Church District, was re-attached to the mother church (Tiszántúl). After 1945, the church body was detached again. Church media had a key role in those initial 22 years in the history of Királyhágómellék Reformed Church District. Periodicals, newspapers and anthologies played an important role in shaping a new identity for the Reformed believers throughout the new administrative unit.

Keywords: church media, Királyhágómellék, Trianon, identity, reformed church, periodicals.

---

¹ Dr. Theol. Pálfi József tanszékvezető, Partiumi Keresztyén Egyetem (Románia - Nagyvárad), palfijozsef67@gmail.com

BEVEZETÉS

Tanulmányunkban az egyházi média létrejöttét, fejlődését és közösségformáló szerepét, jelentőségét fogjuk megvizsgálni egy olyan időszakban, amely teljesen új élethelyzetbe és körülmények közé juttatott közel negyedmillió magyar reformátust. Erre azt követően került sor, hogy 1920. június 4-én Párizsban kimondták a trianoni békeszerződés dekrétumait. Helyileg a mai Magyarország keleti határán túl található területre kell gondolnunk, amely ma Romániához tartozik, annak nyugati országrészét jelenti. Ez még nem Erdély, hanem Partium, északon Szatmárral, Máramarossal, délen a Bánsággal, és keleten a Szilágysággal kiegészülve. Ekkor, nyolc csonka egyházmegye, több mint 183 gyülekezet, azaz közel 250 ezer református ember került lehetetlen helyzetbe azáltal, hogy megfosztatott legfelsőbb szintű kormányzati hatóságától és püspökétől, püspökségétől. Ez a tömbmagyar reformátusság -a reformációtól kezdve a jelzett történelmi időpontig - a Tiszántúli Református Egyházkerülethez tartozott. A küzdelmes évek alatt egységes testté önszerveződött új kerület - Királyhágómelléki Református Egyházkerület néven - először mindössze 22 évet élhetett, mivel a II. bécsi döntést követően az Országos Református Zsinat „visszaparancsolta” a Tiszántúl anyatestébe. Utólag hibás döntésnek tűnik. Ebben az első 22 éves kezdeti időszakban az egyházi médiának, mint tömegtájékoztatási és közlési, gondolat-, eszme- és világnézet-közvetítő eszköznek kulcsszerep és -feladat jutott. Az egyházkerületi sajtót (periodikák, időszakos kiadványok, újságok, sorozatok), illetve annak nyomán megszerveződő iratterjesztés ügyét fogjuk láttatni a rendelkezésünkre álló primér, illetve szekundér, főként egyházi források alapján. A bemutatásra kerülő egykori sajtótermékek és iratmissziós kiadványok az 1942. január 1-jével Tiszántúlba történő visszatéréssel vagy megszűntek, átalakultak, vagy beleolvadtak valamely más nagy, országos lefedettségű központi periodikába.

Történeti előzmények

Az új élethelyzet teremtette körülmények között a csonka egyházmegyék – Máramaros-Ugoc sai, Nagybányai, Szatmári, Nagykarolyi, Érmelléki, Bihari, Nagyszalontai és Békés-Bánáti – gyülekezetei, iskolái és egyéb intézményei egyházi főhatóságért kiáltottak, kiutat, illetve megoldást keresve. A *modus vivendi* rendjén, a Trianon-teremtette sötétben tapogatózás hajnalán két *alternatíva*, két út kínálta magát. Elsőként az Erdélyi Református Egyházkerülethez való csatlakozás gondolata merült fel. Ezt első sorban Széll György,² a Máramaros-Ugoc sai Református Egy-

---

² Sulyok István (Komádi, 1859. december 15.– Budapest, 1944. szeptember 14.) kollégiumi tanár, lelkipásztor, esperes, püspök. Az 1920. június 4-én aláírt trianoni békediktátumot követően az újonnan megalakult Királyhágómelléki Református Egyházkerület első püspöke. 1886-tól segédlelkész Szegeden, majd 1889. április 24-től a Nagyvárad-Újvárosi Egyházközség lelkipásztoraává választják meg. Alig négy esztendő telik el és 1893-tól a Bihari Egyházmegye jegyzője, majd 1902. március 2-ától az egyházmegye első embere. A Református Leánynevelő Intézet központi bizottságának és igazgatótanácsának jegyzői tisztét tölti be 1900-tól. Öt év múlva pedig már a Református Tanítóképző Intézet igazgatótanácsának elnöke. Rangidős esperesként a határ keleti oldalán maradt csonka egyházmegyét megszervezi, és az önszerveződés élére állva kezdeményezi az önálló kerület létrehozását. Az Erdélyhez való tartozás helyett az önállóság útját választotta. Közel huszonkét esztendő alatt háromszor is újraválasztották, annak ellenére, hogy a román kormány hosszú éveken keresztül elutasította személyét és vonakodott megadni Nagyvárad központtal az új püspökség mandátumát. Az általa irányított egyházkerületet Bukarest csak 1939 után ismerte el, miként az ki is derül a Hivatalos Közlöny 1939. november 22-i 271. számából. A bécsi döntést követő esztendőben 1941. december 10-én korára való tekintettel, a kialakult új helyzetben nyugdíjba vonul. Budapestten halt meg 1944 szeptemberében, majd 1971-ben exhumálták és a Farkasréti temetőből Nagyváradra hozták a Rulikowsky temetőbe. Sulyok István az 1883-as esztendőben fejezte be teológiai tanulmányait a Debreceni Református Kollégiumban. Ezt követően az 1883–1884-es iskolai évben esküdtfelügyelőként, mint segédtanár tanította a magyar nyelvet és a földrajzot a Főgimnázium különböző osztályaiban. A következő 1884–1885-ös tanévben szintén segédtanárként latin és magyar nyelvet tanított. Ezután egyéves peregrinációra indult, melyet Skóciában az Edinburgh-i Egyetemen töltött. Itt egy János apostol mennyei jelenésekről írott angol nyelvű

házmegye esperese, illetve a vele egyetértők képviselték. A második elképzelés kulcsszereplője Sulyok István,³ a Bihari Református Egyházmegye esperese volt, illetve az ő gondolatát támogatók. A két tábor és képviselői között abban a tekintetben egyetértés volt, hogy ez az állapot nem tarthat hosszú ideig, és csak *ideiglenes*⁴ megoldásban kell gondolkodni. Utólag tekintve az események alakulását, a történelem Sulyok István esperest és Domahidy Elemér⁵ későbbi főgondnok álláspontját igazolta, akik

---

kommentárt fordított magyarra. In. Pálfi József: *Debreceni István: aki megtanulta a mellényt többször ki és begombolni*. D. Dr. Harsányi A. Alapítvány Kuratóriuma. Debrecen 2011.

³ Széll György (Báránd, 1849. október 8.–Avasújváros, 1941. december 31.) lelkipásztor volt Debrecenben, Avasújvároson, majd esperes a Máramaros-Ugocsi Református Egyházmegyében. In: *TtREL I. 1. i. 10.* ; *TtREL I. 8. d. 21.*; Böszörményi Lajos (Árpád, 1849. június 16. – Nagyszalonta, 1933. február 6.) lelkipásztor volt Gyantán, Kőtegyánon, majd Nagyszalontán esperes. In: *TtREL I. 1. i. 12.*, *TtREL I. 8. d. 23.*; *Reformátusok Lapja* (1933)/6.; Szabolcska Mihály (Tiszakécske, ma Tiszakürt, 1862. szeptember 29. – Temesvár, 1930. november 2.) segédlelkész Debrecenben, lelkipásztor Marosfelfalun, Temesváron, később bánsági esperes. A Békés-Bánati Református Egyházmegye püspökjelöltje volt 1904-ben. Szolgálatának 25. évfordulóján nem Sulyok István, hanem Nagy Károly erdélyi püspök méltatta. Kétéves peregrinációja során Torinóban találkozik Kossuth Lajossal. Széles körű irodalmi munkásságot végzett, több kötet szerzője, költő, lapszerkesztő. Műveit több nyelvre is lefordították. Korai verseit Budapesten az Ignatus-féle baloldali kritika nem tartotta korszerűnek, időszerűnek és emiatt elmarasztalta. Tagja volt a Petőfi Társaságnak, a Kisfaludy Társaságnak, illetve a Magyar Tudományos Akadémia tiszteletbeli tagja volt. A Tudományos Akadémia saját halottjának tekintette, a főépület csarnokából temették. In: *TtREL I. 1. i. 2.*; *Reformátusok Lapja* (1930)/45; *Református Szemle* (1930)/30; Higved István: Szabolcska Mihály. In: *Bánsági Magyar Panteon*, Temesvár, 2009.

⁴ Pálfi József: *Debreceni István, aki megtanulta a mellényt többször ki- és begombolni*. A D. Dr. Harsányi András Alapítvány kiadványai – 15. Debrecen, 2011, 128-129.

⁵ Domahidy Elemér (Domahida, 1865 – Szatmárnémeti, 1930. július 20.) főszolgabíró, országgyűlési képviselő, Debrecen főispánja, az impériumváltást követően szenátor a bukaresti parlamentben. A KRE első megválasztott főgondnoka. A Nagykárolyi Református Egyházközség presbitere, a Nagykárolyi Református Egyházmegye gondnoka. Őseihez hasonlóan so-

konkrétabb és messzelátóbb reálpolitikai érzékkel küzdöttek és vitték véghez elképzeléseiket.

A magyar reformátusságot képviselőknak az új történelmi kihívásra gyors és határozott válaszlépést kellett adni. Hosszú hónapok útkereső próbálkozásai után, végül 1920. december 14-én a nyolc egyházmegye képviselőinek valamivel több, mint a fele Nagyváradon kimondta a *Királyhágón túli* egyházkerület megalakulását. Bó fél esztendő múlva, 1921. augusztus 16-án a többi négy is csatlakozott. Ezt követően elrendelték a tisztségviselők megválasztását, és 1922. február 23-ával kezdődően beiktatták az új egyházi főhatóságot is.

Az új kerület, pontosabban a megválasztott püspök körüli kálvária ekkor nemhogy mederbe érve lezárult volna, hanem fel-lángolt, és országos szintű, sőt nagypolitikai síkra terelődött át. A bukaresti politika, ismerve a korabeli eseményeket, ezt a tömbmagyar reformátusságot „fejetlen” és „szervezetlen” állapotban kívánta tartani. Szempontjukból érthető is, mivel egy ekkora „ajándékkal” való gazdálkodásra politikai, adminisztrációs, jogi és egyéb szempontból aligha voltak felkészülve. Az 1918. december 1-jén elfogadott Gyulafehérvári Kiáltvány pontjainak be nem tartása már ekkor kezdett kiderülni.

A püspök személyének kormány általi el nem ismerése belső zűrzavart és bizonytalanságot kezdett generálni. A nagypolitika halogatásai, csúrcsavarása kezdveztlen helyzetbe sodorta az ébredő és a vállán mázsás terhekkal lépdelő Királyhágómelléket. A püspök személye mellett a szóban forgó terület megnevezése sem lehetett egyértelmű. Bukarest csak a saját szemszögéből értelmezhető *Királyhágón túli* megnevezést fogadta el a javasolt *Királyhágón innenivel* szemben. A folyamatos halogatásban az idő csak a román politika malmára hajtotta a vizet. A Nagyváradra „küldött” bukaresti félhivatalos információk – meg kell várni a val-

---

kat küzdött a református egyházért, azon belül pedig azért, hogy a világiak hangsúlyos szerephez jussanak az egyházi vezetésben, igazgatásban. Tagja a Zsinatnak, a Konventnek, elnöke és védnöke a Szatmári Református Kollégiumnak és a Szatmári Lorántffy Zsuzsanna Egyesületnek. In: *Reformátusok Lapja* 1930/30; *KRE Közgyűlési Jkv.* 1930/131.

lásügyi törvényt, vagy össze kell hívni a zsinatot – valójában alaptalanok voltak. Ezt Bukarest is tudta, csak ürügyeket keresett. Zsinatot ugyanis csak akkor lehetett volna összehívni, ha van kerület és megválasztott egyházügyi főhatóság. Egyik feltétele a másiknak. A vallásügyi törvényt pedig évek múlva, csak 1928. április 22-én tették közzé.

Bukarest a szervezetlenség és fejetlenség állandósításával művi módon tartotta fenn a bizonytalanságot, amely fokozatosan növelte a kilátástalanságot, és megvetette ágyát a belső „gyomok” megfogadásának és szaporodásának. Ezt többen is érzékelték. Ezért is fogalmazta meg Debreczeni István⁶ szinte programszerű írásában azt, hogy nem a bukaresti döntéssel kell foglalkozni, hanem a magunk ügyével. Ez pedig azt jelenti, hogy a kerületet elsősorban *belülről* kell megszervezni és kiépíteni.⁷ Mintegy korparancsként hangzott a javaslata, amely szerint a közgyűlés első rendű és rangú feladata az, hogy ne tétovázzanak, hanem alakítsa meg azokat a – tanügyi, szociális, pénzügyi, nyugdíj és belmissziói – bizottságokat, amelyek szolgálnak és cselekszenek.

Az előbbieik szellemében Királyhágómelléknek Istentől kapott új mandátumát kellett felismerni, aszerint élni és cselekedni. Ők nem *extrajogokat* kértek, csak azt, amit a törvény elvileg biztosított. Ők azonban felelősséget viselve a rájuk bízottakért, azt tették, amit tenniük kellett. Következétes, kitaró munkájuknak is köszönhetően, a bukaresti politika végül úgy döntött, hogy a kormány képviselője, Zeno Păclișeanu előtt 1926. május 10-én, a

---

⁶ Debreczeni István (Nagyszalonta, 1887. május 18.–Berettyóújfalu, 1973. január 9.) lelkipásztor, a KRE első belmissziói elnöke, Lelkészerterkezetlet elnök, író, szerkesztő. In. Pálfi József: *Debreczeni István...I.m.*, 11-56.

⁷ „Határozott meggyőződéssel vitatom, hogy kerületi életünknek nem az a nagyobbik baja, hogy megalakulását, helyesebben püspökválasztását a kormány nem ismerte el, hanem az, hogy ezáltal tétlenségre engedték bénítani magunkat. Tehát nem a külső keret, hanem a belső élet hiányzik. Nem a külső, hanem a belső szervezetlenség. Minden munkának elodázása ezzel az elhárító kijelentéssel: majd ha a kerület meglesz. Pedig jól tudjuk, hogy a kerület megvan, nemcsak történelmi alakulatában, hanem új – bár jelenben tetőtlen – felépítésében is.” Debreczeni István: Kerületünk belső megszervezése. In. *Egyházi- és Iskolai Szemle*. 1924. november 29./24.

nagyvárad-újvárosi templomban Sulyok István esküt tehet, amely arra hatalmazta fel a megválasztott püspököt, hogy tulajdonképeni jogkörének gyakorlását átvegye. Ez azonban nem volt egyenértékű a király előtt leteendő esküvel, amelyre csak 1939 novemberében került sor. Ettől kezdve a belső építkezés egyre ütemesebb ritmusban kezdett lábra állni, csakúgy a sajtó és az ennek nyomán fokozatosan megszerveződő iratterjesztés ügye is.

Egyházi- és Iskolai Szemle

Az új kerület központi sajtóját az első években az *Egyházi- és Iskolai Szemle* jelentette. Mivel a Tiszántúli Református Egyházkerület korábbi hivatalos értesítője a *Debreceni Protestáns Lap* 1920 márciusától már nem érkezett meg Nagyváradra, és sejthető volt annak határon túli megszűnése is, ezért sürgősen új, saját központi sajtóorgánumot kellett létrehozni. A kezdő lépéseket 1920. december 14-én az egyházkerület első alakuló – igaz, még csonka – közgyűlésén meg is tették. Sulyok István előterjesztésében ezt a következőkkel indokolta: „A felsőbb rendeletek meghirdetése végett, lehetőleg minimális terjedelemben hivatalos lap indítandó meg”.⁸ Ekkor ez még csak gondolati és javaslati szinten fogalmazódott meg. Konkrét lépésre 1921. június 8-án, a Nagyvárad-Újvárosi Református Egyházközség tanácstermében tartott közgyűlésen került sor. Az új lap kérdésével az 5. tárgysorozati pontban foglalkoztak. Két jelentkező közül Béres Károly nagyváradi nyomdatulajdonos ajánlatát fogadták el, és Tarnóczy Lajost⁹

---

⁸ TtREL I. 21. a. 1. Közgyűlési Iratok. Sulyok István előterjesztésének 9. pontja.

⁹ Tarnóczy Lajos (Szentés, 1886. június 9. – Arad, 1953. augusztus 16.) segédlelkész Békésen, Klopódián, Szentésen, Mezőtúron, Pancsován, majd lelkipásztor Hegyközpályiban, Biharon, 1935-től Aradon. Esperes a Bihari Egyházmegyében. Lapszerkesztő az Egyházi- és Iskolai Szemlénél. Az egyházi independentizmus híve és 1927-ben az erdélyi konventbíróóság megfosztotta esperesi tisztségétől. Fegyelmi ügyeinek elhúzódásáról vallanak az Egyházkerületi Közgyűlési jegyzőkönyvek 1927/89, 1927/220, 1928/90, 1932/131–132 számai. Politikai és írói meggyőződését az 1917-es októberi forradalom elvei determinálták. E miatt élesen kritizálta az Országos Magyar Párt működését is. Alapítója és első főszerkesztője volt a Nagyvára-

bízták meg a lap szerkesztésével.¹⁰ Tarnóczy a lap indításának szükségességét beköszöntő vezércikkében indokolta.¹¹ Gondolatait egy jól célzott üzenettel zárta, Rákóczi Ferenc egyházakat kibékítő szavait idézve: *Concurrunt ut alaut* – összefutnak, hogy egymást táplálják. Ebből mindkét tábor érthetett. Talán nem véletlen, hogy a lap első száma a trianoni békediktátum első évfordulóján, 1921. június 4-én jelent meg. Az új kerület első hivatalos periodikáját Tarnóczy alig egy évig, 1922 márciusáig szerkesztette. A március 14-én megjelent, összevont 4-5. lapszám szerkesztésére Sulyok István már Konrád Géza¹² püspöki titkárt nevezte ki. Egy lapszámnyi intermezzo után, 1922. március 25-től a 6. lapszámot már Debreczeni István nagyszalontai lelkipásztor jegyezte. A főszerkesztőváltás okát csak sejteni lehet, amikor Tarnóczyról elegánsan annyit írt, hogy: „érdemeiből nem von le

---

don kiadott Egyházi- és Iskolai Szemlének. A Magyar Néppárt alelnöke. In: *TtREL I. 1. i. 4.*; *Erdélyi Lexikon*, szerkesztette dr. Osváth Kálmán, Nagyvárad, 1928; Mikó Imre: *Huszonkét év, 1918–1940*. Studium kiadása, Budapest, 1941; *Arad-Belvárosi Református Egyházközség Halotti Anyakönyve* 1953/53.

¹⁰ „Közgyűlésünk feltétlenül szükségesnek tartja azt, hogy az egyházkerület központjában egyháztársadalmi kérdésekkel foglalkozó, vallásos irányú lap jelenjék meg, amelyben a kerületi elnökség hivatalos közleményei, az egyháznak pályázatai, egyéb hirdetései és körlevelei helyet találjanak. Az előterjesztett két ajánlat közül Béres Károlyét fogadja el tárgyalási alapként, ... a lap szerkesztését Tarnóczy Lajos bihari lelkész vállalja, s ezért neki közgyűlésünk köszönetet mond.” *TtREL I. 21. a. 1. Közgyűlési Iratok*, 1921. június 8.

¹¹ „(1) Nyílt törekvésünk az önálló egyházkerület megerősítése és az egész vonalon leendő kiépítése, (2) feladatunk az iskolaügy, az iskolázás biztosítása, (3) törekvésünk a keresztyén, közelebbről a magyar református vallás és világnézet hirdetése, (4) küzdeni kívánunk minden visszahatás és maradiság ellen.” Tarnóczy Lajos: Beköszöntő. In: *Egyházi- és Iskolai Szemle*, 1921. június 4./1.

¹² Konrád Géza (Debrecen, 1868. november 8. – Nagyvárad, 1927. január 18.) lelkipásztor Gyulán, Nagyváradon, Lesen, Fugyivásárhelyen. Sulyok István püspök személyi titkára volt, esperes és generális direktor. 1927. január 1-jétől egyházkerületi pénztárnok, melyet nagyon rövid ideig, január 18-ig tölthetett be. In: *TtREL I. 1. i. 4.*; *KRE Közgyűlési Jkó*, 1926/142 és 1927/15/c. hat. szám.

semmit, ha a mindenekfölött álló igazság érdekében talán néha a kelleténél keményebb volt, és tolla felszisszenést okozott.”¹³

A periodikát Debreczeni kétheti rendszerességgel, 1926. október 9-ig szerkesztette, amelynek központja Nagyváradról átke-
rült Nagyszalontára. Programját az általa szerkesztett első lap-
szám vezércikkében fogalmazta meg, mondván: „Az *Egyházi- és Iskolai Szemle* szerkesztését e jelen számmal átvettem. Átvettem
azzal a tudattal, hogy e lapra hivatás vár, e lapnak missziója van.
Munkásságomban erre igyekszem lapunkat irányítani, felemelni.
Ez az én szerkesztői programom.”¹⁴ A lap szerkesztésében az
adminisztrációs ügyintézésben Konrád Géza mindvégig segítette.
A közel hat esztendőn keresztül rendszeresen megjelenő kerületi
lap az évek folyamán állandó és szigorúan ellenőrzött *cenzúrának*
volt kitéve, amíg 1926. október 9-én minden magyarázat és indok-
lás nélkül, egyik pillanatról a másikra, hirtelen megszűnt. Tény,
hogy a cenzúra törlőgumijának nyomai már az első lapszámtól
kezdve nyomon követhetők voltak. A különböző lapszámokban,
a hosszabb-rövidebb írás nélkül maradt fehér felületek ennek bi-
zonyítékai. Volt olyan is, amikor az első oldal üresen, a vezércikk
helyett két fehér hasábbal jelent meg (1924. október 4./20). A ma-
gyar református sajtó 1920 után találkozott először a cenzúrának
azzal a módjával és formájával, amely az *Egyházi- és Iskolai Szem-
lét* az elsőtől az utolsó lapjáig végigkísérte.

Debreczeni a református sajtó felmérhetetlen jelentőségéről,
önmagának helyet követelő, nélkülözhetetlen szükségességéről
írta, hogy „Ha élni akarunk, nekünk is meg kell teremteni mie-
lőbb a mi elevenen működő egyházi sajtónkat, és vele kapcsolato-
san agilis iratterjesztésünket! És egy nap sincs idő a késlekedésre,
halogatásra...”¹⁵

Az első egyházkerületi vallásos néplap indításának gondol-
tát Debreczeni István vetette fel. Javaslatát a közgyűlés elfogad-

---

¹³ Debreczeni István: Új evezőkkel régi vizeken. In. *Egyházi- és Iskolai Szemle*,
1922. március 25./6.

¹⁴ uo.

¹⁵ Debreczeni István: A reformáció eltékozolt öröksége. In. *Egyházi- és Iskolai
Szemle*, 1924. november 1./22.

ta.¹⁶ Debreczeni felvetésére a megannyi külső és belső küzdelmet követően csak 1926-ban érkezett meg a válasz. Igaz, ekkor még csak elvi szinten. Sulyok István a kerületi közgyűlés beszámolójában vetette fel a gondolatot, mivel meglátása szerint az olvasni szerető emberek kezében nincs olcsó áron elérhető, központi néplap. A nagyobb gyülekezetek által kiadott lokális lapok pedig nem tudják helyettesíteni azt. Ezt követően két jelentős határozatot fogadtak el.¹⁷ Egyfelől elrendelték, hogy az egyházkerület közgyűléseinek jegyzőkönyveit 1920. december 14-től kezdve nyomtassák ki. Másfelől a reformáció vasárnapját megelőzően minden gyülekezet tartson sajtóvasárnapot, a begyűlt perselypénzt adják össze egy vallásos néplap alapjára, és a püspök tárgyaljon Erdéllyel egy közös lap létrehozása érdekében.

Lelkészegyesület

Az egyházkerület központi periodikájában az *Egyházi- és Iskolai Szemle* 1924. évfolyamában tíz alkalommal jelent meg a *Lelkészegyesület* című melléklet. Erre azt követően került sor, hogy az Erdélyben beszüntetett Lelkészegyesület központi jurisdictiója Kolozsvárról átkerült Nagyváradra. A lelkészeket tömörítő egyesületnek, illetve a létrehozott mellékletnek Tarnóczy Lajos bihari lelkipásztor volt a vezetője, illetve szerkesztője. Az 1924. július 12. és november 25. között megjelent mellékletek hosszabb-rövidebb helyzetelemző, útkereső, javaslatokat és programokat adó publicisztikák mellett szervezési kérdésekkel is foglalkozott.

Magyar Református Naptár

Az 1923. esztendőre szóló naptárkiadásában a Lelkészegyesület akadályokba ütközött. A naptár, mint kalendárium, nemcsak a lelkészek, de a gyülekezet számára is fontos kiadvány volt. Az Erdélyben kiadott *Magyarok Naptára* megszűnt, és a számára közben összegyűjtött anyagot az 1922-ben Nagyváradon megje-

---

¹⁶ N.N.: Egyházkerületi Közgyűlés. In. *Egyházi és Iskolai Szemle* 1922. október 7/20, 2.

¹⁷ KREL – KRE Közgyűlési Jkv. 1926. június 23./113. d. és f. pont.

lenő *Magyar Református Naptárnak* adták át. A dr. Árkossy Jenő, nyárádszeredai református lelkész, Csernák Béla,¹⁸ nagyváradai lelkész-esperes, Kádár Géza, zilahi református lelkész, Nagy Vilmos református tanítóképző igazgató és Tarnóczy Lajos bihari református lelkész által aláírt *Felhívás*, a nevezett naptárról azt írja, hogy „folyó évi november hó első felében, Nagyváradon a kálvinizmusért folytatott hitviták e szentelt földjén megjelentetjük. Ki nyomtatására Béres Károly nyomdatulajdonos, presbitertársunk vállalkozott.”¹⁹ Ez a *Naptár* két évfolyamot ért meg.

Református Árvaházi Képes Naptár

A nagy példányszámú és nagy népszerűségnek örvendő képes naptárt 1926-ban hívta életre a nagyváradai árvaház működtető és fenntartó *Protestáns Jótékonyági Egylet*. A július 1-jén tartott gyűlésen úgy határoztak, hogy az árvaház javára évente egy naptárt jelentetnek meg. Ez tulajdonképpen a korábban megszűnt *Protestáns Árvaházi Képes Naptár* helyébe lépett.²⁰ A tervből valóság lett, és október végén már meg is jelent az első szám, amelyet megküldtek az egyházkerület gyülekezeteinek. A naptárt Csernák Béla nagyvárad-olaszi lelkipásztor és egyházkerületi főjegyző szerkesztette. Az ő javaslatára és előterjesztésére, még ebben az esztendőben, a soron következő közgyűlésen fogadtak el határozatot az egyházkerületi iratterjesztés megszervezésének tárgyában.²¹ Erre a feladatra Csernák Béla mellett Szaplóczay Bertalan és Debreczeni István kapott megbízást. A közgyűlés ugyanekkor

---

¹⁸ Csernák Béla (Szőlősgyula, 1875.–Nagyvárad, 1967. február 16.) lelkipásztor volt Furtán, Berettyóújfalun, Nagyvárad-Olasziban, a Bihari Egyházmegye esperese, a Királyhágómelléki Református Egyházkerület megválasztott főjegyzője, majd megbízott püspöke. Több könyv szerzője, a Nagyváradai Református Híradó főszerkesztője volt. Forrás: Csernák Béla: Adatok a Királyhágómelléki (Nagyvárad) Református Egyházkerület történetéhez, In: *A D. Dr. Harsányi András Alapítvány kiadványai 11*, Debrecen, 2008; Csernák Béla: *Életemből*, In: *Itt viharzott felettünk...II. kötet*, Editiones Archivi Districtus Reformatorum Transtibiscani XV, Debrecen 2008

¹⁹ Felhívás. In: *Egyházi és Iskolai Szemle* 1922. október 21/21, 3.

²⁰ Református Híradó – Nagyvárad, 1926. július 10/28.

²¹ KREL – KRE Közgyűlési Jkv. 1927. június 30./66.

központi iratterjesztési hatáskörbe rendelte az eddig Debreczeni által szervezett vasárnapi iskolai iratterjesztést. Továbbá affelől rendelkezett, hogy a feleslegből szervezett módon, ingyenesen juttassanak a szórványban élőknek is. Végül a *Református Árvaházi Képes Naptár* kiadása is a kerületi iratterjesztés feladat- és hatáskörébe került.

Reformátusok Lapja

Az *Egyházi- és Iskolai Szemle* beszüntetésétől számítva valójában még egy fél esztendő sem telt el, és 1927. február 1-jén már meg is jelent az egyházkerület új hivatalos sajtója, *Reformátusok Lapja* címmel. Történt ez annak ellenére, hogy az egyházkerületnek nem volt hivatalos állami engedélye egy új lap megindításához. Az egyházkerület lelkipásztoraitól két ajánlat is érkezett. Először Bede László²² máramarosszigeti lelkipásztor ajánlotta fel a fenntartási gondokkal küszködő *Jó Pásztort*, de ezt nem fogadta el a közgyűlés.²³ Majd dr. Gyenge János²⁴ ajánlotta fel a tulajdonában lévő lapindítási engedélyt. Bár az első lapszám 1927. február 16-án már megjelent, a bukaresti engedély csak az év végére

---

²² Bede László (Tiszaszentimre, 1875. február 1. – Máramarossziget, 1928. június 16.) segédlelkész a geszti, debreceni és a békési református egyházközségekben, nevelő gróf Tisza István családjánál, vallástanár a békési és a máramarosszigeti Református Főgimnáziumban, tanárjelölt a Debreceni Református Főgimnáziumban. 1910-től rendes lelkész Máramarosszigeten. Egy ideig főgimnáziumi igazgató. In: *TtREL 1.1.i.9.; A Máramarosszigeti Református Egyházközség Halotti Anyakönyve* 12/22.

²³ KREL – KRE Közgyűlési Jkv. 1926/157.

²⁴ Gyenge János, dr. (Nagyvárad, 1880. május 20. – Nagyvárad, 1936. november 13.) lelkipásztor, bölcész. Szolgálati helyei: Torockószentgyörgy, Horvátpetenye, Bélzerind, Telegd, Nagyvárad, Szalárd. Szolgálati éve alatt szerezte meg a bölcész tudományi doktorátust is. Több nyelven beszélt. Lapot szerkesztett, több könyv szerzője volt, gazdag irodalmi munkásságot fejtett ki. Nagyváradon Szabadegyházi mozgalmat indít, melynek következtében először megfosztották lelkési minőségétől, majd miután reverzálisan adott, Sulyok István püspök megbocsátott neki, palásthasználati jogát újra engedélyezte és Nagyváradról Szalárdra helyezte. Rövid ideig a Nagyvárad Zsidó Leányiskola tanára. In: *TtREL 1.8.d.23; Reformátusok Lapja* 1936/34; *TtREL. 1.1.i.12; KRE Közgyűlési Jkv.* 1928.07.11/13–14.

érkezett meg, amelyet a vármegye prefektusa közvetített tovább a püspökség számára.²⁵

Sulyok István püspök lapindító cikkében kiemelte Gyenge János önzetlenségét, „aki minden ellenszolgáltatás nélkül ajánlotta fel a tulajdonát képező és addig fel nem használt engedélyét egyházkerületünk céljára”.²⁶ Ugyanitt olvassuk azt is, hogy a lapot „Debreczeni István szatmári lelkész, mint főszerkesztő fogja szerkeszteni, ki igaz hivatottsággal és felkészültséggel, egészen önzetlenül, minden anyagi ellenérték nélkül áldozza Sionunk oltárán szellemi erejének drága értékeit”. A lap szerkesztésében részt vett még dr. Bodnár Gábor jákóhodosi, Bokor Sándor belényesi és dr. Gyenge János nagyváradai beosztott lelképásztor. Beköszöntőjében Debreczeni azt hangsúlyozta, hogy a lapot az „Anyaszentegyház missziói egyházzá” való átalakításának és a „vallásos ébredésnek” a szolgálatába kívánja állítani. Ugyanakkor – hangsúlyozta – a vallásos szempontok mellett tág teret fog kapni az egyházépítés, a kultúra terjesztése, az Erdélyi Református Egyházkerülettel való testvéri kapcsolat építése és erősítése.²⁷ Amikor ezeket megfogalmazta, a periodika még nem volt a kerület tulajdonában, sőt, az 1927. esztendő júniusában a közgyűlés tagjai mégis azt javasolták, hogy a lap fejlécén a *Királyhágómelléki Egyházkerület Hivatalos Közlönye* kell megjelenjen. Tették ezt annak ellenére, hogy a Hadtestparancsnokság még nem engedélyezte hivatalosan a lap használatát.

A kezdeti szerkesztői bizottság szűk esztendőn belül átalakult és Debreczenit 1928. január 6-tól szeptember 22-ig Nagy Vilmos egyházkerületi tanügyi előadótanácsos segítette. Nagy Vilmos után Debreczeni mellett Kovács József lett a felelős szerkesztő 1940 májusáig. Őt Balajthy Jenő követte, mint felelős szerkesztő. Debreczeni évek múltával egyik elemző írásában fogal-

---

²⁵ KREL – KRE Közgyűlési Jkv. 1927/119.

²⁶ Sulyok István: Híveinkhez! In. *Reformátusok Lapja* 1927/1, 1.

²⁷ Debreczeni István: Olvasóinkhoz!, In. *Reformátusok Lapja* 1927/1, 1-2.

mazta meg, hogy a *Reformátusok Lapjának* minden pozitívuma mellett talán ő látja legjobban a hiányosságait is.²⁸

Debreczeni István 1940. szeptember 10-ig volt főszerkesztője, őt Orth Imre²⁹ biharpüspöki lelkész követte a főszerkesztői székben. Debreczeni István *Búcsú* című írásában mindenkinek megköszönte az együttműködést, és jelezte, hogy rá a kisebbségi sors és feladat kemény munkája vár, amelyet felemelt tekintettel, bátran vállal másokkal együtt, immár a határ túloldalán.³⁰ A II. bécsi döntést követő határmódosítás következtében nem vállalta tovább a főszerkesztői munkát. Hűségeselelkipásztorként nem hagyta el temesvári gyülekezetét.

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület 1942. január 1-jével történő megszűntével Hivatalos Közlönyét is felszámolták. A lap ugyan nem szűnt meg, hanem Orth Imre biharpüspöki

---

²⁸ „A *Reformátusok Lapjának* hiányait magam látom a legjobban. A sokszor elképzelt kiválóbb lap kifejlesztésének legnagyobb akadálya a kicsiny terjedelem, amelynek egy – néha jelentős – részét már rendeltetésénél fogva is a hivatalos közlemények foglalják le. Hivatalos jellege különben is – mint minden sajtóorgánumot – nehézkessé teszi. De ha egy-egy régebbi évfolyamot átlapozunk, akkor látjuk az értékét – sokszor éppen hivatalos jellegénél fogva –, hogy idővel ez lesz egész egyházkerületünk, sőt egész egyházi életünk történetének leghívebb és legelőbb visszatükrözője”. Debreczeni István: *Egyházkerületünk problémái* IV. In. *Reformátusok Lapja*. 1938. május 1./13. 150.

²⁹ Orth Imre (Temesvár, 1908. december 14. – Nagyvárad, 1993. január 30.) református lelkipásztor. Tanulmányait a Kolozsvári Protestáns Teológiai Fakultáson végezte, ahol 1930-ban letette az első, 1931-ben a második lelkész-képesítő szakvizsgát. Jeles diákként két szemesztert a zürichi egyetemen töltött. Segédlelkész Resicán, majd Temesvárott. Rendes lelkész 1932-1938 között Végvároton, 1938-1979 Biharpüspökiben. Írásos, cikkek, publikációk sokaságát közölte az általa szerkesztett *Reformátusok Lapja* illetve *Bihari Reformátusok Lapjában*, valamint a *Református Jövő* című periodikában. Egyházi tisztségei, feladatai mellett elnöke volt az Országos Magyar Párt bihari tagozatának, a Bihar vármegye intézőbizottságnak, helyi vezetője volt az Országos Kereskedelmi Hitelszövetkezetnek és az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesületnek. In. *TtREL* I. 1.i.19. Orth Imre Törzskönyvi Lapja, *A Nagyvárad-Réti Református Egyházközség Halotti Anyakönyve*.

³⁰ Debreczeni István: *Búcsú*. In. *Reformátusok Lapja* 1940/26, 411-412.

lelkipásztor főszerkesztésében átment a Bihari Református Egyházmegye tulajdonába, miután az 1941. október 9-i egyházmegyei közgyűlésen döntöttek a lap átvételéről. A szerkesztőség nevében Orth Imre azt hangsúlyozta, hogy elsősorban egyházpolitikai szempontból tartja fontosnak, hogy megmaradjon a periodika, amely eddig és ezután is hű marad önmagához, szellemiségéhez.³¹ A periodika jogutódként, címében kiegészülve *Bihari Reformátusok Lapjára*, 1944 augusztusáig végezte misszióját a Bihari és Érmelléki Református Egyházmegyében.

Iratterjesztés a '30-as évek fordulóján

Az egyházi sajtó közvélemény-formáló szerepe egyre nyilvánvalóbbá kezdett válni minden felelősen gondolkodó számára. Megkezdődött egy kétségbeesett, de elkötelezett és öntudatos küzdelem, amely hadat üzent a külső és belső szorongató erőknek. Nemcsak az ideológiai és világnézeti konfrontációkban nőtt meg a leírtak „hang”-súlya, hanem egyre nyomatékosabbá vált evangéliumhordozó szerepe és feladata, amely, ha közérthetően,

---

³¹ „Lapunk továbbra is megmaradó hivatalos jellege biztosítéka annak, hogy nem tévedhet a csakazértis ellenzékieskedés terméketlen talajára, ugyanakkor azonban eddigi múltja fel fogja jogosítani arra, hogy miként a múltban tette, a jövőben is helyt adjon minden jóindulatú véleménynek, még akkor is, ha az a vélemény véletlenül sem fedi mindenben a hivatalosak álláspontját. Hiszem és vallom, hogy sok olyan dolog van az egyházban, amiről nem csak egyféleképpen gondolkozhatunk. Sőt, a lélek elnyomorodásához vezet, ha csak egyféleképpen gondolkodunk, mert az azt jelenti, hogy már nem is gondolkozunk. Márpedig egyházunk története elégségesen illusztrálja azt a tényt, hogy nem mindig az okosak és hivatalosak véleménye volt a helyes. Aminthogy nem mindig a legokosabb ember véleménye a legokosabb. Ezzel természetesen nem azt akartam mondani, hogy lapunkat az együgyűek bölcselkedései számára tartjuk fenn, csak azt, hogy az egyház érdekében valónak tartjuk, ha valaki tiszta lelkiismerettel, a földi tekintélyekkel szemben is meg meri mondani a véleményét. Akinek döntenie kell, hálás lehet, ha nem mindig csak egy embernek hallja (talán hízelgő) véleményét, hanem minél több szempontból látja megvilágítva a kérdést”. Szerkesztők: Lapunk sorsa. In. *Reformátusok Lapja*, 1941. december 20/35.

célirányos témákkal és korszerűen fogalmazott, akkor akár a legszélesebb társadalmi rétegeket is képes volt elérni.

A királyhágómelléki iratterjesztés megszervezésére vonatkozó, kezdeti próbálkozásokat markáns tervek, elképzelések követték. Két esztendővel a *Reformátusok Lapja* megindítása után, 1929-ben a közgyűlés utasította az elnökséget, hogy kezdje el az iratterjesztés célirányos megszervezését, mint a misszió egyik, tovább már nem odázható feladatát. Utasítást adott az espereseknek, hogy generális vizitációjuk során az egyházközségek, lelkipásztorok e tekintetben végzett munkáját következetesen ellenőrizzék. A kitűzött cél a hívek vallásos irodalommal való ellátása volt.³² Még ebben az esztendőben megalakították az *Iratterjesztési Bizottságot*. Az egyházkerületi hivatalos sajtó mellett, az iratterjesztés többszöri újjászervezés után, erőteljesen kezdett fellendülni. Ezzel széleskörű szellemi-lelki védvonalat építettek ki és nyitottak frontokat. Olyan missziós szolgálati feladat volt ez, amelylyel minél több embert kívántak megszólítani. Ez elvitathatatlanul egyházi és nemzeti *létkérdés* volt. Három esztendő sem telt el, és a bizottság kiadási programjába foglalta azon speciális kiadványok megjelentetését, amelyek sajátos helyzetben lévő hívők számára – kórházi vagy beteglátogatások során – lehetnek terjeszthetők.³³

Az évek során a váltakozó intenzitással jelentkező cenzúra mellett, az egyházi sajtónak állandó farkasszemet kellett néznie a világi sajtóval is, amely ideológiai tekintetben széles skálán mozgott. Adott fokon és ponton mindegyik konkurenciát jelentett, részben még az is, amely a keresztyén és nemzeti elveket felvállalta. Ez legalább nem tanúsított ellenséges magatartást. Ezzel szemben, a húszas évektől fokozatos intenzitással jelentkező baloldali, szocialista, kommunista és liberális elveket valló sajtótermékek nem kímélték az egyházi vallásos élet képviselőit, és az általuk vallott elveket. Az ideológiai háború mellett ott volt a gazdasági, pénzügyi válság, amellyel szemben szintén fel kellett

---

³² KREL – KRE Közgyűlési Jkv. 1929. május 29./26/6.

³³ KREL – KRE Közgyűlési Jkv. 1932. május 25-26/88.

venni a küzdelmet. Ezek inkább kívülről hatottak. Sokkal hangsúlyosabbak voltak a belső gátló tényezők, amelyek láthatatlan százfejú hidraként az egyes és közösségi lélek és szellem belső váraiban vetette meg lábaikat. Látni kell, hogy nemcsak az országrész mint fizikai területi valóság csonkoltatott meg, hanem benne az egyes ember és mint a nemzet tagja, a néplélek is. A megtört szárnyú madár sárba ragadó lelkét, szellemét kellett az egyházi sajtónak elkötelezetten szolgálva felemelkedésre készíteni. Kemény harc volt ez a lélekért, a szellemért, amely hitét, önbizalmát, önbecsülését és öntudatát olyan mértékben veszítette, hogy ma, kilencven esztendő után is érezni hatását.

Az 1930-as esztendő fordulójára, különösképpen annak első éveiben teljesen „felpörgött” a református sajtó és az iratterjesztés ügye. Jelentőségével, feladatával széles körben foglalkoztak mindazok, akik átlátták szerepét, küldetését az anyaszentegyház népének életében. Dr. Nagy Sándor, a Nagykárolyi Református Egyházmegye főgondnoka átfogó tanulmányban elemezte az 1930. szeptember 9–14. között, Marosvásárhelyen megszervezett Nagyhét nagygyűlésén ezt a kérdéskört.³⁴ Úgy gondolta, hogy a sajtónak apostoli rendeltetése és küldetése van, mivel a szuverén Isten várja tőle ezt a szolgálatot. A '30-as évek társadalmának kórképét elemezve és felvázolva, az emberek korhangulatát, lelkiületét és szellemiségét bemutatva kiáltott egy világító tűzoszlopszerepet betöltő református sajtó után. A sajtónak ugyanis elsősorban Isten szavának kell lennie és nem üzletnek vagy egyéb megnyilatkozásnak, a már korabeli szállóigévé lett mondásra emlékeztetett: „Ha Pál apostol ma élne, bizonyára újságíró lenne”.

Az iratmissziót *eszköznek és fegyvernek* gondolták Isten országa terjesztése ügyében.³⁵ A jobban szervezett, az eredményesebb és nagyobb kapacitással működtetett iratterjesztés ügyében az élni akaró kerületi vezetőség a hit adta bátor lépésre szánta el magát. Akkor ugyanis, amikor az egyházkerületet évek óta szolgáló

---

³⁴ Nagy Sándor: A református sajtó helyzete és feladatai. In. *Reformátusok Lapja*, 1930. szeptember 20/28, 473-480.

³⁵ Debreczeni István: Néhány szó az iratterjesztésről. In. *Reformátusok Lapja*, 1932. január 20/3.

Béres Károly magántulajdonában lévő nyomda tökehiány miatt a megszűnés határára sodródott, közös érdekből úgy döntöttek, hogy *Kálvin Nyomda Részvénytársaságot* hoznak létre. Mindössze négyszáz olyan egyháztagra lett volna szükség, akik bizonyos összegű tőkével hozzájárulnak a nyomda működőképes fenntartásához addig, amíg megerősödik. Az ügy felkarolóinak és szervezőinek fel sem merült a gondolatában, hogy még fél esztendő sem telik el, és az ügy zátonyra fut. Elsősorban a kicsinyhitűség, a gyávaság, a közöny és a reformátusok közötti szolidaritás hiánya miatt. Természetesen sokan a korabeli nehéz gazdasági viszonyokra, krízisre, pénztelenségre stb. hivatkoztak. Azoknak, akik erre panaszkodtak, Debreczeni adott markáns és csattanós választ.³⁶ Végül a konzekvenciát keserűen kellett levonni, ugyanis az az egyház, amely az országba egykor a hátán hozta be a nyomdagépeket (Szabó István budapesti esperes szavai szerint), az a Kálvin Nyomda Részvénytársaság kapcsán nem értette meg az idők szavát. Ha valami a református öntudat ébresztését, megerősítését és terjesztését szolgálta volna, illetve ezt a keresztyén kálvinista világlátást és etikai szemléletet, akkor ez éppen a nyomda lett volna.

Ennek a nagy formátumú ügynek a megghiúsulása a következőkben sem szegte kedvét az iratterjesztés szent ügyét képviselőeknek. Az egyházkerület folyamatosan teremtett jogi és gazdasági alapot a működéshez, sőt, álláspontja az volt, hogy „az iratterjesztésnek, mint igen nagy jelentőséggel bíró missziói munkának a végzése elsősorban az ő feladata és annak vállalásától már csak azért sem mentesítheti magát, mert csupán így tudja teljes

---

³⁶ „Éppen ilyen nehéz időben lehetséges, hiszen egyedül a viszonyok tették lehetővé, de ezek a viszonyok kényszerítettek rá bennünket, hogy saját anyagi és erkölcsi érdekeink védelmét keressük. A múltban is voltak nehéz idők, és magyar református egyházunk történetében éppen ezek a legdicőségesebbek és legtermékenyebbek. Ha csak kesergünk és tétlenkedünk, akkor sorsunk egyénileg az elcsüggedés, mindnyájunkra pedig az elpusztulás. Ha azonban élni akarunk, akkor – még áldozatok árán is – cselekednünk kell!” Debreczeni István: *Kálvin Könyvnyomda Részvénytársaság*. In: *Reformátusok Lapja* 1931. december 20./51. 534-536.

felelősséggel biztosítani, hogy annak szellemi irányításában, a kiadott és terjesztett könyvek megválasztásában a hitvallásos református keresztyén szempont, a kolportálásban pedig a szolgálat elve érvényesüljenek”.³⁷

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület közgyűlése hamarosan elrendelte az iratterjesztés teljes átszervezését. Az ügyosztály vezetésével a belmissziói titkárt bízták meg. Föléje, tulajdonképpen segítségként, egy másik bizottságot neveztek ki, amely Nagyváradon segíti felelősen az iratmissziót. Pályadíjas munkákat írtak ki, és megerősítették abbéli szándékukat, hogy a szórványt továbbra is ingyenesen látják el.³⁸ A novemberi közgyűlésre pedig egy három pontból álló iratterjesztési munkaprogramot³⁹ szavaztak meg, és nem az egyházkerület tulajdonában lévő, de református szellemiségű napilap létrehozására tett javaslatot fogadtak el. Nagyon is szükség volt erre az utóbbira, mivel a világi sajtó korszellemé távol állt minden vallásos szellemiségtől.

Református Jövő

Az egyházi média irányítói a legszélesebb társadalmi körök és rétegek megszólítását és elérését tűzték ki célul a tervszerűen felépített iratterjesztési koncepcióval és szervezett iratmisszióval. A felelősségteljes elkötelezettség, a szakmai hozzáértés és az aldozatoktól sem meghátráló tenni akarás mutatkozott meg a *Református Jövő* megszületésében.

Az 1932-ben indított lap a Kiss Bertalan⁴⁰ ifjúsági utazótitkár által szerkesztett, és 1932 novemberében megszűnt *Református If-*

---

³⁷ Kiss Bertalan: Iratterjesztésünk. In. *Reformátusok Lapja*. 1935. szeptember 20/27. 325-327.

³⁸ KREL - KRE Közgyűlési Jkv. 1935. május 27-28./63., 64.

³⁹ „(1) Traktátus füzetek kiadásának intenzív folytatása. (2) Az ún. Református Könyvbarátok Társaságának megalakítása, külön erre a célra kiadott művek minél szélesebb körben leendő propagálása céljából. (3) Gyermekek traktátus füzetek megindítása.” In. *KREL - KRE Közgyűlési Jkv.* 1935. november 19./186.

⁴⁰ Kiss Bertalan (Szamoskér, 1906.december 4.-Szatmár, 1980. február 17.) Teológiai tanulmányait illetve I, II lelkészképesítőjét Kolozsváron szerezte, segédlelkész volt Nagyvárad-Olasziban. Négy félévet töltött Bázelen,

júságból nőtt ki. Első számával 1933. január 1-jén jelent meg, mint a *Reformátusok Lapjának* ifjúsági melléklete. Az ezt megelőző adventi számban a rövidesen megjelenő Református Jövőt, a cikk írója „vendégnek”, sőt, „Isten követének” nevezte, amely a „református családok lapja akar lenni, amely összeköt ezer meg ezer családot majd”.⁴¹ A Református Jövő vallásos néplappá történő profilváltásának javaslata és határozata az 1933. május 22–23-i egyházkerületi közgyűlésen fogalmazódott meg.⁴² Ekkor még 3850 példányszámban jelent meg a néplap. A határozat értelmében 1934 januárjától megkezdhette tevékenységét.

A következő közgyűlésen már arról számolhattak be, hogy a lap példányszáma 8000-re növekedett. A megnövekedett számok miatt feltétlenül szükségessé vált a Református Jövő *Lapkiadóbizottság* létrehívása. A tekintetben is döntöttek, hogy a kéthetente, 16 oldalon megjelenő periodikát *családi lappá* alakítják át, amelyben több rovat is helyet kap.⁴³

---

rendes lelkész volt Szatmáron, 1932-36 között a KRE belmissziói titkára volt. Egyházmegyei tisztségei: Nagybányai egyházmegye aljegyzője, lelkészértekezlet aljegyzője, a Szatmári Köri lelkészértekezlet elnöke. Közben filozófiai doktorátust szerez a Debreceni Tisza István Egyetemen. Négy szemesztert végez a Kolozsvári Tudományegyetem magyar filozófia karán. Vallástanárként éveken keresztül működött Nagyváradon és Szatmáron. Több önálló munkája jelent meg, többek között az Ifjúkor lélektana, Nagyvárad 1934., A Vér és könny egyháza, Szatmár 1938., és Mit kell tudni a prédikációról? Nagyvárad 1938. A *Református Jövő* c. családi néplap szerkesztője, a *Református Könyvtár* c. könyvsorozat megindítója, kiadója, szerkesztője 1932-1937 között. TtREL -I.1.i. 2.; KREL - Nr. 36. - Törzskönyvi Adatlap

⁴¹ N.N.: *Református Jövő*, 1933. január 1./1.

⁴² „Tekintettel arra, hogy a ,lap olvasói átlag kétharmad részben a felnőttek közül valók, s hogy az ifjúsági munkán kívül más szükségletek is várnak kielégítésre, más irányú munkák propagálásra, egyházkerületünk közgyűlése elhatározza, hogy a Református Jövő alkalmas időben Néplappá alakíttassék át, úgy azonban, hogy abban az ifjúsági munka mindig megkapja a szükséges és arányos terét”. KREL - KRE Közgyűlési Jkv. 1933. május 22-23./83.

⁴³ KREL - KRE Közgyűlési Jkv. 1934. június 5-6./30/4., 37, 102.

A közgyűlés ezt követően bízta meg Sulyok Istvánt, hogy a lap érdekében tegye meg a szükséges lépéseket, mivel a lap pótolhatatlan úrt látszott betölteni az anyaszentegyház életében. Ezt a többszörös szükségét fogalmazta meg Debreczeni,⁴⁴ aki közel hét éven keresztül volt a lap főszerkesztője. Nemcsak szerkesztette és írt bele rendszeresen, de a lap menedzsmentjében is nagy szakmai rátermettségről tett bizonyosságot. Átalakította az előfizetői rendszert, az államsegélyekből fizették ki a lapszámok díját, apránként és fokozatosan növelve a példányszámot. Széles körű kapcsolatot épített ki és tartott fenn más partiumi és erdélyi, egyházi és nem egyházi kiadóvállalatokkal. A Béres Károllyal kötött szerződések alapján fokozatosan javította a lap minőségét. A fizetett hirdetések díját előre kérte. Megszervezte, hogy a szórvány számára is, ha késéssel ugyan, de eljussanak az újságok. Voltak a lap életében nehéz időszakok, de ezeket elsősorban külső körülmények – politikai, gazdasági válság – okozták. Természetesen a belsőket sem hallgathatjuk el, mivel ezek sokkal inkább gyengítettek, mint a külsők. A nagy siker mellett némely esetben lelkipásztori közöny vagy érdektelenség is megmutatkozott.⁴⁵ A későbbiek során nyilván a kritikai hang sem került el a lap háza tá-

---

⁴⁴ „Szükség van rá elsősorban egyházunk erősítése szempontjából. Mindenkinek régesrég be kellett már látnia, hogy erre a célra sem a templomi szószék, sem az egyház kormányzótestülete nem elegendő... Szükség van rá, az egyház tagjainak egyházi és világnézeti szempontból leendő irányítása végett. Hányszor tapasztaljuk, hogy a különböző áramlatok megtévesztik ősi, tiszta, puritán, kálvinista gondolkozásukból kiforgatják őket... Szükség van rá a hitélet mélyítése, erősítése és gazdagítása szempontjából... Szükség van iskoláink megerősítése, tanítóink anyagi helyzetének megszilárdítása végett. Egyházunk tagjai sok helyen a különböző politikai és társadalmi hatások, a közömbösség és gazdasági helyzet kísértései következtében tehernek érzik az iskolát, melyet szeretnének lerázni magukról... Szükség van a különböző belmissziói munkák támogatására, népszerűsítésére és híveink életében való meggyökereztetésére...” Debreczeni István: Református Jövő. In. *Reformátusok Lapja*, 1933. november 10/32. 401-403.

⁴⁵ „Az egyik lelkész úr visszahozta a neki küldött öt példányt azzal, hogy meg sem próbálkozik vele (a terjesztéssel), mert tudja, hogy úgysem kell a népnek.” Debreczeni István: Ifjúsági Lap. In. *Reformátusok Lapja*, 1933. február 1./4. 45-46.

ját. Bár az évek során folyamatos gazdasági fejlődést mutatott, szakmai szemmel nézve nívóját és eredetiségét kérdőjelezték meg többen is. Voltak, akik ebben a hanyatlás jeleit érzékelték, és mivel a sajtó az adott korban is nagyhatalom volt, a témával nem foglalkozni bűn lett volna.⁴⁶

A lap példányszáma fokozatosan növekedett. Az 1939–40-es esztendőkre elérte a kezdetben remélt 2500-as példányszám helyett a több mint 9000-ret. Ez az *új szószék*⁴⁷ nemcsak hálaadásra kötelezett, de reális önkritikára és még nagyobb álmokat álmodni merő tervekre. Így erősödött fel ismét az évek során többször is (szalma)lánggra lobbanó református *napilap* gondolata. A minél szélesebb közönséget elérő és annak igényes szellemi táplálékot nyújtó napilapért sokan kiáltottak.⁴⁸

1940 őszétől nagyon sok újság, lap és periodika hirtelen megszűnt. A tátongó úr közepette sürgették többen is, hogy most kell lépni, „mert rég óhajtott vágyunk, a református napi sajtó megvalósulásának az alkalma és lehetősége soha nem volt nagyobb...”⁴⁹ A régóta dédelgetett álom most sem valósult meg, és csak a Debrecenben megjelenő *Tiszántúli Független Újság* köszöntésére maradt lehetőség, ahol ez alatt a név alatt 1940. november 1-jével kezdődően létrejött egy református napilap. A közel 10 ezer példányszámot elérő királyhágómelléki *Református Jövő*, a református magyarság közösségi lapja az 1940. esztendőre elérte azt a lélektani határt, amely után tovább fejlődni már nem tudott, és a több irányból is nekifeszülő erőknek köszönhetően megindult a stagnálás, majd csendes felszámolódás útján. Végül pedig beolvadt a hasonló nevű és országos lefedettségű budapesti lap-

---

⁴⁶ Gavallér Lajos: A Református Jövő és mi. In. *Reformátusok Lapja*, 1938. május 1./13. 395-398.

⁴⁷ Debreczeni István: Új szószék. In. *Reformátusok Lapja*, 1940. február 1/4. 37-39.

⁴⁸ Szabó Lajos: Református napilapot! In. *Reformátusok Lapja*, 1940. február 20/6. 67-68.; Tóth Zsigmond: Református napilapot. In. *Reformátusok Lapja*, 1940. április 20/12. 141-142.

⁴⁹ Tóth Zsigmond: A református napilap kérdése. In. *Reformátusok Lapja*, 1940. október 1/28. 436-437.

ba. Külső egyházpolitikai szándék, belső lelki és gazdasági eróziók, közöny – és még ki tudja, mennyi minden játszott közre a lap megszűnésében. Mindez akkor, amikor az idő elérkezettnek tűnt, hogy Nagyváradon és vonzáskörzetében a református sajtó, mint az isteni hatalom képviselője valóban betöltse küldetését, hivatását, mert „arról beszélni sem volna szabad, hogy érdemes-e fenn tartani egy református lapot. Egy lapot, amelyik megvan s amelyik átvészelte a legnagyobb viharokat. Ha nem volna, akkor is elő kellene hívni, hiszen a református sajtó keresztyén és magyar volta egyik legbiztosabb ígérete magyarságunknak”.⁵⁰

Hiába volt minden próbálkozás. Az óra ütött, és az egyházkerületi közgyűlés meghozott döntésén már senki és semmi nem változtatható.⁵¹ Ekkor az Iratterjesztési Bizottság megtárgyalta Ravasz Lászlónak Sulyok Istvánhoz intézett levelét. A budapesti püspök azt ajánlotta, hogy a két *Református Jövő* egyesüljön. A döntés értelmében úgy határoztak, hogy a Református Jövő addig jelenik meg Nagyváradon, amíg az egyházkerület működik, a továbbiakra nézve pedig azt javasolták, hogy végleges döntést hozzon majd az a bizottság, amelyik „a hazatéréssel kapcsolatos ügyek intézésére alakított”. A következő, 1941. esztendőben a pénzügyi bizottság a jelentésében közölte, hogy szeptember 11-ével a *Református Jövő* családi néplapot beszüntette, és szeptember 15-e után a Budapesten megjelenő országos hetilappal egyesült.⁵²

A *Református Jövőből* nőtt ki az a konferenciaprogram-sorozat is, amely Sulyok püspök szavai szerint az intelligens ifjúságot célozta meg, s amelyet aztán minden esztendőben megszerveztek.

Népies egyházi irodalom

Ezt a címbeli megnevezést tulajdonképpen a harmincas évek közszájon forgó szóhasználatából kölcsönöztük. Olyan sorozatkiadványokat illettek ezzel a gyűjtőmegnevezéssel, amelybe első sorban szerényebb költségvetésű kiadványok kerültek. Ezek a

---

⁵⁰ Récsy Ádám: Református Jövő. In. *Reformátusok Lapja*, 1941. március 10-20/8-9. 57-58.

⁵¹ KREL – KRE Közgyűlési Jkv. 1940. november 13./65/b.

⁵² KREL – KRE Közgyűlési Jkv. 1941. december 10/36.

traktátusok, lapok, újságok a magasabb fordulatszámú sebességre váltó Királyhágómelléki Iratterjesztési Bizottság lelkiismeretes és felelősségteljes munkájáról vallanak, amelynek rendjén egyszerre vették célba a gyermekeket, ifjakat és a felnőtt korosztályokat.

A következőkben három ilyen sorozatkiadványról teszünk említést. Egyik a *Református Könyvtár*, másik a *Gyermekkönyvtár*, a harmadik *Családi tűzhely mellett* című kiadványsorozat. A nehéz gazdasági viszonyok között nem lehetett nem számolni az emberek, méginkább a családok pénztelenségével. Ám ez mégsem lehetett akadálya az iratmisszióknak, és ennek következményeképpen szerényebb árfekvésű, rövidebb kiadványokat jelentettek meg.

Az 1936-os esztendőben a belmissziói titkár, Debreczeni István temesvári lelkipásztorrá választását követően, az iratmissziót ismét átszervezték, és ettől kezdve a Gazdasági Ügyosztályhoz tartozott.

Gyermekkönyvtár

A gyermekeket megszólító vallásos irodalom gondolata már évek óta foglalkoztatta a téma iránt érzékeny Királyhágómelléket. Kiss Bertalan ifjúsági utazótitkár, a *Református Jövő* alapítója, felelős szerkesztője, kiadója és adminisztrációs ügyeinek intézője már 1933-ban külön rovatot biztosított a gyermekeknek. A *Gyermekvilág* rovat szerkesztője, Streleczy Sándor⁵³ klopódiai lelkész volt.

A *Református Jövőből* kinövő, önálló, részben a traktátus, részben az újság műfaját ötvöző kiadványsorozat az 1936. esztendő elejétől indul meg. A folyó év novemberében tartott köz-

---

⁵³ Streleczy Sándor (Ökörítő, 1887. január 20. – Resicabánya, 1953. szeptember 28.) teológiai tanulmányait és I és II lelkészképesítő vizsgáit Debrecenben szerezte, segéd és helyettes lelkész Nagyikindán, Derecskén, rendes lelkész Klopodián, Resicán. A Királyhágómelléki Református Egyházkerület *Református Jövő* c. néplapjának munkatársa, valamint a *Gyermekkönyvtár* c. sorozatnak szerkesztő-munkatársa. 1936-ban a végvári vasárnapi iskola Streleczy 25 éves lelkipásztori szolgálatának jubileuma alkalmából *Sándor bácsi virágoskertjéből* címmel verseskötetet adott ki. TtREL I. 1. i. 2. ; KREL – Nr. 43 – Törzskönyvi Adatlap

gyűlésen az iratterjesztési bizottság arról számol be, hogy a traktátus újság elérte a havi 4500 példányszámot. Ezekben a kiadványokban egyszerre jelenült meg a gyermekeknek szóló valóságos irodalom és a vasárnapi iskolai anyag. Megszólították benne a felekezeti és az állami iskolába járókat is. Az egyházkerület az iratterjesztési bizottsággal karöltve, teljes körű anyagi és erkölcsi támogatást biztosított a *Gyermekkönyvtár* működtetéséhez, hivatalos állami elismertetést azonban mégsem sikerült kieszközölni. Szervezői, ügyintézői számára azonban ez szent ügy volt. Tudták, hogy „a jövőben attól függ népünk értelmi színvonala és műveltsége, hogy a mai gyermek mennyire szereti meg az olvasást, és attól függ sok tekintetben lelkivilága, felnőttkorában való gondolkozása, hogy gyermekkorában mivel tápláljuk a lelkét”.⁵⁴

A *Gyermekkönyvtár* példányszámait az 1940-41-es esztendőkre 4500-5000-es szinten megtartotta. A II. bécsi döntést követően, a „hazatérés” rendjén az egyházkerületi felszámoló bizottság ennek a gyermekújságnak a további kiadását megszüntette.⁵⁵ Királyhágómellék Ó-Romániában maradt két déli egyházmegyéjében, Temesváron Debreczeni István és Streleczyk Sándor még két évfolyam erejéig meghosszabbította a *Gyermekkönyvtár* életét, majd azt követően ott is megszünt.⁵⁶

Református Könyvtár

Le kell szögeznünk az előbbivel való összefüggésben, hogy a kettő tekintetében nincs sorrend-kérdés. Ez a második nagy jelentőségű traktátussorozat a felnőtt korosztálynak szólt, és viszonylag színes és gazdag témakörrel sietett betölteni misszióját. A pénztelenség következtében némiképp csökkent a sorozat előfizetőinek száma. Emiatt az egyházkerületi közgyűlés úgy határozott, hogy egyrészt megvizsgálhatja az iratterjesztés körül kialakult visszasságokat, másrészt pedig felkéri Sulyok István püspököt,

---

⁵⁴ Debreczeni István: *Egyházkerületünk problémái*. i. m.

⁵⁵ KREL – KRE Közgyűlési Jkv. 1941. december 10/37.

⁵⁶ Visky István: *Adalékok a Királyhágómelléki Református Egyházkerület sajtótörténetéhez (1921–1940)*.

<http://epa.oszk.hu/00100/00181/00022/19.htm>

hogy létesítsen kapcsolatot az *Ifjú Erdéllyel*, és keressék meg az együttműködés lehetőségeit.⁵⁷ Debreczeni azt írta, hogy „Olcsó füzetkéket kell kiadni. Tagadhatatlan, hogy vannak egyes füzetek, amelyek tíz lejt, a szokásos árat egyáltalán nem érik meg, részint terjedelmük, részint tartalmuk miatt. De ettől függetlenül is kisebb és ennek következtében olcsóbb kiadványokat kell készíteni. Mert nem a tekintély a fontos, hogy jelentősebb füzetet adjunk ki, hanem hogy minél több testvérünkhöz eljuttassuk valamilyen alakban az Igét, az egyház üzenetét, és minél több léleknek adjunk táplálékot. Azonkívül vannak olyan témák, melyeknek megírása nem is igényel egy egész füzetet, és végül számolni kell azzal is, hogy több embernek van kevesebb pénze, és apránként sokkal könnyebben adják ki ugyanazt az összeget vagy még többet is, mint egyszerre. Tehát inkább gyakrabban több kisebb, pár leu árú füzetkét, vagy a ma meglévők mellett még ilyeneket is.”⁵⁸ Eddigi kutatásaink alapján, megközelítőleg 90 szám jelent meg ebből a kiadványsorozatból.

Családi tűzhely mellett

Ez utóbbinak a megismerése, felgöngyölítése még további kutatást igényel ahhoz, hogy pontosabb ismereteink legyenek felőle. Eddig mindössze annyit tudunk róla, amennyit a közgyűlési határozat említ, amelyben „felhívja az (iratterjesztési) albizottságot, hogy az gondoskodjék a 2-3 lejes »Családi tűzhely mellett« című kiadványsorozat folytatásáról”.⁵⁹

Istenes énekek

A Királyhágómelléki Református Egyházkerület Iratterjesztési Osztálya a parókiális könyvtár számára 1939 húsvétján egy *Istenes énekek – Vallásos versek gyűjteménye*-s kötetét jelentette meg.

---

⁵⁷ KREL – KRE Közgyűlési Jkv. 1939. november 23-24./67.

⁵⁸ Debreczeni István: *Egyházkerületünk problémái*. i. m.

⁵⁹ KREL – KRE Közgyűlési Jkv. 1936. november 25/72/a.

Rendeltetésének célját R. Berde Mária főszerkesztő⁶⁰ az Előljáró sorok végén így foglalta össze: „Szolgáljon vallásos összejövetelek, bibliakörök, ifjúsági értekezletek és minden olyan alkalmak céljára, ahol ketten-hárman vagy akár ezren is Krisztus nevében összegyülekeznek. Szolgáljon úgy, mint az öt kenyér és az öt hal; szolgáljon népünknek hasznára, vigaszára, mindenekfelett pedig szolgáljon Istennek dicsőségére.”

Igaz, hogy ez a kiadvány nem hasonlítható a korábban említett többi traktátus- vagy újságsorozathoz, ám a kiadásában megfogalmazódó szándék illetve a benne található több száz vers, a több mint 350 oldalon keresztül önmagáért beszél. Szerkesztői között találjuk R. Berde Mária írónt, Orth Győző⁶¹ belmissziói lelkészt és dr. Róth Jenő főgimnáziumi tanárt. Ez a kiadvány is ugyanazt a missziót szolgálta, amely a nem kőből és fából épült templomot akarta építeni, hanem miként a főszerkesztő írta: „Azt a templomot, melyben költők nyelvén tör magának utat ég felé az emberi szó, s amelyen egy nagy áldás lesz: száz és ezer példányban épülhet!... Ismeritek a missziók életéből a gépkocsira szerelt

---

⁶⁰ Berde Mária (Kackó, 1889. február 5. – Kolozsvár, 1949. február 20.). Író, újságíró, műfordító, tanár, szerkesztő, az Erdélyi Irodalmi Társaság és a Kemény Zsigmond Társaság tagja, számtalan kötet szerzője.

⁶¹ Orth Győző (Temesvár, 1912. augusztus 13. – Lynwood, USA, 1988. szeptember 5.) református lelképásztor, író, költő, szerkesztő. A református teológiát Kolozsváron végezte, majd peregrinus volt Bázelen. Segédlelkész volt Oravicán és Temesvárott. A Királyhágómelléki Református Egyházkerület belmissziói utazó-titkára 1936-tól. Szerkesztette a *Református Jövő* c. családi néplapot, a *Református Könyvtár* és a *Gyermekkönyvtár* c. sorozatokat. A II. világháború alatt hadifogságba került (Németország, Kanada, USA). Tevékeny lelképásztori és írói munkásságát az Egyesült Államokban is folytatta. Élharcosa volt a tengeren túli magyar reformátusság ügyének. Itt szerkesztette 1947-től az *Evangéliumi Világszolgálatot*, majd a *Kiáltó Szót* 1949-től. Megjelent írásai között találjuk az Ajtay Gáborral közösen írt a *Cselédmisszió* c. munkát, a Zwingli életéről szóló *Isten harsonáját*, melyet Nagyváradon, 1939-ben adtak ki. Berde Máriával és Róth Jenővel együtt szerkesztették és adták ki Nagyváradon, 1939-ben az *Istenes énekek* c. versesgyűjteményt. Nagyon sok publicisztikája mellett a *Húsvét tanúi*, Nagyvárad, 1939, a *Konfirmáció emlékkönyve*, Nagyvárad, 1940, és *A short form of the Heidelberg Catechism*. Fairport Harbour, 1967, USA.

imaházat; ezzel járja be a vándorpap távoli szórványokban élő híveinek tanyáit. Ti ezt a lélekkápolnákat még sokkal többfelé, még sokkal messzibbre elküldhetitek, mert egyszerre lehettek valamennyi testvéretek. Mindenki átléphet kapuján, hisz kulcs sem kell hozzá, s fedelét gyermekkéz is fölemelheti. Ünnepeken tömegekhez szólhat, de oltalomként feltornyosodhat magányosak, betegek, öregek feje fölé is, szólva mindenkinek hangján, minden lélekért, minden ünnepnek és munkanapnak különszínű áhítatáért...”

A Béres-nyomda

Végül, de egyáltalán nem utolsósorban az ún. Béres-nyomdát is meg kell említenünk. Béres Károly⁶² szerződést kötött a református egyházzal, hogy minden kiadványukat ő fogja kinyomtatni. A húszas években az általa használt fejlécen a következő megnevezés olvasható: a Királyhágómelléki Református Egyházkerület vallástani kézikönyveinek kiadója és főbizománya. Könyvnyomdája, illetve papírraktára és írószer-kereskedése Nagyváradon a Rákóczi út 14. szám alatt volt. Tragédiáját nyomtatványraktára okozta. Ebbe belebukott és 1932-ben csődöt jelentve tönkrement. Ezután testvérel, Béres Sándorral és id. Radványi Károllyal mindhárman kölcsönt vettek fel saját házukra, kifizették a hitelezőket, szerződést kötöttek egyforma részesedéssel, és 1933-ban megalakították a *Kálvin Könyvnyomdát*. Szerették volna az egyházat is bevonni, de az nem kívánt élni a lehetőséggel. Ők mégis elkötelezettek maradtak egyházuk iránt és minden nyomtatványukat, kiadványukat ők készítették, a megkötött szerződés szellemében. A nyomda érdekessége, hogy mindent kézi szedővel állítottak elő. Az anyagbeszerzést és a kereskedést Béres Károly szervezte, a tördelőmester és a pénztáros Béres Sándor, a nyomtató gépmester id. Radványi Károly volt. Béres Károlyt 1942-ben bebörtönözték és csak másfél év múlva szabadul-

---

⁶² Béres Károly (Nagyvárad 1882. február 17.–1954. március 18. Nagyvárad).
Az adatok forrása: ifj. Radványi Károly (Nagyvárad, 1925–2013. augusztus 1.), Béres Károly unokaöccse.

hatott. Erre azt követően került sor, hogy 1942-ben a több mint 15 váradi zsidó nyomdától megvonták a működési engedélyt. Szabadulása után azonban már nem tudott talpraállni. Szerény két-szobás lakásukból egy szobát kiadtak, hogy megélhetésüket tudják biztosítani. A két világháború közt egy ideig a váradi nyomdászok elnöke volt. Hosszú ideig az Olaszi Református Egyházközség presbitere volt, valamint a Sasok Turistaegyesületének vezetőségi tagja. 1954-ben halt meg Nagyváradon. Méltatlan lenne a Református Nyomdát elhallgatni, akkor, amikor az általa kiadott kiadványokról beszélünk. Ahhoz, hogy ezek a kiadványok megjelenhessenek egy saját érdekltségben lévő, és a magyar reformátusságot szolgáló nyomdára volt szükség.

Befejezés

Tanulmányokban a Királyhágómelléki Református Egyházkerület két világháború közötti hivatalosan szervezett és terjesztett sajtóját vizsgáltuk. A témával nem most foglalkozunk először, mivel korábban résztanulmány illetve egy-egy rövidebb összefoglalás már napvilágot látott. A témát teljesen e mostani formájában közöljük először.

IRODALOMJEGYZÉK

- [1] *Az Arad-Belvárosi Református Egyházközség Halotti Anyakönyve*
- [2] *A Máramarosszigeti Református Egyházközség Halotti Anyakönyve*
- [3] *A Nagyvárad-Réti Református Egyházközség Halotti Anyakönyve*
- [4] CSERNÁK Béla: Adatok a Királyhágómelléki (Nagyvárad) Református Egyházkerület történetéhez. In: *A D. Dr. Harsányi András Alapítvány kiadványai 11.* Debrecen, 2008. 140 p. ISSN: 1587-2424
- [5] CSERNÁK Béla: Életemből, In: *Itt viharzott feletünk...II. kötet,* Editiones Archivi Districtus Reformatorum Transtibiscani XV, Debrecen 2008. 272 p. ISBN: 978-9638209-19-1

- [6] *Egyházi- és Iskolai Szemle*, 1921–1926.
- [7] *Erdélyi Lexikon*. Szerkesztette dr. Osváth Kálmán, Nagyvárad, 1928.
- [8] HIGYED István: Szabolcska Mihály. In: *Bánsági Magyar Panteon*. Temesvár, 2009. 209 p. ISBN: 978-973-631-577
- [9] *KREL – Királyhágómelléki Református Egyházkerület Levéltára*
- [10] *KRE Közgyűlési Jkv. – Királyhágómelléki Református Egyházkerület Közgyűlési Jegyzőkönyvei*, 1920–1941.
- [11] MIKÓ Imre: *Huszonkét év, 1918–1940*. Studium kiadása, Budapest, 1941.
- [12] MOLNÁR János: *A Királyhágómelléki Református Egyházkerület története, 1920–1942*. Királyhágómelléki Református Egyházkerület, Nagyvárad, 1999
- [13] PÁLFI József: *Debreczeni István, aki megtanulta a melényt többször ki- és begombolni*. A D. Dr. Harsányi András Alapítvány kiadványai – 15. Debrecen, 2011.
- [14] *Református Híradó*, 1920–1940.
- [15] *Reformátusok Lapja*, 1927–1941.
- [16] *Református Jövő*, 1933–1941.
- [17] *Református Szemle*, 1930.
- [18] *TtREL – Tiszántúli Református Egyházkerület Levéltára*
- [19] VISKY István: *Adalékok a Királyhágómelléki Református Egyházkerület sajtótörténetéhez (1921–1940)*.
<http://epa.oszk.hu/00100/00181/00022/19.htm>

A Szcientológia „egyháza” vallásfenomenológiai és teológiai fogalmak szemszögéből

Szénási Szilárd

Abstract: The Church of Scientology is a dangerous cult that foists its dogma upon the gullible public. It oversees the practice of the for-profit religion created by science fiction writer L. Ron Hubbard. As a student of various sciences and a creative writer, Hubbard wrote a book called "Dianetics" to, essentially, start an unscientific experiment in human psychology based upon hypnosis, Freudian ideas, Buddhism, and other philosophies. A few years later, he founded the Church of Scientology after claiming to have discovered the soul. What followed became more and more ridiculous, as he produced everything from sacred recipes for baby formula to scriptures about alien overlords to massively expensive promises of supernatural abilities for dedicated followers. Hubbard in his books use the traditional words and termines of christian church and religion, just fill it whit a special meanings.

Keywords: Scientology, Religion, Church, Organization, Faith, God

Bevezetés: Ebben az írásban nem szeretnék részletekbe menő analízist folytatni *vallás, egyház, szervezet* fogalomkörben, mindössze pár jellemző vonását felvetni velük kapcsolatban, melyek alkalmasak általánosságban meghatározni e fogalmakat. Teszem ezt azért, mert a Szcientológia egyháza magáénak vallja mindhármát. Alapot szeretnék szolgáltatni az általában elfogadott meghatározások és a Szcientológia egyházában e kifejezések értelmezését illetően. Az-az általánosságban elfogadott tény, hogy a Szcientológia vallás, szervezeti formáját illetően pedig

egyház, még ha azt a szekták, vagy vallásos szervezetek közé is sorolják jó néhányan, mennyire felel meg az igazságnak?

„A történelemben helyét kereső egyházaknak azután szembe kell néznie azzal is, hogy mennyiben vehet részt a világ életében. Max Weber[1]” [2]

Azért tartom ezt fontosnak, mert bár negatív megítélés alá esik az egyház tevékenysége, valódi célja és működési formája, nem tekinthetünk el attól a tényről, hogy a kifejezés értelmezés szélesebb spektrumai alapján van rá esély, hogy megfeleljen ezen kritériumoknak. L. Ron Hubbard valós eredeti céljait nem hagyhatjuk figyelmen kívül, de az 1954-től számított egyházi létforma az eredetihez képest oly mértékben tudatos módon átfarmálódott, hogy nehezen lenne bizonyítható, hogy jelen körülmények között struktúrája nem felel meg e kritériumoknak.

Vallás

Miből induljunk ki, amikor a vallás fogalmát meg akarjuk határozni? Vannak-e egyáltalán általánosan felállítható normák, melyek alapján megállapítható egy gyakorlatról, hogy az vallási töltetű? Kiindulhatunk abból, hogy van egy gyújtópont, egy kiindulópont. Ez a „Hit”, amely valamilyen viszonyulási kötésben áll magával a „Hívó” emberrel és a másik pólussal, a „Transzcendenssel”, aki láthatatlan, egzakt vizsgálattal nem megfigyelhető. Ez mellett áll a két pólus viszonyából megvalósult tárgyasulás, melyben létrejön a hagyomány, ami minden vallásnál más.

A vallást egyedi, adott vallásra jellemző hitelvek, és az ahhoz párosuló vallásgyakorlat határozza meg. Meghatározható egy vallás tanrendszere, vagy éppen szimbolikája alapján. Lehetőség van ezt megtenni egy másik vallással való összehasonlításban. Történelmi események által bizonyítást szerezni, vagy az egyén szempontjából, az ő tapasztalataira építve. Egy azonban mindenképpen igaz, hogy a vallásnak van tárgya. Nem önmagáért létezik, létezésének célja, és iránya is van. „Célját önmagában birtokolja, és az ember számára kinyilatkoztatja saját hatalmát.” [3] Ő szabja meg a célt és irányt. Tehát ez alapvető fontosságú: Egy

természetfeletti erő vagy lény, energia, magasabb rendű másvilági hatalom. „Létezik egy magasrendű, fenséges ideál, amelyet őr-zünk vallásunk megalapítása óta, egy eszmény, amely történelmi fejlődésünk céljaként és vezető csillagként kell előttünk lebegnie.” [4] A keresztény válástudományban inkább „létezés alapja” vagy „végső rendeletetés” kifejezéseket használják, ha nem akarják a kissé antropomorf képzetekkel társuló „Isten” kifejezést alkalmazni. „Isten, a vallások megszemélyesített, természetfölötti léte-zője.” [5]

A vallás ismérve a köré a tapasztalat köré épül, hogy ez a felsőbb hatalom keresi a kapcsolatot az emberrel, vagy engedí, hogy az ember próbáljon kapcsolatot teremteni vele. Ebből a viszonyulásból alakul ki a vallás gyakorlata, mely rendelkezik egyszerűbben megfogalmazható aspektusokkal: Az első pólus a természetfelettibe vetett hit. Ez a hatalom befolyással bír az emberi, társadalmi, és természeti világra. Ez a hatóerő hozta létre a világot, és irányít jelent, jövőt. Irányíthatja egyének személyes sorsát.

Az ember vallási szertartások révén mutat tiszteletet, ad há-lát. Ehhez kapcsolódik nyelvezet, hely, eszközök, épületek, rituális és szakrális dolgok, az egyéni, a kollektív és a reprezentatív vallásgyakorlat, istenségek, próféták és nagy vallási tanítók evilági életének epizódjai, hívőkre vonatkozóan gyakran előírt erkölcsi szabályok. Rendszerint létezik a vallási funkcionáriusok egy speciális osztálya, akik a szent tárgyak, a szentírás és a szent helyek őrzőiként szolgálnak. Kinyilatkoztatások, hagyományokra hivatkozás, tantisztaság felügyelése, ez mind egy-egy aspektusa lehet a vallásnak. „A tökéletes vallásos cselekedet az engedelmisség”, [6] ami annyit jelent, hogy minden más külső megjelenése a vallás gyakorlatának csak akkor ér valamit, ha belső tartalma megfelel az imádott transzcendens kívánalmaival, és neki engedelmeskedve cselekszünk. Tehát röviden: az Isten megszólít, az ember válaszol, és engedelmes hittel szolgálja Őt (gyakorolja vallását).

Egyház

Miben különbözik az egyház a vallástól? A keresztyén egyház teljes mértékben, teljesíti az „Ekkaleo” [7], kihívottak közössége fogalomkörét. „Az elhívás tehát azért is biztos, mert nem egyes személyiségek élhetik át, akik élményükkel magukra maradnak, hanem az elhívás révén bekapcsolódnak annak az átélésébe, amit az egyház, mint közösség kapott.” [8] Ha a szó eredeti értelméből indulunk ki, akkor mindjárt láthatjuk, hogy olyan közösségről van szó, akik állandó kapcsolatot tartanak fent Istenükkel, akinek hívására, szavára egyesültek. Az egyház nem csupán azonos vallásúak intézményesített közössége, hanem létezik a látható egyházon kívül egy láthatatlan egyház is. Ez a láthatatlan egyház a lelkek spirituális közössége, melynek egyetlen feladata van. „Az egyház minden munkája, egész élete egy dologért: az Isten szolgálatáért van.” [9] Másmilyen egyház nem is létezhet, melynek ne ez képezné az alapját. A keresztyén egyház kialakulását, megalapítását Jézus nevéhez köthetjük, aki prófétai kijelentéseiben az Isten országának földi megnyilatkozása volt, amelynek ő az előkészítője, beteljesítője, irányítója (feje). Ő az, aki a Szentlélek segítségével összegyűjti és megtartja az egyháztagokat. Születése pünkösdi események köré összpontosul, és a Lélek összetartó erejének köszönheti fennmaradását.

Az egyház kifejezés tehát egyértelműen csak keresztyéni alapokon álló, történelmi és újkori kisegyházak, karizmatikus mozgalmak sajátja. Bár az izraelita „Kahal” [10] jelenthet valami hasonlót (népgyűlés, kultuszközösség), de inkább alkalmas megnevezés a közös hit és múlt által formált közösség, mint egyház. Bármennyire is cifráznánk, a szó szoros értelmében az egyház jóval túlmutat egy vallási mozgalmon. Ezt Isten alkotta, Jézus áldozata által épült meg. Az egyház fogalma tehát nem alkalmazható bármely vallásra, csak és kizárólag a Jézus áldozatában megváltott hívek közösségére. „Az egyház Isten népe lelki értelemben, és Krisztus teste valódi értelemben.” [11]

Szervezet

A szervezetek kevésbé idealizált működési formák, sokkal inkább dominál bennük a funkcionalitás, kommunikáció, szabályrendszer, racionalitás, mint a spirituális töltet. Azt a formát nevezzük szervezetnek, ami kifelé szabályozott és korlátozott, belülről pedig hierarchikus vagy horizontális rendszerben működik. Emberi egyesülés, amely egy megadott célkitűzés érdekében fenntartja, és biztosítja tagjai koordinációját, és kooperációját. Zárt társadalmi struktúrának tekinthetjük, melynél nem játszik szerepet, hogy közösségről vagy inkább csak társulásról van szó, mert az alap ugyan az. Van „egy” vezető, üzletvezető, elnök, egyesületi elöljáró, mindegy kinek nevezzük. Valaki, aki érvényt tud szerezni a szervezet érdekeinek. Egy szervezet csak akkor működőképes és prosperáló, ha tagjaitól megkapja a szükséges támogatás. További sorsa emberi faktoroktól függ. Bauman[12] szerint a szervezet „társadalmi kapcsolattal, kötélléssel összefogott egyének együttese.” [13] A szervezetek szervezetségük szintjei alapján lehetnek formálisak, és informálisak. Valamint működési elvük alapján funkcionális, diszfunkcionális és látens funkcionális struktúrába tömörülnek.

De a legfontosabb, hogy a szervezet csak és kizárólag a benne részt vevő személyek, egyének megélt, betöltött szerepe által létezik, amely interaktív, egymásra kölcsönhatással van. De csak addig létezik, míg ezek a funkciók aktívak. Egyszerűbben a szervezet akkor és azért létezik, mert emberek alkotják, ellenben az egyház az emberekért, de tőlük független valóságként is létezik.

Jellemző vonások a vallásban, egyházban

Vannak jellegzetes átfedések, melyek megtalálhatók, és jellemzően meghatározó feltételei mindkettőnek. Olyan aspektusok, amik behatárolják a gyakorlatukat és irányultságukat, valamint alkalmassá teszik a társadalomban betöltött szerepük szerinti besorolásra. Megfigyelhetőek ezeken keresztül a fejlődési irányok, célkitűzéseik, szerveződési alapelveik.

Vallás alapító

Van alapítója, aki egy történelmi személy. Itt nem a vallások „szent” embereiről lesz szó, hanem a vallások történelmi vallássá alakításában résztvevő személyekről. Mily módon határozták meg ezek a személyek a vallás alakulását? Az ilyen személyekből mindig több van, mint magából az egyházból, vallásból. Nem alapításról beszélünk velük kapcsolatban, mivel ez nem emberi elhatározás, hanem megalapításról, azaz az Istenélmény sugallatára elvégzett feladatról.

„...az alapítóknak ezek a transz perszonális, kollektív tudatlanjával kapcsolatos, igen magas lélektani energiapotenciájú élményei a személyiség módosulását, átrendeződését indítják be.” [14] Fő célkitűzésük, hogy az istenélmény realizálódjon, és ez nem csak a nagy vallásokra jellemző, hiszen még a legkisebb ilyen jellegű mozgalomnak is kell elegendő ilyen személye.

„Az alapító elsődlegesen a kinyilatkoztatás tanúja.” [15] Ő észleli a felé kiáramlott transzcendens üzenetet, hallás, látás, tudati, vagy hipnotikus állapotban, és erről bizonyosságot tesz. Ezek lehetnek teljesen új tanok, törvények, vagy már létező struktúrák megújítására való törekvések, reformok. Ugyanakkor csak közvetítőkről van szó, és nem hatalommar bíró személyekről. Új vallásra lehet példa Mohamed, bár a gyökerek és átfedések az Izraelita vallással megmaradtak. A reformra példa az izraelita vallásban Mózesnek a csipkebokorban nyert kinyilatkoztatása, és a Hóreb hegyén kapott kőtáblába vésett törvények, vagy Sankara, aki a már létező brahmanizmus elvi alapjait a buddhizmus és iszlám hatására alakította át hinduizmussá.

A teljesen új, a régi alapoktól elforduló Sziddhárta Gautama Buddha, aki teljesen szükségtelennek vélte az Isteneket valamint igazágtalannak a brahmanizmus kasztrendszerét, megalapította a buddhizmust. Jézus, aki nem vallásalapítási szándékkal töltötte küldetését a földön, nem igazán sorolható a tradicionális értelemben vett vallásalapítók közé. Inkább mint egy meglévő vallás újraértelmezését, valóban csak a gyökerekhez való visszatérést szorgalmazta, beteljesítve a megváltást. De az új vallásra bizo-

nyára jellemző Zarathusztra, aki ugyan régóta ismerte Ahura Mazdát, mint legfőbb lényt, de csak később vált számára isteni mivolta valósággá. Csak ezen a példán tudok L. Ron Hubbardhoz közelíteni, mint vallásalapítóhoz, hiszen tanai melyeket elmondása szerint transzban, kinyilatkoztatás által nyert, csak 6 évvel később formálódott át vallási tanná. Mindaddig csak filozofikus pszichoterápiaként működött. A különbség azonban az, hogy a kinyilatkoztatás után Zarathusztra csak Ahura Mazdát szolgálta, [16] addig a Szcintológiában a kinyilatkoztatott tan maradt a központban. „A dianetika az egyéni győzelem lehetőségét, a gonosz erőkön való felülemelkedés esélyét adja ...másrészt minden egyén univerzumán belül, az önmegjavítás magvalósításának esélyét...”[17]

Cél

A vallásban és egyházban egy célirányos folyamat megy végbe, amely által közelebb kerülhet az ember a transzcendenshez. Egy olyan komplex társadalmi jelenség, ahol ez a kapcsolatfelvétel, keresés, döntően és alapvetően megváltoztathatja az ember sorsát, ugyanakkor kifejezésre is juttatja a vele szembeni függőségét. Kifejezésre jutatja az ember azon szándékát is, hogy különböző módon a természetfölötti erőket maga is befolyásolni szeretné. Célja, hogy megismerje, tudást szerezzen róla, és ez által értelmet és célt találjon az életben. A vallásban és az egyházban a hittel párosuló vallásgyakorlatnak csak három funkcióját jegyez-ném meg, melyek bizony szempontból érvényesek lehetnek a vallásos szervezetekre is.

1. Értelmet adó cél: A vallás olyan valós célt ad az embernek, mely értelmessé formál olyan értelmetlenné tűnő tényeket, mint az emberi élet véges mivolta, fizikai korlátozottsága, vagy a szenvedés és halál.

2. Kollektívális integráció: A társadalmi és emberélet eszká-láló bonyolultságának előfeltételei mellet is működőképessé tesz csoportokat. Az egyén önidentitásában minden más korábbi működési formától eltérően sokkal inkább megköveteli az egyén

integrációs képességét. Ez az integráció segíti a világ bonyolult léteiben való eligazodást, azok áthidalását, és torkollik kollektív vallási tudatba.

3. Társadalom fenntartó és megtartó: A fennálló kaotikus viszonyok ellenére akár irracionális módon is elhordozva azt, olyan relációkat is támogatva, amelyek torzulhattak. A felettes „Én”-t alárendeli a felettes „Ő”-nek. (Feltéve, ha az a Transzcendens, nem pedig egy másik emberi lény)

4. Relativizáló, reformáló: Az előző ponthoz képest ugyanakkor magában hordoz egy feltételezett ideális lehetőséget, és arra törekszik. A realitás és az ideál közti feszültséget megpróbálja relativizáló és kritikus szerepből is nézni. Ezért a vallásos emberre jellemző egy megújító funkció.

Az ilyen funkcionális megközelítést azonban sokan ellenzik, de ez a fajta megközelítés jobban megmutatja egy valláson belül az egyén vallásos célját. Mivel nekünk egy elég funkcionális alapokra épülő egyházat a Szciantológiát kell vizsgálnunk, ez számomra jobb alapnak tűnt. Az ebben a rendszerben is kiderül, hogy az ember célja egy egyházon, Valláson belül a lelki béke, az üdvösség, és a társadalmi megbecsülés. Ha ezt a három célt vesszük alapul, akkor L. Ron Hubbard által felépített vallási rendszer bizonyos fokig választ tud adni az ember ilyen irányú törekvéseire.

„...a Szciantológia gyakorlásával nő az egyén szellemi tudatossága, úgy nő az a képessége is, hogy meghatározza az életre, a lélekre, az örökkévalóságra vonatkozó saját válaszait és megoldásait, s hogy ezeket teljes bizonyossággal ismerje.” [18]

Hitvallás

A Szciantológia egyházának hitvallása

- *Mi, akik az Egyházhhoz tartozunk, hisszük, hogy:*
- *Minden ember a fajtájára, a bőrszínére vagy a vallási hovatartozására való tekintet nélkül egyenlő jogokkal lett teremtve.*
- *Minden embernek elidegeníthetetlen joga van saját vallásos gyakorlataihoz és azok végzéséhez.*

- Minden embernek elidegeníthetetlen joga van saját életéhez.
- Minden embernek elidegeníthetetlen joga van saját józan eszéhez.
- Minden embernek elidegeníthetetlen joga van önmaga megvédéséhez.
- Minden embernek elidegeníthetetlen joga van létrehozni, kiválasztani, segíteni vagy támogatni saját szervezeteit, egyházait és kormányait.
- Minden embernek elidegeníthetetlen joga van szabadon gondolkodni, szabadon beszélni, szabadon leírni saját véleményét, valamint ellenezni mások véleményét, illetve írni vagy beszélni mások véleményéről;
- Minden embernek elidegeníthetetlen joga van fajtájának teremtéséhez;
- Az emberi lélek az ember jogaival rendelkezik; [19]

A hitvallás szó ismételten csak a keresztyén vallásoknál található meg. Más vallások inkább törvényeket, tanításokat, kinyilatkoztatásokat, szabályokat alkalmaznak, melyben írásba foglalják, és intenzív megfogalmazást nyernek vallásuk hitigazságai. A keresztyén egyházban a hitvallás (görög: symbolum, latin confessio v. credo szóból) a II. századtól ismert fogalom, ugyan írásos összefoglalást csak az V. századból találunk. Nem teljesen azonos a dogmával, ez sokkal személyesebb megnyilvánulása az embernek.

Manapság a közhasználatba már erősen transzformálódott a fogalom, és van egy profán, az ember belső meggyőződésének, értékrendszerének kifejezésére használt formálja. L. Ron Hubbard ezzel tévesztette össze a hitvallását, amely egyáltalán nem a transzcendenssel kapcsolatos hittétel megfogalmazása, hanem erkölcsi, etikai útmutatás. Ezek szószerinti idézetével kezdtem a dolgozatot. Olvasva azonban inkább tűnik „Lex naturalisnak” [20], mint igazi hitvallásnak. Olyan ideologikus megközelítése az emberi létnek, melyben a hitnek, nem csak az emberi akaratnak, az „animal rationale” [21] - nak van szerepe. Ilyen aspektusból sem lehet tehát a Szcientológia egyházának Hitvallásait a szó szoros értelmében hitvallásnak tekinteni.

Dogma

A Dogma alapvetően nem csak vallási fogalom. Elsőrendű értelme ugyan Istennel kapcsolatos teológiai igazságok rendszerített összefoglalása, de megtaláljuk a világi szférában, politikai és bölcséleti tudományban is. Vallási szempontból a „dognitio revelata, tehát e tudomány tárgya sohasem az ember „...hanem az Isten és az ő kijelentett ismerete.” [22] A dogma, vélemény a szó eredeti értelmében, meggyőződés Isten voltáról. Ez az Isten kijelentette magát és igazságokat közölt magáról. Bár az őskereszténység óta inkább a zsinati döntéseket, hittételeket tartják dogmának. Sajnos az egyháztörténelem során elvesztette igazi funkcióját és dogmatizmussá torzult, ami ellentétes a valódi tartalommal. Inkább nevezhetnénk kritikátlan, merev ragaszkodásnak a tanok megkérdőjelezhetetlen mivoltához. Mit mond a Szcientológia?

„Mindenesetre a Szcientológia egy dogmák nélküli vallás. Nincs semmi a Szcientológiában, amit elvárnak, hogy hit alapján vagy önhatalmú tekintélyként elfogadjanak. A Szcientológia célja a tudás, hogy elérjük a teljes bizonyosságot a saját szellemi létünkkel és a Legfelsőbb Lénnel kapcsolatosan. Míg jelentős tekintélyek kijelentették, hogy a Szcientológia összefér a világ főbb vallásainak hagyományaival, az egyik tényező, mely a Szcientológiát egyedivé teszi, az a vallásos gyakorlata, ami által ez a szellemi bizonyosság elérhető.” [23]¹

Lehet, hogy dogma nélküli vallás, de dogmatizmusa kétségen felül áll. Nem csak, hogy L. Ron Hubbard által megfogalmazott Axiómák, de egyetlen egy könyve sem megkérdőjelezhető, kutatható. L. Ron Hubbard ugyan szívesen utal mások elért eredményire, Dianetika könyvét is Will Durantnak [24] ajánlja, de az általa megfogalmazott tanok tabuk. „A dogmatizmus tehát kritikátlan gondolkodás, amely a tekintélyelv alapján ellenőrizhetetlen állításokra, támaszkodik.” [25] A dogmatizmussal nem vádo-

---

¹ Szcientológia - Egy mai Vallás Elmélete és Gyakorlata, p.12.

lom, csupán tényszerűen megállapítom a Szcientológia vallási gyakorlatát.

Egy vallást mindenképpen meghatároz a vallás tárgya, a megszemélyesített természetfölötti létező. Ehhez fűződő viszonya, imaginációja, vallási rendszere, melyek köré építi. Most nem kell csupán a hagyományos istenképre, a megszemélyesíthető létformára gondolni, lehet az animisták, panteisták, vagy teozófikus vallások megfoghatatlan transzcendentális vetülete is. Ha egy új vallás bemutatása a cél, mindenképpen alapot kell készíteni az összevetéshez, hogy tényleg új az a vallás, tényleg új a legfelsőbb lény megközelítése, vagy csak ügyes szinkretizmus. A szcientológia büszkén dicsekszik vallásként istenével, ezért nézzük meg, honnan ered.

A Szcientológia „legfelsőbb lénynek” nevezi az istent és abból a tényből indul, ki, hogy istenképük inkább a nyugati vallások mintáját követi, mivel a mindenség csúcán helyezkedik el. L. Ron Hubbard szerint a legfelsőbb lénybe vetett hitünk egyesít és tesz emberré bennünket. „A mélyen lezüllötteket és a kihalófélben lévőket kivéve a világtörténelem egyetlen kultúrája sem mulasztotta el megerősíteni a Legfelsőbb Lény létezését. Az empirikus megfigyelés szerint az emberek a Legfelsőbb Lénybe vetett erős és kitartó hitük nélkül kevésbé képesek, etikusak és értékesek önmaguk és a társadalom számára.

...pusztán a megfigyelésre hagyatkozva: a megingathatatlan hit nélküli ember inkább tárgy, mint ember.” [26]

A szcientológia abban különbözteti meg magát a kijelentő, ható, kapcsolattartó, antropomorf istenképeket valló egyházaktól, hogy nem is próbálkozik fogalmak közé szorítani, pontos leírást adni Isten pontos természetéről. Rábízza híveire, hogy személyes vallásgyakorlaton keresztül, személyes következtetésre jusson a legfelsőbb lényvel kapcsolatban. Egyedül a nyolcadik Dinamikában, mely a legmagasabb Dinamika, foglalja össze L. Ron Hubbard az Istenképét. Ez maga az egzisztencia, a végtelen, mivel a 8 elfordítva a végtelen jele.

A Szcientológia a Nyolcadik Dinamika formájában egy teljesen absztrakt fogalmat tár elénk a Legfelsőbb Lényről. A

Szcientológusok arra törekszenek, hogy tudatosságukat és megértésüket kiterjesztve a létezés összes dimenzióját megértsék azzal a céllal, hogy segítsék a Legfelsőbb Lény, illetve a Végtelen túlélését, és részei legyenek annak. A Szcientológusok tisztelik az életet, és elismerik, hogy Isten a létezés végső alapja. Ez az elismerés azonban nem von maga után olyan konkrét viselkedésformákat, melyek akár csak megközelítik azokat a cselekedeteket, amelyeket a hagyományos keresztyén egyházakban „istentiszteletnek” tartanak. A Szcientológia olyan mozgalom, mely különböző vallási háttérrel rendelkező embereket ölel fel; mely a teremtésnek, az élet értelmének és a megváltásnak új fogalmait hangsúlyozza, s tanításai több nagy vallási hagyományból és átfogó tudományos irányzatokból is merítenek. Ezért teljesen helyénvaló, hogy a Szcientológia elméletei absztrakt és egyetemes szavakkal fejezhető ki, a vallási életről alkotott fogalma pedig megkönnyíti ezeket a célokat. Az általános állásfoglalás a következőképpen fejezhető ki: „A Szcientológiában a kommunikáció útján fejezzük ki vallásos áhítatunkat. Az fejezi ki áhítatát hatékonyan, aki önmagát képesnek tartja arra, hogy elérjen olyan távolságra, ahol kommunikálhat a Legfelsőbb Lénnel” [27]

Ha pontosan akarunk fogalmazni, akkor van egy isten, ami nincs, aki a világ és a mindenség ura, de nem alkotója, fenntartója, irányítója. Egy isten, aki nem cselekszik, és nem kommunikál az emberekkel, mert azt sehol nem írják, hogy az emberi megszólításra válaszolna. Nincsenek elvárásai, és cserébe nem is ad semmit. A vallás gyakorlata csupán formalitás. A továbbiakban, ha majd megismerkedünk az OT III szintű „Tűzfal” tanítással, kiderül, L. Ron Hubbard magát a vallást sem ismeri el, hisz az csak egy korábbi rögzült rossz emlék. Hogy Jézust nem ismerik el még gurunak sem, az egy vallási sajátosság, de az istenkép, ami semmiképpen nem rajzolódik ki, és ami a Dianetika, az eredeti tudomány születésekor még nem is létezett, csupán L. Ron Hubbard agyszüleménye. Kitalált egy istenképet, aminek az a lényege, hogy találd ki te a saját istenképedet, és az a jó, mert belülről jön, neked így jelentette ki magát. Adott egy kis színezetet egy-két ismert vallásból, és rábízta a hívekre annak tiszteletét. Benne

van a mindent uraló Jahwe, a reinkarnációt, állandó körforgást felügyelő Brahman, az emberi szavakkal leírhatatlan buddhiztikus megvilágosodás, a megkérdőjelezhetetlen autoritással bíró Allah, és mindenütt mindenki jelenlévő energia, lélekfoszlányok az animizmusból. Mindenki kedvére csemegézhet.

„A Szciantológia alapvető tétele szerint az ember halhatatlan szellem, aki számos életet végigélt, és akiben megvan a végtelen túlélés képessége.” [28]

A valódi „isten”, aki kijelentette magát, aki kommunikál az emberrel, aki vezeti őket, aki eszközt és kétségen felülálló módszert adott a kezükbe, hogy tisztábbá tegyék lelküket, és jobbá a világot, aki évmilliárdokkal ezelőtt is már létezett, többször újjászületett, és kezében tartja a jövőjét, az maga LAFAYETTE RON HUBBARD.

Hit

A hit egyfajta vélekedés. Aki azt mondja, hiszek valamiben, az elfogadja annak tényét, hogy a valami létezik. Ezért a hit bizalom is az felé a valami felé, amiben hiszek. Tehát ha a hit „Isten” felé irányul, akkor feltételezi őt, engedelmeskedik istennek, mivel az kinyilatkoztatta magát neki, és megbízik benne. Az ember önmagának hitet nem adhat, csak elfogadhat. „Az ilyen isteni cselekedetnek a kijelentés objektív tényeihez kell járulnia, hogy az szubjektumunk tulajdona, miénk legyen, vagyis hihessünk.” [29] A hit mindig adomány, sőt, még Isten leghalványabb megsejtése sem rejtőzhet az emberben. A keresztyén felfogás szerint a hit kulcs az üdvösséghez, az istennek az időben megvalósuló szándékára az embernek hittel kell válaszolnia. „A hit és a hitetlenség nem vak, önkényes döntés, hanem megértésből fakadóan kimondott Igen vagy Nem.” [30]

Hit által igazul meg, ami nem nekünk kijáró dolog, hanem Isten kegyelmének ajándéka. A hit nem emberi elhatározás, nem az ember tette, érzése vagy akarata, hanem kezdettől fogva a felső hatalom elhívása. „Isten kiválasztotta a hívőt, s részesítette a donum fideiből[31].”[32]

Nézzük hát meg, van-e ilyen felsőbb hatalom által ajándékozott és elfogadott hit a szcientológiában, és részét képezi-e az üdvösségnek. Ha elfogadjuk, hogy van hitvallása az egyháznak és istenképzettel is rendelkezik, fel kell tételeznünk azt is, hogy van hit. A kérdés csak az, honnan ered és mi az iránya. Sajnos minden biztató jel ellenére a hitről, mint olyanról semmilyen formában a szcientológia nem beszél. Vallásgyakorlat, hitélettel kapcsolatos szavak, hívek, előfordulnak, hit azon értelmében viszont, ahogy előbb vázoltam, nem. A hitet inkább felváltja valami felismerés, elfogadás, megadás. „A Szcientológus, már mikor nagyon megszire jutna, kezdi felfogni az univerzum természetét. Felismeri, hogy ez az egész nem csak úgy spontán módon, egy tudományos tételből pattant ki, s ráébred arra is, hogy valahol lennie kell egy alkotónak is, aki mindezt létrehozta. És csodás módon felismeri ebben saját szerepét. L. Ron Hubbard” [33]

Az istentiszteleteken tehát nem imádkoznak, nem vallják meg hitüket. A hitnek az a formája, hogy elhiszem, hogy valami létezik, hogy a technológia működik, hogy képes vagyok rá, nem az, amit egy vallás megkövetel. A hit kifejeződési formái mind hiányoznak, inkább megvallanak, vallanak, mint hisznek. Az istentisztelet itt tényleg csak tisztelete egy felsőbb hatalomnak, mely elfogadása racionális döntés, és az ember részéről történik. Mint ahogy már említettem, a személy egyéni megtapasztalásán. Egy szcientológust nem az Isten szólít meg, hív el, és ajándékozik meg hittel, hanem fordítva, emberi döntés az.

Üdvösség

A Szcientológia egyházának lelki üdvösséghez vezető útja eltér a keresztyén vallás tanításától és az általa mutatott úttól. Ezt az eltérést részben L. Ron Hubbard azon tudományos felfedezése adja, hogy a thetán (későbbiekben szó esik róla) halhatatlan, és elkülönül a szellemtől és a fizikai testtől. Ez a szcientológiában bár újdonságnak hathat, de a keleti vallási gondolkodás hagyományaiiban évszázados tantétel, beleértve ezek üdvösségelméletét is.

A Keresztyén vallásban a lélek csak egyszer él át teljes földi életet, s a halállal a lélek, mint várományosa az örökéletnek, a lelki test Isten elé kerül, majd ítélethozatal után az Isten országba vagy a pokolba jut. A buddhistákhoz és hindukhoz hasonlóan, a szcientológusok úgy hiszik, hogy a thetán több testet is felölt a fizikai univerzummal, és az mindaddig ismétlődik, míg meg nem szabadul minden engrammtól. A hinduizmus ez így mondja: a lét minden egyes formájában a Dharmásk múlandó változékonysága, a lét kényszerű örök körforgása az oka annak, hogy a földi élet szakadatlan szenvedések helye, és csak a megvilágosodás állapotának elérésével van lehetőség kiszállni. A szcientológiában a megvilágosodott a „Clear” (tisza, bővebben később), a folyamat a megtisztulásra az „Auditás” (processing, bár ezt a megnevezési formát nem fogom használni). „Clearré tenni annyit jelent, hogy valamely személy vagy egy társadalom életéből eltávolítjuk a fizikai fájdalmakat és a fájdalmas emóciók lenyomatát.” [34]

Továbbá a Szcientológusok azt tartják, hogy a thetán a kezdetektől fogva jó, csak beszenyeződött, s így az ember, aki magában hordozza szintén jó. „Mindazzal együtt, amit tudunk, világos, hogy a megszabadult emberi lélek, a legnagyobb erő, amink van.” [35]

A keresztény világszemlélet szerint az ember kötelessége, hogy megőrizze magát a gonosz oldaltól. A Szcientológia utal a zsidó hitgyakorlatra, mint párhuzamra, hogy a Tóra szigorú előírásainak szószerinti betartása üdvös egy zsidónak. A szcientológiában is a betartott, és konzekvensen követett technológia által már itt a földön üdvösséget szerezhet magának az ember. Tehát az üdvösséget a Szcientológia vallásában a szellemi tudatosság növelésén keresztül érheti el az ember önerőből. Ezt nevezzük önmegváltásnak. A thetán teljes üdvözülése, amelyet a szcientológiában „teljes szabadságnak” hívnak, a szcientológia vallási szolgáltatásainak igénybevételével, hit és Isten nélkül elérhető.

Ahogy a Szcientológia gyakorlásával nő az egyén szellemi képessége, kapacitása, úgy nő az öntudata is, hogy meghatározza az életére, a lelkére, az örökkévalóságra vonatkozó saját válaszait és megoldásait, s hogy ezeket teljes mértékben birtokolja is. Vé-

gezetül az egyén felismeri, hogy ő egy a testtől független lélek, (az OT II szinten már képes testen kívüli élményre) s hogy sértetlen emlékezettel és identitással képes örökké élni.

Örökélet

Ezzel kapcsolatban a keresztyén állásfoglalást ismerjük. Feltétele a Krisztusi váltság elfogadása, a feltétlen hit, és a bűnbánat. A hinduizmusnál és buddhizmusnál az örök élet nem cél, éppen hogy ellenkezőleg, az örök újjászületést akarják elkerülni, eljutni az örök „nem létbe”. A szcientológiába a kettő fúzióját alkalmazzák. A halhatatlan szellemi lény, ami az emberekben van, ha úgy vesszük fogságban, az ő teljes képességének és adottságainak rehabilitációját jelent az örök élet. Addig születik újjá az ember, míg vissza nem nyeri a Thetán teljes tisztaságát, de ezután nem a Nirvánába torkollik, hanem elfoglalja helyét a teljes idő, tér, energia, és anyag fölött. Az OT (Operation Thetan) szinteken a szcientológusok már szellemi lényük teljes halhatatlanságán dolgoznak. A Thetánnal az örökkévalóság viszonyában fejtik ki munkájukat.

A szcientológia szemben azokkal, akik azt tanítják, hogy az ember nem tehet üdvösségéért, és hogy a földön töltött mintegy 70-80 év mindaz, amire az ember várhat, azt mondja, lehetőséget tud kínálni olyan célok elérésére, amelyek magasabbak, mint a halandó ember elképzelné. Az OT állapot létezik, és az emberek elérik azt, ez biztos, csak pénz és idő kérdése. A szcientológiában ezt is fokozatosan érik el. Az élet eddig meg nem tapasztalt és öröktől bennünk szunnyadó erői az OT szinteken válnak teljesen kihasználhatóvá. Ezek a csodák nem utolsó sorban a halhatatlanság megismerését, valamint a születés és a halál ciklusától való megszabadulást jelentik. Az út létezik, L. Ron Hubbard által világosan ki van jelölve.

„Az ember feladata csupán az, hogy a lábát a létra első fokára helyezze, és Clearré emelkedjék, majd utána felfelé haladjon az Operatív Thetán szintjéig. Az Auditálás lehetővé teszi, hogy az egyén áthidalja a homo sapiens drogokkal, fájdalommal, problé-

mákkal, zűrzavarral és félelmekkel zsúfolt állapota és a szellemi lény magasabb állapota és szabadsága közötti távolságot. Ezek az állapotok csak az Auditáláson keresztül érhetők el. Azonban léteznek, elérhetőek, és teljes mértékben visszaállítják egy lény eredeti képességeit.” [36] -írja L. Ron Hubbard

Az egyház nem mást ígér, mint, hogy a hívei a vallás gyakorlásával (értsd szó szerint), a tanok elsajátításával, olyan tudatossági szintre fejlődnek, a mely a végső valóság megtapasztalásához vezet. „ A létnek három állapota van. Ez a három állapot alkotja az életet. Ezek az állapotok: Lenni, Tenni, Birtokolni.” [37]

Az egyház vallásgyakorlata

„Míg a megváltás célja – amit a Szciantológiában teljes szabadságnak mondunk – minden vallásnál közös, a Szciantológia egy pontos és gyakorlati utat kínál az emberiségnek, hogy ezt mindenki elérje a megvilágosodáson keresztül.” [38]

Vallásgyakorlatról beszélünk, mivel az egyháznak van egy jellegzetesen egyházi felépítése, szervezeti formája. Gyülekezetek, az itt végzett önkéntes lelkészi szolgálat, és a szolgálaton belül a hagyományos egyházi keretből átemelt szakrális tevékenységek.

A Szciantológia lelkészei számos olyan dolgot végeznek, mint a lelkipásztorok, más vallások papjai által levezetett szertartások. Vasárnaponként az egyház Káplánja vagy egy másik lelkész tart meg egy olyan szertartást az egyház tagjai számára, ami nem istentisztelet, de amely a nem tagok számára is nyitott. Ezen a szertartáson a lelkész egy-egy olyan témáról beszél, amely egy fontos Szciantológia elvhez vagy gyakorlathoz kapcsolódik, és azt fejtegeti, hogy miképpen lehet azt a mindennapi életben alkalmazni.

Ahhoz a tényhez nem fér kétség, hogy istentiszteletet nem tartanak, hisz nincs istenképük. „A szciantológia valójában egy vallássá átalakított pszichotechnika, amelynek nincsen szüksége sem hitre, sem hitvallásra. Valójában egy alkalmazott vallási filozófia ez, hisz nincs miben hinni, csak tenni kell valamit. Az érte-

lem által önbizalomra teszünk szert, s így „szuper-emberekké” válunk. Azonban különös módon a rejtett képességek kifejtéséről szólva értelmüktől megfosztott keresztény fogalmakkal találkozunk, mint *egyház*, „*egyházi hierarchia*”, „*káplán*” vagy „*hívő*”. Emellett megvannak a maguk szertartásai is, amelyek külsőségeikben, a szolgálattevők öltözékét tekintve megtévesztően hatnak, hisz keresztény elemekből állnak össze.” [39]

A Szciantológia gyülekezete az esküvőket és az újszülöttek névadóját (ami hasonlít a keresztény *egyházak* keresztelőjére) saját formális szertartásaikkal ünneplik, s elhunyt társaikról temetési szertartással emlékeznek meg. Ezek a szolgáltatások a szciantológia L. Ron Hubbard által írt írásos anyagaiból merítenek, hogy a szertartásban résztvevők hitének, vagy inkább ismereteit konkrét témakör szemszögéből közvetítsék ezen kiemelkedő események összefüggéseit. Noha bármely felszentelt Szciantológia lelkész jogosult szertartások levezetésére, leggyakrabban a Káplán vezeti ezeket. A szertartások, amelyek a vallás tanításaihoz híven a szellemhez szólnak, különlegessé teszik ezeket az alkalmakat.

A keresztység inkább névadó és azt erősíti meg, hogy a gyermek nem megszületett, hanem újjászületet. Egy halhatatlan szellemi lény, maga a temetés pedig ennek ellentéte. Nem örökre búcsúzik, csak elindul, hogy újra visszatérhessen. Ezért lendült túl az *egyház* 1986-ban L. Ron Hubbard halálán is olyan gyorsan.

Az esküvői szertartás tartalmazza úgy az *egyházi*, mint az állam által megkövetelt formai és jogi elemeket is, ugyanakkor, a gyűrűcserénél, az ARC-háromszögre tesznek esküt, melyre a Káplán kéri fel őket: „Szeretném látni, hogy megállapodást kötök egymással, hogy soha nem hunytok szemet egy törött háromszög felett. A kommunikáción keresztül gyógyítsatok meg minden vizályt szerelmetek realitásával.” [40]

A szciantológia lelkészeinek fő feladata, hogy mindenáron betartassák az etikai előírásokat, hogy Auditálás (E-meter-es gyóntatással) enyhítsék a szenvedést, hogy támaszt és iránymutatást nyújtsanak a rászorulóknak, a bajbajutottaknak-függetlenül attól, hogy a gyülekezethez tartoznak-e, vagy pusztán a tágabb közösség segítségre szoruló tagjai-, szem előtt tartva, hogy az

egyedüli megoldás minden problémájukra a szcientológia lesz. A szcientológia lelkészei gyakorlatilag hagyományosan abban látják küldetésüket, hogy enyhítsék a világi szenvedést, segítsenek, ahol arra szükség van és, hogy helyreállítsák az emberek méltóságát életük sarkalatos pontjain. Továbbá, hogy fenntartsák annak lát-szatát, hogy itt hiteles lelkigondozói szolgálat folyik.

Az emberek nehezen szabadulnak a régi képektől, beideg-ződésektől, és látva, hogy ez valami új, de a régi bevált dolgok is működnek, megnyugtató. L. Ron Hubbard ezért volt mesteri. Mesteri szinkretizmusát adta a Buddhizmusnak, (isteni potenci-ál), a Hinduizmusnak (hit a reinkarnációban), a Teisztikus vallá-soknak (a legfelsőbb létforma), a kínai vallásoknak (pragmatiz-mus), a Kersztységnek (üdvösség, örökélet, szimbólumok), gnosztikusoknak, misztikusoknak (önmegváltás), New Agenek (a teljes megismerés útja), filozófiának (Platón, Szókratész- idézi őket a Dianetikában), pszichológiának (Freud, Jung), és a tudom-ánynak (Einstein).

„A Szcientológia a létezés összes szintjét átjárja. Támogatja és biztosítja az utat a családi élet és a rokoni kapcsolatok javításá-hoz, a jó egészséghez, a felvirágzáshoz és elsődlegesen a szellemi bizonyosság és a szellemi képességek növeléséhez, a Legfelsőbb Lény megismeréséhez és a szellemi szabadság végső eléréséhez.”
[41]

Irodalomjegyzék

[1] Max Weber, eredeti nevén Emil Maximilian Weber, 1864-1920, német közgazdász, szociológus. Legfontosabb műve *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme*, mely a *vallásszociológiai* munkássága kezdetét jelentette. Weber szerint a keleti és nyugati világ fejlődése közötti különbség oka elsősorban a *vallás*.

[2] Szűcs, Ferenc: *Teológiai etika*, Budapest, Református Zsi-nati Iroda tanulmányi osztálya, 1993, 105 p., ISBN 963-836-001-1

[3] Van der Leeuw, G., *A vallás fenomenológiája*: Budapest, Osiris kiadó, 2001, 494 p., ISBN 963-379-884-1

[4] Zahrnt, Heinz, Az Isten kérdés, Budapest, Református Zsinati Iroda Tanulmányi Osztálya, 1997, 12 p., ISBN 963-8360-17-8

[5] Gecse, Gusztáv, Vallástörténeti Kis-Lexikon, Budapest, Kossuth Könyvkiadó, 1973, 157 p., ISBN PL-107-K-7378

[6] Eliade, Mircea, Vallási hiedelmek és eszmék története I., Budapest, Osiris kiadó, 1998, 294 p., ISBN 963-379-121-9

[7] Az egyház legtöbbször az *ekklészia* főnevet használja a keresztények közösségére, s voltaképp ezt a főnevet fordítjuk mi az *egyház* szóval. Az *ekklészia* az *ekkaleó* (Εκκαλεω = kihív, odahív) igéből lett képezve, s így az alapjelentése: valamilyen célból a többiek közül kihívott (összehívott) közösség.

[8] Szathmáry, Sándor, Szóteriológia, Budapest, A református Zsinati Iroda Doktorok kollégiumának főtktkári Hivatala, 2003, 292 p., ISBN 963-8360-51-8

[9] Imre, Lajos, Ekkleziasztika: Budapest, Bethlen Gábor irodalmi és nyomdai részvénytársaság, 1941, 90 p.

[10] A kahal-a héber közösség- szó (Kehilla) 123-szor fordul elő a Tanakh-ban. A tórai zsidó közösségben a „közös”, többek között jelenti a zsidó nép formálódásában a közös múltat, az Egyiptomból való megmenekülés.

[11] Van Der Leeuw, G., Im., 233 p.

[12] Zygmund Bauman,(1925-), lengyel szociológus, profeszszor, fő témája a „modernitás és racionalitás”, „modernitás és holocaust” és „modernitás és ambivalencia”.

[13] Bauman, Zygmund, Általános szociológia: Budapest, Kossuth könyvkiadó, 1967, 417 p.

[14] Lugosi Ágnes, Lugosi Győző, Szehták új vallási jelenségek, Budapest, Pannonica Kiadó, 1998, 95n p., ISBN 963-8469-73-0

[15] Van Der Leeuw, G., Im., 569 p.

[16] Im., 570 p. „kinek kívánod tiszteleted feláldozni” „Válaszoltam: Magától értetődően, amíg tudom, értelmemet...tüzed imádatára akarom irányítani.”

[17] Hubbard, L. Ron, Dianetika, a személyiségfejlesztés új módszere: Budapest, Interbright Kiadó, 1993, 554 p., ISBN 963 02 7336 5

[18] Szciantológia – Egy mai Vallás Elmélete és Gyakorlata, New Era Publication International, ApS Koppenhága, 21 p., ISBN 87-7816-5776

[19] Im., 6 p.

[20] Szűcs, Ferenc, Im., 6 p.

[21] Im., Uo., A Lex naturale fogalma a pogány filozófiából került be (Hubbard rajongott érte), és Arisztotelész ezt összekapcsolta az értelemmel, mint isteni adománnyal. Az ember, mint animal rationale, veleszületetten képes erkölcsi döntéseket hozni.

[22] Sebestyén Jenő, Református Dogmatika, Budapest, Iránytű kiadó, 1994, 1 p., ISBN 963-8306-02-5

[23] Szciantológia – Egy mai Vallás Elmélete és Gyakorlata, Im., 12 p.

[24] Will Durant: (1885-1981), amerikai író, történész, filozófus. Legismertebb műve a „Civilizáció története” (1926). Hubbard neki köszönheti filozófiai ismeretét, mert kiadta a „Filozófia története” könyvsorozatát.

[25] Török István, Kocsis Elemér, Szűcs Ferenc, Dogmatikai prolegomena, Budapest, , A református Zsinati Iroda Doktorok Kollégiumának Főtitkári Hivatala, 2000, 49 p., ISBN 963-8660-44-5

[26] Szciantológia – Egy mai Vallás Elmélete és Gyakorlata, Im., 26 p.

[27] Im., 137-138 p.

[28] Lugosi Ágnes, Lugosi Győző, Im., 219 p.

[29] Szathmáry, Sándor, Im., 298 p.

[30] Heinz, Zahrnt, Im., 210 p.

[31] Donum fidei- ahit adományából. A Róm Kat. Egyh. megfordítva a szóösszetételt „Fidei donum” a hitükért mártírhalált halt misszionáriusokat illeti ezzel a szóval.

[32] G. Van der Leeuw , Im., 465 p.

[33] Szciantológia – Egy mai Vallás Elmélete és Gyakorlata, Im., 19 p.

[34] Hubbard, L. Ron, Dianetika, 227 p.

[35] Hubbard, L. Ron, Scientológia, Nový pohľad na život: Smedeland 20, New Era Publication International, ApS, 2009, 498 p., ISBN 978-87-7688-716-2

[36] Szcientológia - Egy mai Vallás Elmélete és Gyakorlata, Im., 210-211 p.

[37] Hubbard, L. Ron, Scientológia, Základy myslenia: Smedeland 20, New Era Publication International, ApS, 2009, 31 p., ISBN 978-87-7688-714-8

[38] Szcientológia - Egy mai Vallás Elmélete és Gyakorlata, Im., 23 p.

[39] Mi a szcientológia? -egy szakértő válaszol, (letöltve) 2004.10.05, 16:25
<http://storico.radiovaticana.org/ung/storico/2004-10/17454.html>

[40] Szcientológia - Egy mai Vallás Elmélete és Gyakorlata, Im., 24.

[41] Im., 30 p.

How to serve our church usefully? The message of unity in the story of taxpaying in Mark 12:13-17.

Literáty Zoltán¹

Jesus had a message that he preached consistently and frequently. He said that unity, here I mean political unity, serves to preserve the people of God. This deeply emphasised message was relevant not only two thousand years ago, but still today. The divided church, the divided body of Christ cannot exist; it needs unity not only in a spiritual meaning, but organisationally as well. I am going to bring an interpretation here that may be very different from the familiar one, but with this we can see how unity serves the life and work of the Christian church.

What does “different message” mean? Many passages of the Bible have as many interpretations as interpreters. As Umberto Eco says they are open works. The interpretations can differ. For example: Jesus blesses the children (Mark 10:13-16). If you cannot accept the kingdom of God as a Child, you cannot enter, says Jesus. “...Like a child...” (15). What does a child like? Jesus does not describe, he uses the analogy only. At the same time, the more understandable meaning of the analogy remains uncovered. Is it so evident? Or can any characteristics of a child fulfil the analogy? The messages of preaching on the above mentioned passage point in many directions. The dominant interpretation – the unconditional trust of a child (e.g. this is the most easily interpreted part of the analogy) – can be changed effortlessly. In this case, the different interpretations do not exclude each other. This example shows that many times we can find fixed interpretations that can be hardly changed, but we have the

---

¹ Dr. Literáty Zoltán (PhD), assistant lecturer in Károli Gáspár University of the Reformed Church in Hungary Faculty of Theology. E-mail: literaty.zoltan@gmail.com

chance to try by the work of exegesis. The textual interpretation alongside the socio-cultural interpretation can be considered.

Let us have a look at a single interpretation of a well-known passage to examine if its hundred or thousand year old message can be reversed. Could we abandon the tradition and get back to the starting point, to the original context to see what the sentence meant in the moment of its birth?

The periscope is the story of taxpaying from Mark 12:13-17. The tempting question is a political question. "Is it lawful to pay taxes to the emperor, or not? Should we pay them, or should we not?" Jesus's answer to be interpreted is: "Give to the emperor the things that are the emperor's, and to God the things that are God's." (RSV) According to the interpretation of centuries, the first part of the answer has material message (taxation, administrative and financial issues, etc.), while the second part has a spiritual message for the audience (relationship with God, repentance, surrender, conversion etc.).

The theological content and the rhetorical message always depended on the context in which these words were spoken. The rhetorical message was influenced by the very context. We should have a look at the moment of the birth of the apothegm of the taxpaying.

We know a lot about Roman taxation of that time, and about the resistance of the Jews, the uprisings and Jude of Galilee. I will not describe all of these factors, only the most important sociological facts that may demonstrate the correlations.

In AD 6, Samaria and Judea became part of the Roman administration and taxes had to be paid directly to the Romans, collected by the governor of the provinces or by their representatives. The most important one was the estate tax (*tributum soli*) paid by the proprietary after the harvest of their fiefdom². The capital tax (*tributum capitis*) can be considered as a direct tax, too. According to the research of Gerhard Lenski, in

---

² Ferguson, Everett: *Backgrounds of Early Christianity*, William B. Eerdmans Publishing Company, 2003. 95.

antiquity, the net fiscal burden was quite considerable. As Lenski points out: "On the basis of available data it appears that the governing classes of agrarian societies probably received at least a quarter of the national income of most agrarian states and that the governing class and ruler together usually received not less than half. In some instances their combined income may have approached two-thirds of the total."³ So, the problem originated in the legitimacy and not in the measure of the taxation in Judea. This direct taxation form was inadmissible for the Jewish elite because of two theological points of view: the estate tax was in conflict with the concept that the Promised Land is God's own property. „Die Grundsteuern (*tributum soli*) kollidierten mit der jüdischen Landtheologie, nach der Gott der einzige Legitime Eigentümer des Landes ist. Der Kaiser konkurrierte mit Gott".⁴ The capital tax was considered a symbol of slavery even by the Romans. For the Jew living in the province the value of his own labour was being given to Rome. In this manner, this act is the symbol of slavery. The actual labour loses its value for the worker, and the man held captive by the payment loses his dignity: these are the signs of deprivation of liberty. „Tertullian sah in der Steuerzahlung ein Symbol der Sklaverei: Steuerbelastete Ländereien verlieren an Wert, mit einer Kopfsteuer belegte Menschen an Ansehen: denn das sind Zeichen der Unfreiheit (*notae captivitatis*)."⁵ Jude of Galilee reinforces this method of thinking when he says „that this taxation was no better than an introduction to slavery, and exhorted the nation to assert their liberty."⁶ Jesus shows the same way of thinking when he speaks about the tax exemption of the free children in Matthew 17:25-26.

---

³ Lenski, Gerhard Emmanuel, *Power and privilege, A theory of social stratification*, The North Carolina Press, 1984. 228. és 267-270.

⁴ Theißen, Gerd: *Die Jesusbewegung: Sozialgeschichte einer Revolution der Werte*, Gütersloher Verlagshaus, 2004. 157.

⁵ Theißen 157.

⁶ Josephus Ant. 18.3.

Before Jesus, many theologically based uprisings were violently destroyed without mercy. Roman politics were characterised by two principles: peace and taxation income. If these two were realized, the local political elite had a free hand: anything could be done.

What was the case in Israel? How was the political elite formed? The Roman administration had to make a choice in Palestine. In most countries, it was evident who belonged to the political elite. Not in Israel, where the secular and the religious elite had long been in conflict since the captivity. Finally, Rome chose the secular elite, the Herodians. But the religious elite did not lose out completely. The only privileged territory of the Jew was the temple, where Rome did not dare to enter for the sake of peace. The temple tax was connected to the temple. The religious elite tried to accentuate the conflicts to the limits, but yet stay within the borders of peace. Basically, this meant fuelling fire by referring to national emotions to make the taxpayers want to pay to the temple. „Eine Folge der Konkurrenz beider Steuersysteme war auch, dass Ethnocentrismus und Xenophobie der Aristokratie willkommen sein mussten, um durch den Verteilungskampf genährte Aggressionen auf die Römer ablenken zu können. Die Aristokratie spielte hier mit dem Feuer...“⁷

Dual taxation was accepted in this age: local taxes were allowed by the Romans, and people accepted them because they thought the temple was fighting for some sacred causes. „During the first century A.D. the wealth of the temple probably reached its greatest amount. A major source of income was the half shekel tax (Mishnah Shekalim) that was supposed to be paid by every male Jew over twenty. It was a sign of the attachment of Jews everywhere to their homeland. (...) Sources of revenue available to the priest included perquisites from sacrificial animals, firstfruits of the grain and fruit harvests, and tithes. (Josephus: Ant 20.7.8. [181]; 9.2. [206]).“⁸ According to Sanders,

---

⁷ Theißen, 158.

⁸ Ferguson, 475.

the dual taxation was not directly responsible for the national agitation before the Jewish war.⁹ However, the risk was increased because of the divided elite and because of the different interests of dual taxation. The conflict of interests between the Pharisees and Sadducees (origin of the religious elite) was resolved by the time of the first century. If the Pharisees had a religious interest, it was an economic one for the Sadducees, e. g. the tithes. Briefly, while the Romans had a military force to protect their interest, the Jewish religious elite could use the theological and national legitimacy given by the law. Accordingly, the Jewish elite was interested in making peace with Rome, but for its own political survival - national hostilities could not be given up. However, the struggle for the distribution of goods caused conflicts within the local elite, since this layer did not constitute an homogeneous unit. The Herodians and the aristocracy of the church did not only compete with Romans, but also with each other. The Herodians offered themselves as guarantee of order in the country: for the religiously sensitive Jews paying taxes to the Herodian was more acceptable than paying directly to the Roman emperor. The Herodians functioned as a religious money laundry for the Romans. As for them, they paid their taxes from their personal incomes. In such a paradoxical way, they were interested in the rejection of direct taxation by the Romans. They remained undisturbed while the Romans were probably assured of a more regular tax income than the procurators could manage. So, it is not at all surprising that the Herodians together with the Pharisees confront Jesus with the question on the legitimacy of tax payable to the emperor. They expected that Jesus would prefer the obligation towards God to the one towards humans (or the emperor) (Mark 12:13-17).

It is important to note that the Jewish war originates in the fact that taxation and the repartition of goods became intolerable. So, Jesus meets a political question, a total trap.

---

⁹ Sanders, E. P., *Judaism: practice and belief*, 63 BCE-66 CE, SCM Press, 1992. 157-169. *Id.*

The question is clear: can we pay tax to the emperor or not? It was the most burning contemporary dilemma. But only a “wrong” political answer existed: if Jesus says yes, he becomes unpopular amongst the people; if he says no, it is Rome’s turn. But Jesus does well in this rhetorical fight: “Give to the emperor the things that are the emperor’s, and to God the things that are God’s.” (RSV)

How can we interpret this answer? According to the traditional interpretation – at least according to ancient church’s tradition – on the material level, we have to pay the taxes, and on the other, spiritually we have to repent to God.

But the *sitz im Leben* of Jesus allows another interpretation: pay what the Empire asks you as tax, and pay to the temple what it asks from you as tithes. Do it to preserve the peace. Do not make it dependant on how much the authority takes away from you, or which authority takes it. Jesus’s phrase could be interpreted this way too. Pay your taxes according to the current laws, and reconcile yourself to it. It is a highly ironic message, even though Jesus himself was against the temple tax (vid. Matthew 17:24). However, the aforementioned locus shows that the preservation of peace is above all for Jesus.

So, he gives a clear answer, although at the time of the creation of the gospels the question of the temple tax was irrelevant. That is why the interpretation has had a spiritual perspective. But how does this story apply to our age? The interpretation that was described as a *Sitz im Leben* with some sociological facts at the creation of this apothegm could be legitimate as well. In that case, there is no need to place the second part of the phrase into a spiritual frame, because in a material context it possesses an important and considerable theological meaning - as it did in the age of Jesus Christ. So the story of the taxpaying was interpreted regarding the actual sociological context, my observation is that it is in this context that the rhetorical message is to be understood.

The homiletic question is - is it legitimate to preach of charity, church tax or tithes on the basis of Mark 12:13-17? If the

question is asked just like this, I think it is not legitimate. In this case, tradition is more fruitful than its absence. At the moment of its birth, Jesus' phrase cannot be interpreted as legitimacy of preaching about charity, as the message is not about that.

The message points in another direction. Jesus's answer has a pragmatic target, as far as the ironic tone and the peace aspirant attitude as theological content can be a pragmatic target. It is easy to forget in the middle of text interpretation that Jesus does not want to save himself but his followers, his enemies, his people. So, he knows well that the social-economic and spiritual crises will lead to the dissolution. His prophecies of Luke 19:41-44, Mark 13:1-2, Luke 23:26-31 are evidence of this. The theological message of Jesus's answer reinforces the message of the phrase "Blessed are the peacemakers..." In a society suffering from power rivalry on every level, the realization and the experiencing of Jesus's message could have serious consequences in individual and in collective terms as well.

It is relevant to reconciliation within the Church, as it could reinforce credibility. These peace-making messages are still current and relevant in our society. Without any exaggeration, in any country, the ruptures are visible between traditions and methods, between the interests of the church and the state because of power and because of personal conflicts. Every Christian man has the task as a primary mission to bring peace and to reconcile according to the gospels. The method of *divide et impera* is practised on every level of politics even nowadays. The parable about the divided country (vid. Mark 3:24) is a kind of critique of this type of exercise of power. The story of the taxpaying is a critical message primarily not only for Rome, but for the Jewish elite, who want to ensure power and income for themselves by dividing the people. From this point of view, the people in their charge are only instruments to achieve their goals. The name of God remains a pretext for some less sacred goals. Jesus judges this hypocritical behaviour as everywhere in the gospels. Why? Because he believes that the demolition of the nation can only be avoided if this nation - by the will of God - stays unified. For this

reason the religious leaders are in charge as the shepherds of the flock. This message is valid nowadays too, not only in Hungary but everywhere in the world. The self-interested *divide et impera* are judged by God in our age too.

The question was if tradition can be abandoned or changed if the results of exegesis support it. For me, the exegesis of the story of taxpaying cannot be restricted to the field of taxation. So tradition is legitimate in the term if the text has a theological message that is not identical to what Paul talks about in Rome 13:6. The theological message, by a proper consideration of the context, is the call of unity, peace-making and repentance to address divisive behaviour. This theological message has much to say in the current social and religious or church organisation frame of reference.

Tartalom

<i>Előszó</i>	
Lévai Attila	3
<i>Állam és egyház kapcsolata: modellek, alternatívák</i>	
Dr. Birkás Antal.....	5
<i>Mediálna služba Gréckokatolíckej cirkvi na Slovensku</i>	
Vojtech Boháč	83
<i>A fogyatékoság jelenségének teológiai értelmezése és annak gyakorlati következményei</i>	
Haris Szilárd	99
<i>A média fejlődéstörténete egy poszt-trianoni egyháztestben</i>	
Pálfi József.....	117
<i>A Szciantológia „egyháza” vallásfenomenológiai és teológiai fogalmak szemszögéből</i>	
Szénási Szilárd.....	147
<i>How to serve our church usefully?</i>	
<i>The message of unity in the story of taxpaying in Mark 12:13-17.</i>	
Literáty Zoltán.....	169